

การศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

ปริญญานิพนธ์
ของ
ดำรงค์ พลโภชน์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา

สิงหาคม 2544

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

บทคัดย่อ

ของ

ดำรงค์ พลโกชน์

19 11 2544

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา

สิงหาคม 2544

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาและเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 291 รูป ที่ได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) อย่างมีสัดส่วน โดยใช้อำเภอและระดับสมณศักดิ์เป็นชั้นในการสุ่ม สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบด้วยค่า t (t-test Independent Sample)

ผลการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายวิธีก็อยู่ในระดับปานกลางทุกวิธี
2. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่าใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน ใช้วิธีเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่าใช้วิธีการสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน และการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
4. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา และการจัด

กิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม และการใช้สื่อต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

5. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีระดับสมณศักดิ์แตกต่างกันใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน และการสนทนาธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

6. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

7. เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณารายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา และการใช้สื่อต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

**THE STUDY OF HOW THE ABBOTS IN ROI-ET
PROVINCE PROPAGATE BUDDHISM**

**AN ABSTRACT
BY
DUMRONK POLPOCHONE**

**Presented in partial fulfillment of the Requirements for the
Master of Education degree in Educational Administration
at Srinakharinwirot University**

August 2001

The purpose of this research was to study and compare the six methods the abbots in Roi-et Province used to propagate Buddhism. The population was classified by academic educational qualification, Dhamma educational qualification, experiences during their terms as abbots, categories of monkhood, personality and forms of communication. The six methods used by the abbots were preaching, mental exercises Kammatan, Dhamma conversation, admonishing Karnsadangovattakatha media and activities.

Based on Krejcie and Morgan table, the population examined in this research consisted of 291 abbots in Roi-et province selected by stratified random sampling method according to districts and categories of monkhood. The tools used to collect data were questionnaires with 5 levels. The statistics used to analyze the data were percentage, mean, Standard deviation and t-test independent sample.

The results of the research were as followings:

1. As a whole, the abbots in Roi-et Province used those six methods to propagate Buddhism at the middle level. Considering the methods used separately, it was determined that they also used each method at the middle level

2. The abbots in Roi-et Province with different levels of academic educational qualification used six different methods to propagate Buddhism with no significant difference. Considering the methods used separately, the results were that there was no significant difference in using preaching, Dhamma conversation and adminishing while there was significant difference of .05 in using mental exercises, medias and activities.

3. As a whole, there was no significant difference for the abbots in Roi-et Province with different educational qualification in using those six methods to propagate Buddhism. However, the results showed that, considering each method used separately, there was no significant difference in using Dhamma conversation, media and activities while there was significant difference of .05 in using preaching, mental exercises and admonishing.

4. As a whole, there was no significant difference of .05 for the abbots in Roi-et Province with different catagories in being abbots in using the six methods to propagate Buddhism. Considering each method used separately, the results showed that there was

significant difference of .05 in using preaching, admonishing and activities while there was no significant difference in using mental exercises, Dhamma conversation and media.

5. As a whole, there was significant difference of .05 for the abbots in Roi-et Province with different categories in being abbots in using the six methods to propagate Buddhism. Considering each method used separately, the results showed that there was significant difference of .05 in using preaching, admonishing, media and activities while there was no significant difference in using mental exercises, and Dhamma conversation.

6. As a whole, there was significant difference of .05 for the abbots in Roi-et Province with different personality in using the six methods to propagate Buddhism. Considering each method used separately, the results showed that there was significant difference of .05 in using preaching, mental exercises, Dhamma conversation media and activities while there was no significant difference in using admonishing.

7. As a whole, there was significant difference of .05 for the abbots in Roi-et Province with different forms of communication in using the six methods to propagate Buddhism. Considering each method used separately, the results showed that there was significant difference of .05 in using preaching and activities while there was no significant difference in using mental exercises, Dhamma conversation, admonishing and media.

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอก การบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศงสัคดิ์)

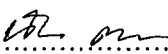
..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศงสัคดิ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์)

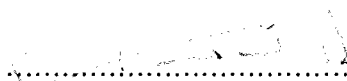
..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดา ทัพสุวรรณ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์สุทิพรรณ พัฒนพานิชย์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

วันที่ ๒๓ เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2544

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เพราะได้รับความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศวงค์ศักดิ์ ประธานคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ที่ได้เอาใจใส่ ให้คำแนะนำ กำกับติดตาม ตรวจสอบแก้ไขอย่างใกล้ชิด และรองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบการใช้สถิติและการวิเคราะห์ผลทางสถิติ ด้วยความกรุณามาตลอด จนทำให้งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูงยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุดา ทัพสุวรรณ หัวหน้าภาควิชาการบริหาร การศึกษา อาจารย์สุพิพรรณ พัฒนพานิชย์ เลขานุการคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ที่กรุณาเป็น กรรมการสอบปากเปล่า และได้ช่วยเสนอแนะ ทำให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับความเมตตาและกรุณาจากพระเทพบัณฑิต เจ้าคณะภาค 10 ธรรมยุต ดร.พระครูเอกอุตรสตาธิคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด ธรรมยุต ดร.กมล รอดคล้าย ผู้อำนวยการกองแผนงาน กรมการศาสนา ดร.สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ สำนักงานปลัด กระทรวงศึกษาธิการ และนายโสฬส สิงห์ขวา ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงขอกราบ ขอบพระคุณและขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ ราชบัณฑิตและคณบดีบัณฑิต วิทยาลัย ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำสั่งสอนวิธีการวิจัย และให้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา จึงเป็นผล ให้งานวิจัยดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และกราบขอบพระคุณเจ้าอาวาสวัดทุกวัดในจังหวัด ร้อยเอ็ด ที่ได้เมตตาให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

สำหรับคุณค่าและประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอถวาย และมอบแด่ พระพุทธศาสนา บิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่าน ที่ได้สร้างพื้นฐานการศึกษาที่ดีให้แก่ผู้วิจัย

ดำรงค์ พลโภชน์

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการวิจัย	4
	ความสำคัญของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
	กรอบแนวคิดในการวิจัย	11
	สมมติฐานการวิจัย	14
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
	หลักการและแนวคิดการเผยแผ่พุทธศาสนา	15
	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย	16
	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย	17
	สมณศักดิ์สงฆ์ไทย	25
	อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสและการแต่งตั้งเจ้าอาวาส	29
	บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส	32
	การติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาส	35
	แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้อง	39
	แผนและนโยบาย	39
	อำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด	40
	วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา 6 วิธี	44
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	59

สารบัญ (ต่อ)

บทที่		หน้า
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	62
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	62
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	64
	ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ	65
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	66
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	66
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	68
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาค้นคว้า	69
	สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	69
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	69
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	83
	กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	83
	เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	84
	การวิเคราะห์ข้อมูล	84
	สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	85
	อภิปรายผล	87
	ข้อเสนอแนะ	95
	บรรณานุกรม	96

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	104
ภาคผนวก ก หนังสือขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ และหนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัย	105
ภาคผนวก ข แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	109
ภาคผนวก ค รายนามวัดที่จัดเก็บข้อมูล	116
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	127

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกเป็นรายอำเภอและระดับสมมติ 63
2	จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามตามลักษณะชีวิตสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร 70
3	ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นรายวิธี 72
4	ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายข้อ 73
5	เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก 76
6	เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม 77
7	เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส 78
8	เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามระดับสมมติ 79
9	เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามบุคลิกภาพ 80
10	เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามรูปแบบการติดต่อสื่อสาร 81

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย	13
2 แสดงลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน	19
3 แสดงกระบวนการติดต่อสื่อสาร	36

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชนชาติไทยนับถือศาสนาพุทธมาพร้อม ๆ กับการก่อสร้างอาณาจักร (สิริ เปรมจิตต์. 2522 : 211) สมัยกรุงสุโขทัย พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ได้รับการยอมรับนับถืออย่างแพร่หลาย (พระเมธีธรรมาภรณ์. 2539 : 1) จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ก็เจริญมาเป็นลำดับ (สิริ เปรมจิตต์. 2522 : 229) ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ได้เถลิงถวัลย์ราชสมบัติ และทรงสถาปนากรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อ พ.ศ.2325 ครั้นถึง พ.ศ.2329 พม่ายกกองทัพมาตีไทย รบกันอยู่ 3 วัน ฝ่ายไทยชนะพระองค์จึงทรงพระราชนิพนธ์ “นิราศท่าดินแดง” พรรณนาถึงการเดินทางและการรบ โดยในตอนหนึ่งได้กล่าวถึงพระราชปณิธานไว้ด้วย ดังนี้ “ตั้งใจจะอุปถัมภก ขอยกพระพุทธศาสนา จะป้องกันขอบขัณฑสีมา รักษาประชาชนและมนตรี” (กรมวิชาการ. 2528 : 5) พระราชนิพนธ์ดังกล่าวแสดงถึงการทรงตั้งพระราชหฤทัยแน่วแน่จริงจัง 3 ประการคือ ทรงทะนุบำรุงเชิดชูพระพุทธศาสนา ทรงป้องกันประเทศชาติ และทรงปกป้องพลเมืองและราชการ ด้านพระพุทธศาสนา ทรงออกกฎหมายสงฆ์ โปรดเกล้าฯ ให้ทำการสังคายนาชำระพระไตรปิฎก ให้อัญเชิญพระพุทธรูปตามหัวเมืองต่าง ๆ มาประดิษฐานไว้ในพระนคร ทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัดต่าง ๆ ที่ชำรุดทรุดโทรม (กรมการศาสนา. 2526 : 261-263) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงออกแบบธงไตรรงค์เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของประเทศ ได้กำหนดให้สีธงแต่ละสีเป็นสัญลักษณ์ของสถาบันทั้งสามคือ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ (พระเทพเวที. 2534 : 24-26)

ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีกระแสพระราชดำรัสตรัสเตือนรับทราบเข้าเฝ้าของพระสันตะปาปา จอห์น ปอล ที่ 2 ประมุขแห่งศาสนจักรคาทอลิก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงมีกระแสพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า “คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดีทั่วกันส่วนใหญ่ นับถือพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ” (พระธรรมปิฎก. 2537 : 193) จนถึงปัจจุบันนี้ พุทธศาสนาและพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทต่อสังคมไทยมาโดยตลอด ซึ่งประวัติศาสตร์ก็กล่าวไว้ว่า วัดของพุทธศาสนาไม่เป็นแต่เพียงศูนย์กลางแห่งจิตใจ แต่เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และวัฒนธรรมด้วย (Rahula. 1995 : 78) ในขณะที่สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลงไปและมีจำนวน

ประชากรเพิ่มมากขึ้น แต่สถิติจำนวนคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาก็ลดลงมาตลอดจากปี 2503, 2513, 2523 คนไทยนับถือพุทธศาสนาคิดเป็นร้อยละ 95.30, 95.27, 94.99 ตามลำดับ (จำเริญ วุฒิจันทร์. 2526 : 16) ปี 2539 สถิติจำนวนคนไทยที่นับถือพุทธศาสนาเหลือเพียงร้อยละ 92.12 จากจำนวนประชากร 60,398,692 คน (กรมการศาสนา. 2541ก : 143) ในขณะที่คณะสงฆ์ไทยมีปัญหาทั้งทางด้านการปกครอง การจัดการศึกษา การสาธารณูปการ และการเผยแผ่ มูลเหตุสำคัญของปัญหาต่าง ๆ มาจากการจัดการศึกษา (สายธาร อินทวดี. 2533 : บทคัดย่อ) ประเทศไทยมีวัดในพุทธศาสนาทั่วประเทศ 30,102 วัด มีพระภิกษุ 265,956 รูป (กรมการศาสนา. 2541ก : 148) แต่สภาพการณ์ของพุทธศาสนาก็น่าเป็นห่วง เนื่องจากปัจจุบันนี้มีผู้ที่มาบวชเมื่อแก่และไม่มีทางไปหมดทางทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อบวชแล้วก็ไม่ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติ และอาจแสวงหาลาภสักการะด้วยการหลอกลวงทำความเสียหายแก่ศาสนา (พระเทพเวที. 2536 : 4-6) ภัยอันตรายของพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาก เช่น คนปลอมเป็นพระ เป็นชี บางจังหวัดมีหมู่บ้านพระปลอม ชีปลอม พอหน้าแล้งไม่มีงานทำ ก็มาหากินในกรุงเทพฯ ออกเรียไรไปตามจุดต่าง ๆ (พระธรรมปิฎก. 2538ค : 1-3) จึงมีข่าวพระสงฆ์ประพฤติเสียหายลงหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสภาพความเสื่อมโทรมใน วงการพุทธศาสนาหรือในวงการพระสงฆ์ หากถือว่าพระสงฆ์เป็นสถาบันทางจริยธรรมเป็นสถาบันของผู้นำทางด้านจิตใจของสังคม พระสงฆ์เป็นผู้ที่ถือได้ว่ามีศีลธรรมและจริยธรรมมากที่สุด หากส่วนที่ละเอียดอ่อนที่สุด ส่วนที่ถือว่าดีที่สุดยังเสื่อมขนาดนี้ แล้วสังคมส่วนรวมจะเสื่อมโทรมขนาดไหน (พระเทพเวที. 2536 : 4-6, 11-19) จากความไม่เคร่งครัดในวินัยของพระสงฆ์ ทำให้คนไทยมีความศรัทธาเชื่อถือในพุทธศาสนาตกลง และสาเหตุหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยเสื่อม เป็นผลมาจากการให้ความรู้ทางศีลธรรมไม่เหมาะสม (ฉลองชัย แยมสระโส. ม.ป.ป. : บทคัดย่อ) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือ พระสงฆ์ขาดความรู้ในการเผยแผ่หลักธรรม พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย ขาดความรู้ในกฎระเบียบของคณะสงฆ์ สาเหตุเกิดจากพระสงฆ์ไม่ค่อยสนใจศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่แอบแฝงเข้ามาบวช ไม่สนใจที่จะประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย (สมจิตร เรืองวิทย์. 2540 : 94-95) ซึ่งกรมการศาสนาได้สรุปข้อมูลปัญหาและอุปสรรคในด้านการเผยแพร่งานศาสนา พบว่า สังคมไทยนับถือศาสนาตามประเพณีนิยม การประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ทำให้การปฏิบัติตามหลักศาสนามีความสำคัญน้อยลง จนกระทั่งถึงเสื่อมศรัทธา ฝ่ายศาสนจักรและอาณาจักรไม่มีการวางแผนและรูปแบบที่จะปฏิบัติงานร่วมกันอย่างจริงจัง บุคลากรด้านการเผยแผ่มีน้อย และขาดพระสงฆ์ที่มีความรู้แตกฉานพระธรรมวินัยที่จะเป็นผู้นำทางวิญญูณและให้ความรู้ในเรื่องพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง ขาดเทคนิควิธีที่จะเข้าถึงประชาชน และขาดงบประมาณในการดำเนินงาน (กรมการศาสนา. 2540ก : 7-11)

สำหรับจังหวัดร้อยเอ็ด มีวัดจำนวน 1,191 วัด (กรมการศาสนา. 2540ข) มีพระภิกษุ 6,041 รูป สามเณร 1,612 รูป (กรมการศาสนา. 2542 : 110, 120) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ได้สำรวจข้อมูลเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เจ้าอาวาสมีอายุ 25-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 26 อายุ 46-59 ปี คิดเป็นร้อยละ 22 อายุ 60-70 ปี คิดเป็นร้อยละ 22 และอายุ 71 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 27.9 นั่นคือ เจ้าอาวาสมีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนมากถึงเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนเจ้าอาวาสทั้งหมด ในด้านพรรษา พบว่า มีพรรษาค่ากว่า 5 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 6 ระหว่าง 5-15 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 47 ระหว่าง 16-30 พรรษา คิดเป็นร้อยละ 27 และ 31 พรรษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 18.7 ส่วนระยะเวลาการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ปรากฏว่า ระยะเวลา 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.7 ระหว่าง 6-10 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.7 และ 11 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 25.6 ในด้านวุฒิการศึกษาทางโลก เจ้าอาวาสส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 72.5 และจบระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 18.4 และวุฒิการศึกษาทางธรรม เจ้าอาวาสส่วนใหญ่มีวุฒินักธรรมชั้นตรีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 88 มีวุฒิแผนกบาลีตั้งแต่เปรียญ 3 ประโยคขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3.6 นอกนั้นไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี ในด้านการเผยแผ่ศาสนา พบว่า มีปัญหาหลายประการ เช่น ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ ขาดเครื่องมือและเทคโนโลยีในการเผยแผ่ รวมทั้งพระผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ที่ถือเป็นตัวอย่างได้มีน้อย (กรมการศาสนา. 2540ค : 6-11)

หากจะถือว่าพุทธศาสนาได้มีส่วนช่วยเสริมสร้างความเจริญมั่นคงให้แก่สังคมไทยในระยะเวลายาวนานที่ผ่านมาถึงปัจจุบันนี้ ปรากฏว่า ได้เกิดปัญหาขึ้นกับพุทธศาสนาในหลายด้าน ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีหน้าที่เกี่ยวกับงานส่งเสริมสนับสนุนงานด้านศาสนาและวัฒนธรรมในระดับจังหวัด เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2538) มีอำนาจหน้าที่ให้คำปรึกษา เสนอแนะ การดำเนินงานการศาสนาของจังหวัด สนองงานคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ และการเผยแผ่ศาสนาในจังหวัด เมื่อพิจารณาตามลักษณะความสำคัญของงานของคณะสงฆ์ดังกล่าว งานต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นงานที่เป็นองค์ประกอบต่องานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งสิ้น ประกอบกับยังไม่เคยมีรายงานการศึกษาเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดมาก่อน และจากการศึกษาเอกสารของผู้วิจัย พบว่า พระสงฆ์ได้ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา 6 วิธี คือ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ดังนั้นหากผู้วิจัยได้ศึกษาการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ว่ามีวิธีการใดเป็นวิธีการที่นิยมใช้ในการเผยแผ่มากที่สุด ผลของการวิจัยก็จะได้ใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานในฐานะผู้ช่วยเลขานุการคณะ

กรมการศาสนาจังหวัดร้อยเอ็ดใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนถวายความรู้และพัฒนาเจ้าอาวาส และ คณะสงฆ์ก็จะ ได้ประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ค้นพบไปดำเนินการวางแผนการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ในด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาได้ ซึ่งกรมการศาสนาที่จะได้รับประโยชน์ในลักษณะเช่นเดียว กัน และถ้าหากได้นำข้อค้นพบจากการวิจัยไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง ก็จะช่วยเสริมสร้างความ เจริญมั่นคงให้แก่การเผยแผ่พุทธศาสนา ซึ่งจะส่งผลต่อสันติภาพและสันติธรรมของสังคมได้

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้ สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
2. เพื่อเปรียบเทียบวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยได้ใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนถวายความรู้และพัฒนาเจ้าอาวาสเกี่ยวกับการ เผยแผ่พุทธศาสนา และคณะสงฆ์ก็ได้ประโยชน์ในการนำข้อค้นพบไปดำเนินการวางแผน บริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา และกรมการศาสนาที่สามารถใช้ประโยชน์ ได้ในลักษณะเดียวกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาถึงการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด ร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การ แสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยจำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก

วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ เจ้าอาวาสทุกวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,191 รูป

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เจ้าอาวาส จำนวน 291 รูป โดยขนาดของกลุ่มตัวอย่าง กำหนดจากการให้ตารางของ เครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608) และใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) อย่างมีสัดส่วน โดยใช้อำเภอและระดับสมณศักดิ์เป็นชั้นในการสุ่ม

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 วุฒิการศึกษาทางโลก จำแนกเป็น

- 1) จบระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
- 2) จบระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า

3.1.2 วุฒิการศึกษาทางธรรม จำแนกเป็น

- 1) ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม
- 2) มีวุฒิการศึกษาทางธรรม

3.1.3 ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส จำแนกเป็น

- 1) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี
- 2) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

3.1.4 ระดับสมณศักดิ์ จำแนกเป็น

- 1) ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา
- 2) ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป

3.1.5 บุคลิกภาพ จำแนกเป็น

- 1) บุคลิกภาพแบบ A (Type A)
- 2) บุคลิกภาพแบบ B (Type B)

3.1.6 รูปแบบการติดต่อสื่อสาร จำแนกเป็น

- 1) แบบเป็นทางการ
- 2) แบบไม่เป็นทางการ

3.2 ตัวอย่าง ได้แก่ วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา ซึ่งจำแนกได้ 6 วิธี คือ การแสดง พระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะสำหรับการวิจัยครั้งนี้ไว้ดังนี้

1. เจ้าอาวาส หมายถึง พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ในวัดใดวัดหนึ่ง หรือรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้รักษาการแทนเจ้าอาวาส

2. วุฒิการศึกษา หมายถึง การศึกษาเล่าเรียนของเจ้าอาวาส ในที่นี้จำแนกเป็นดังนี้

2.1 วุฒิการศึกษาทางโลก หมายถึง เจ้าอาวาสที่มีระดับความรู้ในการศึกษาทางโลก จำแนกเป็น

2.1.1 เจ้าอาวาสที่จบระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า หมายถึง เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือได้รับการศึกษาค่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2.1.2 เจ้าอาวาสที่จบระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า หมายถึง เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหรือสูงกว่า

2.2 วุฒิการศึกษาทางธรรม หมายถึง เจ้าอาวาสที่มีระดับความรู้ในการศึกษาทางธรรม จำแนกเป็น

2.2.1 เจ้าอาวาสที่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม หมายถึง เจ้าอาวาสที่ไม่สำเร็จการศึกษาแผนกธรรม คือ นักธรรมตรี นักธรรมโท และนักธรรมเอก หรือมีวุฒิการศึกษาทางแผนกบาลีต่ำกว่าเปรียญธรรม 3 ประโยค

2.2.2 เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม หมายถึง เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางแผนกธรรมตั้งแต่ นักธรรมชั้นตรีขึ้นไป หรือมีวุฒิการศึกษาทางแผนกบาลีตั้งแต่เปรียญธรรม 3 ประโยคขึ้นไป

3. ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส หมายถึง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ในงานวิจัยจำแนกเป็น

3.1 ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี หมายถึง ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี

3.2 ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป หมายถึง ระยะเวลาที่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

4. ระดับสมณศักดิ์ หมายถึง เจ้าอาวาสที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ให้ดำรงตำแหน่งทางสงฆ์ ในงานวิจัยนี้จำแนกเป็น

4.1 เจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา หมายถึง เจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ไม่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์หรือได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา

4.2 เจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป หมายถึง เจ้าอาวาสรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป

5. บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของเจ้าอาวาส ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะอุปนิสัย พฤติกรรม อารมณ์ และสังคม ที่แสดงออกให้ปรากฏเห็นได้ ในงานวิจัยครั้งนี้ จำแนกบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

5.1 บุคลิกภาพแบบ A (Type A) หมายถึง ลักษณะเฉพาะบุคคลของเจ้าอาวาสที่มีพฤติกรรมที่กระตือรือร้น กระทำกิจกรรมอย่างรวดเร็ว รู้สึกเร่งรีบอยู่เสมอ และชอบทำงานที่ละหลายอย่าง

5.2 บุคลิกภาพแบบ B (Type B) หมายถึง ลักษณะเฉพาะบุคคลของเจ้าอาวาสที่มีพฤติกรรมที่มักจะมีความผ่อนคลายมากกว่า ทำงานที่ละอย่าง และไม่รีบร้อน

6. รูปแบบการติดต่อสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมในการสื่อความคิด การส่งข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความคิดเห็น และความรู้สึกต่าง ๆ จากเจ้าอาวาสไปสู่ประชาชน เพื่อให้บรรลุผลในการเผยแผ่พุทธศาสนา ในงานวิจัยนี้จำแนกรูปแบบในการติดต่อสื่อสารไว้ 2 แบบ ประกอบด้วย

6.1 แบบเป็นทางการ หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผน หรือมีข้อกำหนดที่วางไว้ชัดเจน

6.2 แบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่ไม่มีระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ชัดเจน หรือไม่ได้ปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่กำหนด

7. วิธีการการเผยแผ่พุทธศาสนา หมายถึง วิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ซึ่งในงานวิจัยนี้ จำแนกเป็น 6 วิธี คือ

7.1 การแสดงพระธรรมเทศนา หมายถึง การแสดงธรรม การชี้แจง แสดงหลักธรรม ให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาปสาทะในธรรมปฏิบัติ ประกอบด้วย

7.1.1 การเทศน์ธรรมาสน์เดี่ยว หมายถึง การเทศน์หรือการแสดงธรรมที่มีขั้นตอนพิธีการทางศาสนา การชี้แจงหลักธรรมโดยมีผู้เทศน์รูปเดียว เช่น การแสดงธรรมในวันธรรมสวนะต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพุทธศาสนายิ่งขึ้น

7.1.2 การเทศน์ 2 ธรรมาสน์ หมายถึง การแสดงธรรมในลักษณะปฐกา (ถาม) และวิสัยขนา (ตอบ) โดยมีผู้เทศน์ 2 รูป แลกเปลี่ยนกันเป็นผู้ซักถามและผู้ตอบ หรืออาจให้ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถามและฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายตอบก็ได้

7.1.3 การเทศน์ 3 ธรรมาสน์ หมายถึง การเทศน์แจ้งหรือการเทศน์สังคายนา โดยมีผู้เทศน์ 3 รูป เป็นการเทศน์แจ้งแสดงธรรมในพระไตรปิฎก เพื่อให้ผู้ฟังได้มีความเข้าใจในพระไตรปิฎกได้ถูกต้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

7.1.4 การปาฐกถาธรรม หมายถึง การแสดงธรรมในลักษณะการพูดแสดงความคิดเห็นโดยไม่มีขั้นตอนพิธีการทางศาสนา เป็นการแสดงรูปเดียว เนื้อหาของธรรมที่แสดงสามารถกำหนดขึ้นให้เหมาะสมกับผู้ฟังและสถานการณ์ได้

7.1.5 การปาฐกถาธรรมด้านวิชาการ หมายถึง การแสดงธรรมที่ให้เนื้อหาสาระไปในเชิงวิชาการเป็นหลัก

7.1.6 การปาฐกถาธรรมด้านความรู้ทั่วไป หมายถึง การแสดงธรรมที่ให้เนื้อหาสาระทั่วไป

7.1.7 การอภิปรายธรรม หมายถึง การชี้แจงแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรม โดยมีผู้ชี้แจงแสดงความคิดเห็นตั้งแต่ 2 รูปขึ้นไป

7.1.8 การบรรยายธรรม หมายถึง การชี้แจงหรืออธิบายเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมต่าง ๆ ดียิ่งขึ้น

7.2 การฝึกกรรมฐาน หมายถึง วิธีการฝึกฝนจิตใจหรืออุบายในการฝึกจิตใจให้เป็นสมาธิ ประกอบด้วย

7.2.1 การฝึกกสิณ 10 หมายถึง การใช้วัตถุสำหรับเพ่งเพื่อง จิตใจให้เป็นสมาธิ

7.2.2 การฝึกอสุภะ 10 หมายถึง การใช้สภาพอันไม่งามหรือการใช้ซากศพในลักษณะต่าง ๆ เป็นอารมณ์เพื่อง จิตใจให้เป็นสมาธิ

7.2.3 การฝึกอนุสติ 10 หมายถึง การระลึกถึงหรืออารมณ์ที่ควรระลึกถึงเนื่อง ๆ เพื่อง จิตใจให้เป็นสมาธิ เช่น พุทธานุสติ ธัมมานุสติ และสังฆานุสติ เป็นต้น

7.2.4 การฝึกอัปปมัญญ 4 หรือพรหมวิหาร 4 หมายถึง การระลึกถึงธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ช่วยทำให้ประพัตติในสิ่งที่ตั้งงาม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

7.2.5 การฝึกอรูป 4 หมายถึง การฝึกให้เกิดฌานที่มีอรูปธรรมเป็นอารมณ์

7.2.6 การฝึกอาหารปฏิบัติคุณสัญญา หมายถึง การกำหนดพิจารณาความเป็นปฏิคุณ
ในอาหาร

7.2.7 การฝึกจตุธาตุววัฏฐาน หมายถึง การกำหนดพิจารณาธาตุทั้ง 4 เป็นอารมณ์
ได้แก่ ปฐวีธาตุ (ดิน) อาโปธาตุ (น้ำ) วาโยธาตุ (ลม) และเตโชธาตุ (ไฟ)

7.3 การสนทนาธรรม หมายถึง การพูดคุยกัน การพูดจาหรือกัน หรือการแลกเปลี่ยน
แสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ประกอบด้วย

7.3.1 การสนทนาหัวข้อธรรม หมายถึง การยกเอาหัวข้อธรรมขึ้นมาพูดจา
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

7.3.2 การสนทนาปราศรัยทั่ว ๆ ไป หมายถึง การพูดคุยกันในเรื่องทั่ว ๆ ไป

7.3.3 การถามและการตอบธรรม หมายถึง การให้พูดคุยซักถามในเรื่องธรรม
และตอบปัญหาให้เข้าใจ

7.3.4 การซักถามเพื่อสอบอารมณ์และเสนอแนะ หมายถึง การถามเพื่อให้ทราบว่า
มีความก้าวหน้าในการปฏิบัติหรือไม่ มีปัญหาติดขัดในการปฏิบัติอย่างไร เพื่อแนะนำการปฏิบัติที่
ถูกต้องเหมาะสมให้

7.3.5 การแยกประเด็นคำถามแล้วตอบทีละประเด็น หมายถึง การจำแนกคำถาม
ออกเป็นข้อย่อย ๆ แล้วจึงค่อยตอบคำถามข้อย่อย ๆ ให้ครบทุกคำถาม

7.3.6 การพักปัญหาไว้รอโอกาสอันควรแล้วจึงตอบ หมายถึง การชะลอปัญหาไว้
รอโอกาสอันควรแล้วจึงค่อยตอบ หรือเห็นว่าปัญหานั้นไม่เกิดประโยชน์กับผู้ถามก็จะไม่ตอบ

7.4 การแสดงโอวาทกถา หมายถึง การให้คำแนะนำ คำสั่งสอน หรือการให้คำตักเตือน
ประกอบด้วย

7.4.1 การแนะนำในเรื่องธรรมและการปฏิบัติ หมายถึง การให้คำแนะนำ
คำสั่งสอน หรือคำตักเตือนในเรื่องการปฏิบัติธรรม เพื่อให้ผู้ปฏิบัติมีความก้าวหน้าในการปฏิบัติ

7.4.2 การแนะนำในเรื่องทั่ว ๆ ไป หมายถึง การให้คำแนะนำ คำสั่งสอน หรือ
คำตักเตือนในเรื่องทั่ว ๆ ไปตามสภาพความเหมาะสมของแต่ละบุคคล

7.4.3 การแนะนำโดยเปรียบเทียบให้เห็นในสิ่งต่าง ๆ หมายถึง การให้คำแนะนำ
คำสั่งสอน หรือคำตักเตือน โดยยกตัวอย่างเปรียบเทียบ เช่น ผลของความดีกับความไม่ดี เป็นต้น

7.4.4 การแนะนำเป็นรายบุคคล หมายถึง การให้คำแนะนำ คำสั่งสอน หรือ
คำตักเตือนเป็นรายบุคคล

7.4.5 การแนะนำเป็นหมู่คณะ หมายถึง การให้คำแนะนำ คำสั่งสอน หรือ
คำตักเตือนเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่คณะ

7.4.6 การแนะนำโดยใช้อริยสัจ 4 แก้ไขปัญหา หมายถึง การให้คำแนะนำในการแก้ไขปัญหาโดยให้อริยสัจ 4 เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

7.4.7 การแนะนำโดยยกตัวอย่างใกล้ตัวให้เห็นจริง หมายถึง การแนะนำหรือตักเตือน โดยยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใกล้ตัวให้เห็นจริง

7.5 การใช้สื่อต่างๆ หมายถึง การใช้สิ่งต่างๆ ที่เป็นพาหะนำความรู้ให้เกิดขึ้นกับผู้รับ ประกอบด้วย

7.5.1 การใช้รูปภาพอธิบายธรรม หมายถึง การใช้รูปภาพประกอบการอธิบายเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจในธรรมได้ดียิ่งขึ้น

7.5.2 การทำป้ายประกาศเผยแผ่ธรรม หมายถึง การจัดทำป้ายประกาศในโอกาสต่างๆ เพื่อเผยแผ่ธรรม

7.5.3 การใช้อุปกรณ์ของจริง หมายถึง การใช้อุปกรณ์ของจริงในการอธิบายธรรมเพื่อเผยแผ่ธรรม

7.5.4 การให้ฟังเทศธรรม หมายถึง การให้ฟังธรรมจากแถบบันทึกเสียงหรือเทปธรรม

7.5.5 การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์ หมายถึง การใช้หัวข้อข่าวจากหนังสือพิมพ์เป็นหัวข้อในการสอนธรรม

7.5.6 การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน หมายถึง การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้านในการเผยแผ่ธรรม

7.5.7 การใช้ที่ประชุมประจำหมู่บ้าน หมายถึง การใช้โอกาสในที่ประชุมประจำหมู่บ้านแสดงธรรมเพื่อเผยแผ่ธรรม

7.5.8 การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิทางศาสนาไปบรรยายธรรมในโอกาสต่างๆ

7.6 การจัดกิจกรรมต่างๆ หมายถึง การเผยแผ่พุทธศาสนาโดยการจัดกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย

7.6.1 การเผยแผ่ในโอกาสที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือวัฒนธรรมไทย หมายถึง การใช้โอกาสที่จัดให้มีพิธีกรรมทางศาสนาหรืองานวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ เผยแผ่ธรรม

7.6.2 การเดินทางไปเผยแผ่ศีลธรรมในชุมชน หมายถึง การเข้าไปเผยแผ่ศีลธรรมในชุมชนตามโอกาสต่างๆ

7.6.3 การเป็นวิทยากรแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ หมายถึง การรับไปเป็นวิทยากรเพื่อแสดงธรรมในโอกาสต่างๆ ทั้งในวัดและนอกวัด

7.6.4 การจัดให้มีพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา

7.6.5 การสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา หมายถึง การไปเผยแพร่ธรรมโดยไปสอนในสถานศึกษา

7.6.6 การร่วมประชุมสัมมนา หมายถึง การเข้าร่วมประชุมสัมมนาในโอกาสต่าง ๆ

7.6.7 การฝึกประกอบพิธีทางศาสนา หมายถึง การจัดให้มีการฝึกประกอบพิธีทางศาสนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจให้ถูกต้อง

7.6.8 การบรรพชาสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์ หมายถึง การจัดให้มีพิธีบวชสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์ขึ้นในโอกาสต่าง ๆ

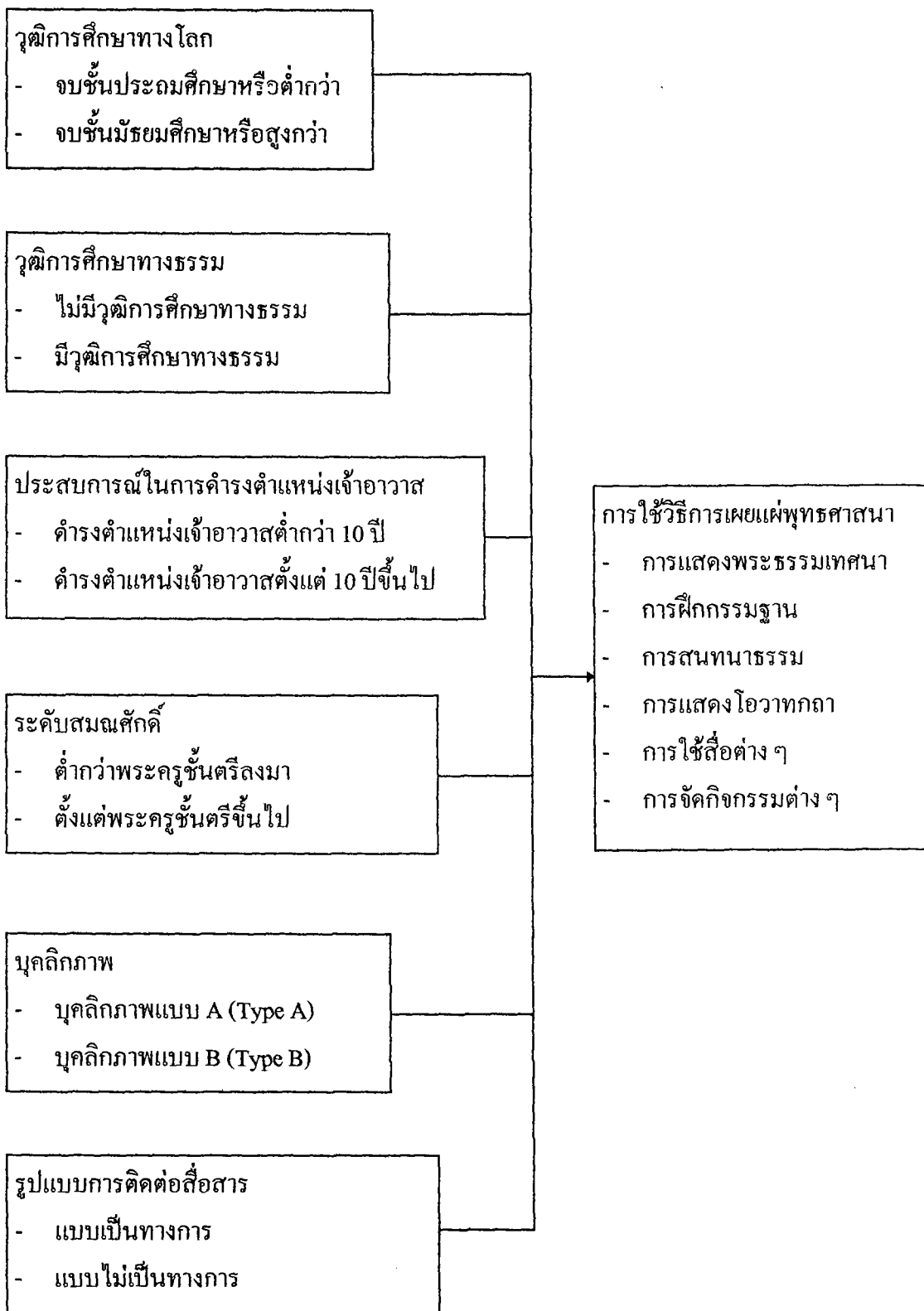
7.6.9 การประกอบประเพณีต่าง ๆ หมายถึง การไปประกอบพิธีกรรมในประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนหรือบุคคลจัดให้มีขึ้น

7.6.10 การประกอบพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ หมายถึง การจัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นชาวพุทธของนักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไป

กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยต้องการศึกษาถึงการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้พิจารณาเห็นว่าตัวแปรด้านชีวสังคม ประกอบด้วย วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส และระดับสมณศักดิ์ เป็นตัวแปรที่มีความสำคัญที่จะแสดงถึงการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสได้ ส่วนตัวแปรด้านการบริหารการศึกษา ได้แนวคิดจาก กอร์ดอน (Gordon, 1991 : 85) ได้แบ่งบุคลิกภาพของบุคคลตามลักษณะพฤติกรรมที่แสดงออกเป็น 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพแบบ A (Type A) และบุคลิกภาพแบบ B (Type B) และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร ซึ่ง บาร์นาร์ด (จันทร์ธานี สงวนนาม, 2533 : 39 ; อ้างอิงมาจาก Barnard, 1972 : 175-176) กล่าวว่า รูปแบบการติดต่อสื่อสารมี 2 แบบ ได้แก่ แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ สำหรับวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัย คำรา และเอกสาร เช่น นพดล เณรอักษร (2526 : 83-84) ได้ศึกษาวิธีสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งกำหนดไว้ 7 วิธี คือ การบรรยาย การซักถามและสนทนาโต้ตอบ การสาธิต การแก้ปัญหาตามขั้นตอนของอริยสังคี การสืบสวนสอบสวน การสอนแบบอุปนัย และการสอนแบบอนุนัย ส่วน

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พิสิฐ เจริญสุข. 2539 : 56-59) ได้กล่าวถึง วิธีสอนศีลธรรมแก่ประชาชนว่ามี 7 ประการ คือ อุปนิสสินกถา ธรรมิกถา โอวาทกถา อนุศาสนีกถา ธรรมสาส์นจะกถา ปุจฉาวิสัชนากถา และธรรมเทศนากถา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์วิธีสอนต่าง ๆ แล้วพบว่า วิธีสอนศีลธรรมแก่ประชาชน ซึ่งเป็นวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสงฆ์มี 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบในการศึกษาตัวแปรอิสระ ประกอบด้วย วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร ตัวแปรตาม ได้แก่ วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธีดังกล่าว ซึ่งเขียนเป็นกรอบความคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

1. เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน
1. เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน
3. เจ้าอาวาสที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน
4. เจ้าอาวาสที่มีสมณศักดิ์ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา กับเจ้าอาวาสที่มีสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน
5. เจ้าอาวาสที่มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน
6. เจ้าอาวาสที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาถึงการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้ศึกษาคำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการวิจัยครั้งนี้

1. หลักการและแนวคิดการเผยแผ่พุทธศาสนา
 2. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย
 - 2.1 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย
 - 2.2 สมณศักดิ์สงฆ์ไทย
 - 2.3 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสและการแต่งตั้งเจ้าอาวาส
 - 2.4 บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส
 - 2.5 การติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาส
 3. แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 แผนและนโยบาย
 - 3.2 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด
 4. วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา 6 วิธี
 5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ในแต่ละหัวข้อมีรายละเอียดซึ่งจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

1. หลักการและแนวคิดการเผยแผ่พุทธศาสนา

ในศาสนาพุทธ มีพระไตรปิฎกเป็นคำภีร์รวบรวมคำสอนของศาสนา ซึ่งมีทั้งสิ้น 84,000 พระธรรมขันธ์ ประกอบด้วย วินัยปิฎก 21,000 พระธรรมขันธ์ สุตตันตปิฎก 21,000 พระธรรมขันธ์ และอภิธรรมปิฎก 42,000 พระธรรมขันธ์ (พระญาณวโรดม. 2537 : 3) เมื่อประมวลคำสอนของพุทธศาสนาแล้ว มีหลักสำคัญ 3 ประการ คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง สัพพปาปสุต อภินิหารทำความดีให้ถึงพร้อม กุศลสุสุปสมปทา และการทำจิตใจให้สะอาดผ่องใส สจิตตปริโยทปนนิ (พระราชมุนี. 2518 : 68) การที่จะเข้าถึงคำสอนของพุทธศาสนาได้ ต้องประกอบด้วย 3 ประการ ได้แก่ ปริยัติ คือ การศึกษาเล่าเรียน ปฏิบัติ คือ การฝึกหัดตัดกาย วาจา ใจ ตามหลักการศึกษาที่ได้

เล่าเรียนมาแล้ว และปฏิเวธ หมายถึง ได้เกิดความรู้สูงขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นในตัวบุคคลนั้น (แสง จันทร์งาม. 2540 : 1-2) ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงประทานหลักการปกครองแก่พระสงฆ์และหลักการเผยแผ่พุทธศาสนา (เสถียร โพธิ์นันทะ. 2541 : 36-37) ไว้ดังนี้

ขณติ ปรมั คโป ตีติคขา	นิพพานั ปรมั วทนุติ พุทธา
น หิ ปพฺพชิตโต ปรูปมาติ	สมโณ โหติ ปรี วิเหญญนุ โค
สพฺพปาปสฺส อกรรมิ	กุสลสฺสุป สมปทา
สจิตต ปรีโยทปนั	เอตํ พุทธาน สาสนั

ขันติความอดทนเป็นตบะอย่างยิ่ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสว่าพระนิพพานเป็นธรรมอันยิ่ง บรรพชิตผู้มาสัตว์อื่น เบียดเบียนสัตว์อื่น ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะ การไม่ทำบาปทั้งปวง การยังกุศลให้เกิด การทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

อนุปวาโท อนุปมาโต	ปาฏิโมกฺเข จ สํวโร
มตฺตณฺณตา จ ภคฺตสมิ	ปนตฺถุ จ สยนาสนั
อริจิตเต จ อาโยโค	เอตํ พุทธาน สาสนั

การไม่ว่าร้ายหนึ่ง การไม่ทำร้ายหนึ่ง การสำรวมในปาฏิโมกข์หนึ่ง ความเป็นผู้รู้ประมาณในภักตหนึ่ง ที่นั่งที่นอนอันสงัดหนึ่ง การประกอบอริจิต (สมาธิ) อีกหนึ่ง นี้เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย

ดังนั้น พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาท ย่อมมีบทบาทหน้าที่ที่จะเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชน เพื่อให้ประชาชน ได้ศึกษาและปฏิบัติตาม อันจะก่อให้เกิดความสุขสงบและสันติในการดำรงชีวิต และเป็นผลดีต่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพุทธศาสนาสืบไป เนื่องจากการเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญต่อการตั้งมั่นของพุทธศาสนาดังกล่าว หากได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสที่ได้ปฏิบัติ ก็จักเป็นประโยชน์ต่อวงการพุทธศาสนา และเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมด้วย

2. การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

เพื่อให้ทราบถึงการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย จึงได้กำหนดเนื้อหาไว้ 5 ประเด็น ได้แก่ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย สมณศักดิ์สงฆ์ไทย อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส และการติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาส ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 การบริหารกิจการคณะสงฆ์ไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงตรากฎหมายเกี่ยวกับคณะสงฆ์ขึ้นเป็นครั้งแรก มีจำนวน 10 ฉบับ ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ.2445 ได้ปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์โดยการตราพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัฐบาลขณะนั้นได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2484 ใช้บริหารกิจการคณะสงฆ์มาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พ.ศ.2505 รัฐบาลได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 (พระเมธีธรรมาภรณ์. 2533 : 39-69) ซึ่งได้ใช้บังคับมาตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2506 มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ประกาศใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 5 มีนาคม 2535 และมหาเถรสมาคมได้ออกกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2506) และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2515 และ พ.ศ.2521 กำหนดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางและการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาค โดยกำหนดกิจการคณะสงฆ์ไว้ 6 ด้าน สอดคล้องกับมติมหาเถรสมาคมที่ได้กำหนดให้เจ้าคณะผู้ปกครอง คณะสงฆ์จัดประชุมพระสังฆาธิการ เพื่อให้มีความรู้ครอบคลุมงานทั้ง 6 ด้านดังกล่าว ได้แก่ ด้านการปกครองคณะสงฆ์เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (กรมการศาสนา. 2540ค : คำนำ)

ดังนั้น พระสังฆาธิการทุกระดับ รวมทั้งเจ้าอาวาส จึงมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติศาสนกิจทั้ง 6 ด้านดังกล่าวให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการเผยแผ่พุทธศาสนาให้เจริญอกงามไปพลุลย์ และยังประโยชน์ให้แก่สังคมได้ในขณะเดียวกันเพื่อความชัดเจนในภารกิจของพระสังฆาธิการดังกล่าว จึงจะได้อธิบายไว้พอสังเขปดังต่อไปนี้

1. ด้านการปกครองคณะสงฆ์ไทย

กฎหมายคณะสงฆ์ไทย ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารคณะสงฆ์ไทยในพุทธศาสนา โดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประมุขของพุทธจักร ทรงบริหารกิจการคณะสงฆ์ผ่านทางมหาเถรสมาคมซึ่งเป็นองค์กรปกครองสงฆ์สูงสุด และมีเจ้าคณะใหญ่ 5 เขตการปกครอง ได้แก่ เจ้าคณะใหญ่หนกลาง ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 1,2,3,13,14, และ 15 เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 4,5,6 และ 7 เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 8,9,10,11 และ 12 เจ้าคณะใหญ่หนใต้ ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์มหานิกาย ภาค 16,17, และ 18 และเจ้าคณะใหญ่หนธรรมยุต ปฏิบัติหน้าที่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทุกภาค

สำหรับเขตการปกครองคณะสงฆ์ทั้ง 18 ภาค ประกอบด้วยจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ภาค 1 มี 4 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ภาค 2 มี 3 จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา อ่างทอง และสระบุรี

ภาค 3 มี 4 จังหวัด คือ ลพบุรี สิงห์บุรี ชัยนาท และอุทัยธานี

ภาค 4 มี 4 จังหวัด คือ นครสวรรค์ กำแพงเพชร พิจิตร และเพชรบูรณ์

ภาค 5 มี 4 จังหวัด คือ พิษณุโลก สุโขทัย ตาก และอุตรดิตถ์

ภาค 6 มี 5 จังหวัด คือ ลำปาง พะเยา เชียงราย แพร่ และน่าน

ภาค 7 มี 3 จังหวัด คือ เชียงใหม่ ลำพูน และแม่ฮ่องสอน

ภาค 8 มี 5 จังหวัด คือ อุตรธานี หนองบัวลำภู หนองคาย เลย และสกลนคร

ภาค 9 มี 4 จังหวัด คือ ขอนแก่น มหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด

ภาค 10 มี 6 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ยโสธร มุกดาหาร นครพนม อำนาจเจริญ และ

ศรีสะเกษ

ภาค 11 มี 4 จังหวัด คือ นครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์

ภาค 12 มี 4 จังหวัด คือ ปราจีนบุรี นครนายก สระแก้ว และฉะเชิงเทรา

ภาค 13 มี 4 จังหวัด คือ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี และตราด

ภาค 14 มี 4 จังหวัด คือ นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี และสมุทรสาคร

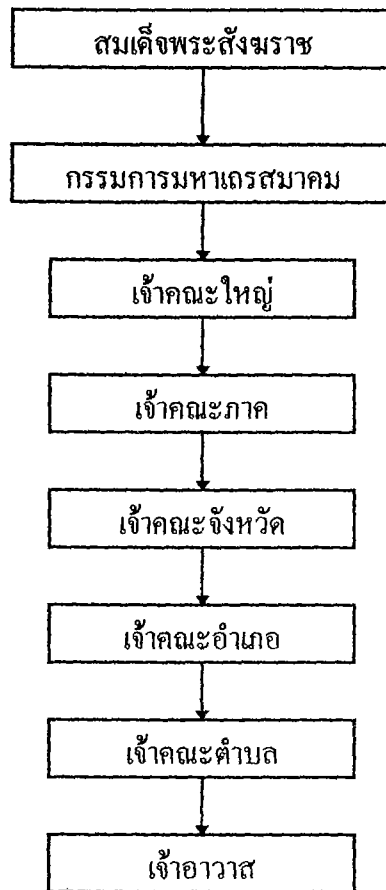
ภาค 15 มี 4 จังหวัด คือ ราชบุรี เพชรบุรี สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

ภาค 16 มี 3 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร

ภาค 17 มี 5 จังหวัด คือ ภูเก็ต ตรัง พังงา กระบี่ และระนอง

ภาค 18 มี 6 จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง สตูล ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส

ส่วนการปกครองสงฆ์ในส่วนภูมิภาค จัดแบ่งเขตการปกครองออกเป็นภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และมีพระภิกษุเป็นผู้ปกครองตามลำดับ คือ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และในวัดแต่ละวัดให้มีเจ้าอาวาส 1 รูป ปกครองดูแลวัด ซึ่งตามรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เขียนเป็นแผนภูมิการปกครองได้ดังนี้

ภาพประกอบ 2 แสดงลำดับชั้นการปกครองคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

2. ด้านการศาสนศึกษา

ได้มีผู้ให้ความหมายของการศาสนศึกษาไว้ว่า หมายถึง การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่น ๆ อันควรแก่สมณะ การบวชเรียนก็คือ การศึกษาโดยการบรรพชาอุปสมบทเป็นสามเณรเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า สำหรับเนื้อหาของการศึกษา ก็คือพระพุทธศาสนา (ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. 2526 : 100)

ส่วนการศึกษาปริยัติธรรมมี 3 ประเภท ได้แก่ การศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรม ซึ่งมีหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก พระภิกษุและสามเณรที่สอบได้จะ ได้รับประกาศนียบัตรนักธรรมชั้นตรี (น.ธ.ตรี) นักธรรมชั้นโท (น.ธ.โท) และนักธรรมชั้นเอก (น.ธ.เอก) ตามลำดับ ในการจัดการศึกษาปริยัติธรรมแผนกธรรมนั้น คณะสงฆ์ยังเปิดโอกาสให้ภุหัทธมมี โอกาสศึกษาได้ด้วย เรียกว่า การจัดการศึกษาธรรมศึกษา โดยหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ชั้นเช่นเดียวกัน

คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก เมื่อคฤหัสถ์สอบได้ก็จะได้รับประกาศนียบัตรธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก ตามลำดับ ประเภทที่ 2 ได้แก่ การศึกษาแผนกบาลี โดย คณะสงฆ์ได้แบ่งหลักสูตรการศึกษาแผนกธรรมแผนกบาลีออกเป็น 8 ชั้น คือ บาลีประโยค 1-2, เปรียญธรรม 3 ประโยค (ป.ธ.3 ซึ่งจะได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ให้เป็นพระมหา), เปรียญธรรม 4 ประโยค (ป.ธ.4), เปรียญธรรม 5 ประโยค (ป.ธ.5), เปรียญธรรม 6 ประโยค (ป.ธ.6), เปรียญธรรม 7 ประโยค (ป.ธ.7), เปรียญธรรม 8 ประโยค (ป.ธ.8) และเปรียญธรรม 9 ประโยค (ป.ธ.9) ซึ่งต่อมาได้ มีพระราชบัญญัติกำหนดวิถียุทธศาสตร์ผู้สำเร็จการพระพุทธศาสนา พ.ศ.2517 กำหนดให้ผู้สำเร็จ วิชาการพระพุทธศาสนาเปรียญ 9 ประโยค มีวิถียุทธศาสตร์ชั้นปริญญาตรี (กรมการศาสนา. 2538 : 237) ส่วนประเภทสุดท้าย ได้แก่ การศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ โดยกระทรวง ศึกษาธิการได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา พ.ศ.2514 ปรับปรุงแก้ไข พ.ศ.2535 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ สอนวิชาสามัญศึกษาเหมือนโรงเรียนทั่วไป และสอนวิชา ปริยัติธรรมหมวดภาษาบาลี และสอนวิชาพระปริยัติธรรมหมวดธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติด้วย ผู้เรียนต้องเป็นพระภิกษุหรือสามเณร และจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือเทียบเท่า สำหรับการเรียน ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าสำหรับการ เรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนในระดับอุดมศึกษา มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สังกัดกรมยุคนิกาย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ ราชวิทยาลัย สังกัดมหานิกาย (กรมการศาสนา. 2541ข : 705-748)

งานด้านศาสนศึกษาที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นงานที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรและประชาชนโดยทั่วไป ได้ศึกษาเกี่ยวกับพุทธศาสนาเพื่อนำหลักธรรม คำสั่งสอนไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสถานะของตนเอง และยังประโยชน์ให้เกิดความ สันติสุขในสังคม

3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ได้มีผู้ให้ความหมายของการศึกษาสงเคราะห์ไว้หลายความหมาย เช่น หมายถึงการให้การ สงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนหรือการสงเคราะห์ให้คนหรือประชาชนได้รับ การศึกษา (มานพ พลไพรินทร์. 2534 : 235-236)

ส่วนพระเทพปริยัติสุธี ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการ ศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล หรืออุดหนุนจนจบการศึกษาอื่นนอกการศาสนศึกษาหรือสถาบันการ ศึกษา หรือบุคคลผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน (กรมการศาสนา. 2540ค : 101)

สำหรับสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึงการดำเนินการช่วยเหลือให้เด็กและประชาชนได้ศึกษาวิชาการและวิชาชีพทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนของฝ่ายราชอาณาจักร เพื่อให้คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนทุกคนสามารถดำรงตนและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. 2540 : 109)

ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์ จึงหมายถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลให้เยาวชนและประชาชนได้รับการศึกษาอันสมควรแก่ศักยภาพและอัธภาพ เพื่อให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

การศึกษาสงเคราะห์ถือเป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ พระเทพปริยัติสุธี (กรมการศาสนา. 2540ค : 101-104) ได้จำแนกการศึกษาสงเคราะห์เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาอื่นนอกจากการศาสนศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการ เพื่อสงเคราะห์ประชาชนหรือพระภิกษุสามเณร ซึ่งจัดได้ 4 ประเภท คือ

1.1 โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา โรงเรียนประเภทนี้แต่เดิม คือโรงเรียนราษฎร์ของวัด วัดหรือมูลนิธิต่างๆ จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนเป็นหลัก ต่อมาได้โอนมาเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา ตามระเบียบว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา พ.ศ.2532 มีทั้งระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ขณะนี้มี 52 โรงเรียน และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

1.2 โรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนตามพระราชประสงค์ ตั้งขึ้นตามพระราชประสงค์ และอยู่ในพระบรมราชานุญาต ขณะนี้มี 2 แห่ง คือ โรงเรียนวัดศรีจันทร์ จังหวัดสมุทรปราการ และโรงเรียนวัดบึงเหล็ก จังหวัดนครพนม และอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน

1.3 ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาอบรมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามแก่เด็กและเยาวชน เปิดสอนเฉพาะวันอาทิตย์ จัดตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พ.ศ.2534 อยู่ในสังกัดของกรมการศาสนา ซึ่งขณะนี้วัดต่าง ๆ จัดตั้งศูนย์ดังกล่าวขึ้นเป็นจำนวนมาก

1.4 ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด จัดตั้งขึ้นเพื่ออบรมเด็กเล็กก่อนวัยเรียน เป็นการช่วยเหลือผู้ปกครองและให้การสงเคราะห์แก่เด็ก วัดจัดตั้งขึ้นตามระเบียบของกรมการศาสนาว่าด้วยการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พ.ศ.2537 อยู่ในสังกัดกรมการศาสนา

2. การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษา สถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้กำลังศึกษา หมายถึง การที่พระสังฆาธิการ พระภิกษุ สามเณร หรือวัด ช่วยเหลือเกื้อกูลแก่การศึกษาประเภทอื่น นอกจาก ศาสนศึกษาหรือสถาบันหรือบุคคลที่กำลังศึกษาเล่าเรียน ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และเป็นไปด้วยความเหมาะสม

จะเห็นได้ว่างานด้านการศึกษาสงเคราะห์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น พระสงฆ์ได้พยายามทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนให้เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไปได้ศึกษาพุทธศาสนา เพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ ความประพฤติที่เหมาะสมตามที่สังคมปรารถนา อันจักช่วยเสริมสร้างความสุขและสันติให้แก่สังคมได้อีกทางหนึ่ง

4. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ได้มีผู้ให้ความหมายของการสาธารณสงเคราะห์ไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมหรือการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป (ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. 2526 : 191 ; อ้างอิงมาจาก พระราชรัตนมุนี. 2522 -2524 : 125)

ดังนั้นการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นกิจกรรมของสงฆ์อีกด้านหนึ่งที่ช่วยสงเคราะห์ประชาชนให้ได้รับการอนุเคราะห์ตามสมควรแก่โอกาส ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 37 (4) ก็ได้บัญญัติให้เจ้าอาวาสมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามสมควร และชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2526 : 192-200) ได้กล่าวถึงการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชน และการจัดสาธารณสงเคราะห์ของวัดไว้ดังนี้

1. การให้ความสะดวกตามสมควรแก่การบำเพ็ญกุศลของประชาชน มีแนวปฏิบัติ 3 ประการ คือ

1.1 การให้ความสะดวกแก่ประชาชนผู้มาติดต่อเกี่ยวกับการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่น ให้ความสะดวกในการใช้สถานที่ของวัด การให้ยืมใช้วัสดุสิ่งของต่าง ๆ การจัดพระภิกษุไปในกิจนิมนต์ของชาวบ้าน และการให้คำแนะนำในการจัดศาสนพิธี

1.2 อำนวยความสะดวกในการจัดงานทำบุญที่วัดหรือที่บ้าน เมื่อชาวบ้านจัดงานทำบุญขึ้น

1.3 ให้คำปรึกษาแนะนำตามสมควร เมื่อชาวบ้านมาขอคำปรึกษาหารือ

2. การให้สาธารณสงเคราะห์ในด้านต่าง ๆ แก่ประชาชน ทำได้โดยสังเขปดังนี้

2.1 อนุเคราะห์ให้จัดตั้งหน่วยงานการกุศลสาธารณประโยชน์ในวัด เช่น ตั้งโรงเรียนตั้งสถานอนามัย ศาลาประชาคม สุสาน และฌาปนสถาน เป็นต้น

2.2 จัดสรรบริเวณวัดสำหรับปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น สร้างศาลาพักผ่อน ให้ใช้พักผ่อนหาความสงบได้

2.3 จัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทางศาสนาหรือห้องสมุด อำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้

2.4 จัดให้มีการอบรมประชาชนในด้านศีลธรรม วัฒนธรรม สุขภาพอนามัย หรือวิชาชีพที่ท้องถิ่นต้องการ โดยไม่ขัดต่อสมณวิสัย

2.5 จัดตั้งกองทุนหรือมูลนิธิเพื่อช่วยเหลือด้านสาธารณสงเคราะห์ในโอกาสต่าง ๆ เช่น ให้ทุนการศึกษา ช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ทั้งวาตภัย อุทกภัย และอัคคีภัย เป็นต้น

2.6 ให้ที่พักรับแก่ผู้ประสบวินาศภัยเป็นการชั่วคราว

2.7 สงเคราะห์ประชาชนด้วยปัจจัยเครื่องอุปโภคบริโภคตามโอกาสต่าง ๆ

งานด้านสาธารณสงเคราะห์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า วัดหรือเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ มุ่งที่จะให้ความสะดวกในการบริการประชาชนให้สามารถประกอบกุศลได้โดยสะดวก ประการหนึ่ง ส่วนอีกประการหนึ่งมุ่งหวังที่จะทำการสงเคราะห์แก่ประชาชนในทุกด้าน ทั้งการศึกษา การประกอบอาชีพ บริการพยาบาล ฯลฯ ซึ่งงานด้านสาธารณสงเคราะห์ดังกล่าว มุ่งส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือให้ประชาชนมีชีวิตที่สมคูล มีความผาสุกได้ตามอัฏภาพ

5. ด้านการสาธารณูปการ

มีผู้ให้ความหมายของการสาธารณูปการไว้หลายอย่าง เช่น การสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไป (มานพ พลไพรินทร์. 2534 : 294) สำหรับพระเทพปริยัติสุธี (กรมการศาสนา. 2540ค : 111-112) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณูปการ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) หมายถึง การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ ส่วนในความหมายของกิจการคณะสงฆ์ มีหลายความหมาย คือ

1. การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน

2. กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้างวัด การตั้งวัด การรวมวัด การย้ายวัด การยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างขึ้นเป็นวัดที่มีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดร้างขึ้นเป็นพระอารามหลวง

3. กิจการของวัดอื่น ๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

4. การศาสนสมบัติของวัด

ส่วน สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2540 : 175) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การสาธารณูปการ หมายถึง การช่วยเหลืออุดหนุนหรือเกื้อกูลคนส่วนมากหรือคนทั่วไป สำหรับงานสาธารณูปการสามารถแยกลักษณะงานออกได้เป็น 3 ลักษณะ ซึ่ง พระเทพปริยัติสุธี (กรมการศาสนา. 2540ค : 112-114) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. การกระทำด้วยแรงความคิด แรงงาน และทุนทรัพย์ รวมถึงการควบคุม ได้แก่ การก่อสร้างและการบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นกิจการที่ต้องทำด้วยแรงความคิด วางโครงการให้พอเหมาะ กับกิจการ การดำเนินการต้องใช้แรงงานและทุนทรัพย์ และใช้หลักการควบคุมด้วย

2. การกระทำด้วยเอกสารรายงาน ได้แก่ การดำเนินงานทางด้านเอกสาร เช่น การขออนุญาตสร้างวัด การขอตั้งวัด การขอรวมวัด การขอย้ายวัด การขอยุบเลิกวัด การขอรับพระราชทาน วิสุทธคามสีมา การขอยกวัดร้างเป็นวัดที่มีพระภิกษุจำพรรษา การขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง การขออนุญาตจัดงานวัด การขออนุญาตเรียไร การดำเนินการทางด้านเอกสารแต่ละเรื่องย่อม มีระเบียบขั้นตอนในการปฏิบัติให้ดำเนินการอยู่แล้ว

3. การทำโดยการจัดประโยชน์ ได้แก่ การดำเนินการในการรักษาทรัพย์สิน การใช้จ่าย ทรัพย์สิน และการจัดประโยชน์ของวัดโดยตรง คือ ศาสนสมบัติ ต้องปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ แต่ละเรื่อง

งานด้านสาธารณูปการดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า วัดหรือพระสงฆ์ต้องจัดเสนาสนะ ถึงก่อสร้างต่าง ๆ ในวัดให้พอเพียงต่อการบริการประชาชนที่มาประกอบกิจกรรม แต่ทั้งนี้คงเป็นไปตามสภาพความเหมาะสมของวัดและชุมชนนั้น ๆ ว่าจะจัดงานด้านสาธารณูปการให้เหมาะสม กับสภาพของท้องถิ่นและสังคมได้อย่างไร

6. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า การเผยแผ่ไว้หลายความหมาย เช่น สมเด็จพระมหา ราชมิ่งคณาจารย์ (2540 : 154-155) ได้ให้ความหมายของการเผยแผ่ไว้ว่า การเผยแผ่ คือ การทำให้ ขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พุทธศาสนา จึงได้แก่ การดำเนินงานเพื่อให้ หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป มีผู้เคารพเลื่อมใส ศรัทธา ในพระ รัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก หัวใจสำคัญใน การเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาก็เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก โดยให้เกิดประโยชน์สุข ตามที่พระพุทธองค์ทรงประสงค์ 3 ประการ คือ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาตินี้) สัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในชาติหน้า) และปรมาตถประโยชน์ (ประโยชน์อย่างยิ่งคือ พระนิพพาน) ส่วน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (จำลอง วุฒิจันทร์. 2526 : 149 ; อ้างอิง มาจาก สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. 2518 : 41) กล่าวถึงการเผยแผ่กับการเผยแผ่ไว้ว่าใน การเผยแผ่หรือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ถ้ากระทำโดยคฤหัสถ์ นิยมใช้คำว่า การเผยแผ่ เช่น อานาถหน้าที่ส่วนหนึ่งของกรมการศาสนา คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำ ชาติ และ บรรพต วีระสัย และคนอื่น ๆ (จำลอง วุฒิจันทร์. 2526 : 149 ; อ้างอิงมาจาก บรรพต

วีระสัย และคนอื่น ๆ. 2523 : 26) กล่าวถึงคำว่า เหยแพร่ กับ เหยแผ่ ไว้ว่า คำว่า เหยแพร่ เป็นลักษณะของมิชชันนารี คือ มุ่งมั่นจะให้ผู้อื่นยอมรับในศาสนาของตน ซึ่งเป็นลักษณะจงใจให้อีกฝ่ายหนึ่งหันมานับถือคำสอนนั้น ๆ ส่วนคำว่า เหยแผ่ หมายถึง การประกาศให้ทราบ หากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ใช่ที่รังเกียจ การเหยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วย และแสดงถึงการมีใจกว้าง ไม่ผูกมัด ผู้อื่นด้วยความคิดของตนเองหรือศาสนาของตนเอง

นอกจากนี้ พระธรรมวโรดม (เจ้าเลื่อง วุฒิจันทร์. 2526 : 149 ; อ้างอิงมาจาก พระธรรมวโรดม. 2522-2524 : 111) ซึ่งกล่าวถึงการเหยแพร่ และการเหยแผ่ ไว้ว่า องค์กร สมาคมต่าง ๆ ที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา จะมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งว่า เพื่อเหยแพร่พระพุทธศาสนาเป็นต้น แต่ถ้าเป็นหน้าที่ของพระภิกษุสามเณรหรือพระสงฆ์ จะใช้คำว่า เหยแผ่ เช่น พระพุทธศาสนาแพร่หลายมาจนถึง ทุกวันนี้ก็เพราะพระสงฆ์สาวกได้ช่วยกันเหยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530 : 562) ได้ให้ความหมายของการเหยแผ่กับการเหยแพร่ไว้ว่า การเหยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไปหรือขยายออกไป ส่วนการเหยแพร่ หมายถึง การโฆษณาให้แพร่หลาย

ดังนั้น การเหยแผ่พระพุทธศาสนา จึงหมายถึง การทำให้พุทธศาสนาย้ายออกไป กิจกรรมคณะสงฆ์ทุกด้านการปกครองคณะสงฆ์ให้เกิดความสงบเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเกิดขึ้นกับคณะสงฆ์ด้านศาสนศึกษาเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรเข้าใจในพระธรรมวินัยและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ด้านการศึกษาสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ชุมชนในด้านการศึกษา ด้านสาธารณสงเคราะห์ เพื่อบริการชุมชนในกิจกรรมต่างๆ และด้านสาธารณูปการ ซึ่งเป็นการสร้างหรือจัดให้วัดมีความพร้อมในทุกด้าน เพื่อบริการชุมชนและสังคม หากมองภาพรวมของงานต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่างานทุกด้านของกิจการคณะสงฆ์ล้วนแต่ส่งเสริมสนับสนุนงานด้านการเหยแผ่ศาสนาทั้งสิ้น และการเหยแผ่พุทธศาสนาก็มีเป้าหมายสำคัญที่สุดอยู่ที่ความเจริญของเม ไลบุญลย์และสงบสุขสันติธรรมของคนในสังคม

2.2 สมณศักดิ์สงฆ์ไทย

ได้มีผู้ให้ความหมายของสมณศักดิ์ไว้ว่า หมายถึง บรรดาศักดิ์หรือยศที่พระมหากษัตริย์พระราชทานแก่คณะสงฆ์ผู้ที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัย เพื่อเป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติ เพิ่มขวัญกำลังใจให้พระสงฆ์บำเพ็ญประโยชน์แก่ชาติและพุทธศาสนา ช่วยปลูกฝังศีลธรรมอันดีแก่ประชาชนเป็นกำลังสืบต่อพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสถาพรสืบไป ส่วนการพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์ เป็นราชประเพณีของพระมหากษัตริย์ ทุกประเทศที่

นับถือพุทธศาสนา ประเทศไทยปรากฏหลักฐานการพระราชทานสมณศักดิ์ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 สมณศักดิ์ในสมัยนั้น ได้แก่ สังฆราช พระครู มหาเถระ และเถระ (กรมการศาสนา. 2535 : 1-3) ในสมัยอยุธยาาระบบสมณศักดิ์ได้ปรับให้มีระดับชั้นเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ สมเด็จพระสังฆราช พระสังฆราชาคณะหรือพระราชาคณะ และพระครู (พระเมธีธรรมาภรณ์. 2539 : 17-18) ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ได้มีการปรับเปลี่ยนสมณศักดิ์ให้เหมาะสมไปตามยุคสมัย จนถึงปัจจุบันนี้ กรมการศาสนา (2535 : 1-3) ได้กล่าวถึงลำดับสมณศักดิ์สงฆ์ไทยไว้ดังนี้

1. สมเด็จพระสังฆราช 1 พระองค์
2. สมเด็จพระราชาคณะ 8 รูป
3. พระราชาคณะ เจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ (รองสมเด็จพระราชาคณะ) 16 รูป
4. พระราชาคณะชั้นธรรม 25 รูป
5. พระราชาคณะชั้นเทพ 45 รูป
6. พระราชาคณะชั้นราช 109 รูป
7. พระราชาคณะชั้นสามัญ 324 รูป
8. พระครูสัญญาบัตรเรียงจากสูงที่สุดลงไปมี 4 ชั้น คือ พระครูสัญญาบัตรชั้นพิเศษ

พระครูสัญญาบัตรชั้นเอก พระครูสัญญาบัตรชั้นโท และพระครูสัญญาบัตรชั้นตรี

9. พระครูฐานานุกรม เป็นสมณศักดิ์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระบรมราชานุญาตให้ พระราชาคณะตั้งพระสงฆ์เป็นพระฐานานุกรม ประดับเกียรติยศตามฐานานุศักดิ์ของพระราชาคณะชั้นนั้น ๆ พระฐานานุกรมมีหลายชั้น เช่น พระครูปลัด พระครูสมุห์ พระครูใบฎีกา

10. พระครูประทวน พระครูไม่มีราชทินนาม ตั้งจากพระสงฆ์ผู้มีผลงานด้านอุปการะ การศึกษาทั้งฝ่ายปริยัติธรรม และ โรงเรียนของทางราชการ จะใช้คำว่าพระครูนำหน้าชื่อเดิม เช่น พระครูบุญธรรม ตั้งได้โดยไม่จำกัดจำนวน

มหาเถรสมาคมได้กำหนดที่นั่งของพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ในงานพระราชพิธีตามลำดับสมณศักดิ์จากชั้นสูงสุดไปชั้นต่ำสุด (พระเมธีธรรมาภรณ์. 2539 : 21-22) ดังนี้

สมเด็จพระราชาคณะ

1. สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
2. สมเด็จพระราชาคณะ

พระราชาคณะ

3. พระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ
4. พระราชาคณะเจ้าคณะรองชั้นสัญญาบัตร
5. พระราชาคณะชั้นธรรม

6. พระราชาคณะชั้นเทพ
 7. พระราชาคณะชั้นราช
 8. พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญฝ่ายวิปัสสนาธุระ
 9. พระราชาคณะชั้นสามัญเปรียญ
 10. พระราชาคณะชั้นสามัญยกฝ่ายวิปัสสนาธุระ
 11. พระราชาคณะชั้นสามัญยก
- พระครูสัญญาบัตร ฐานานุกรม เปรียญ**
12. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะจังหวัด
 13. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก
 14. พระครูปลัดของสมเด็จพระราชาคณะ
 15. พระเปรียญ 9 ประโยค
 16. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะจังหวัด
 17. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นพิเศษ
 18. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท
 19. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นเอก
 20. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก
 21. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นพิเศษ หรือเทียบเท่า
 22. พระครูปลัดของพระราชาคณะเจ้าคณะรองหิรัญบัฏ
 23. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี
 24. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท
 25. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
 26. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก หรือเทียบเท่า
 27. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะอำเภอ ชั้นโท
 28. พระครูปลัดของพระราชาคณะ ชั้นเจ้าคณะรองสัญญาบัตร
 29. พระครูฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราช (ชั้นเอก)
 30. พระเปรียญ 8 ประโยค
 31. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นตรี
 32. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท หรือเทียบเท่า
 33. พระครูปลัดของพระราชาคณะชั้นธรรม
 34. พระครูฐานานุกรมของสมเด็จพระสังฆราช (พระครูพระปริต ชั้นโท)

35. พระเปรียญ 7 ประโยค
36. พระครูสัญญาบัตร รองเจ้าคณะอำเภอ
37. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นโท
38. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นเอก
39. พระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
40. พระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นโท
41. พระครูสัญญาบัตร เจ้าคณะตำบล ชั้นตรี
42. พระครูสัญญาบัตร เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี
43. พระครูสัญญาบัตร ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ ชั้นตรี
44. พระครูปลัดของพระราชาคณะชั้นเทพ
45. พระครูปลัดของพระราชาคณะชั้นราช
46. พระเปรียญ 6 ประโยค
47. พระครูวินัยธร
48. พระครูธรรมธร
49. พระเปรียญ 5 ประโยค
50. พระครูคู่สวด
51. พระเปรียญ 4 ประโยค
52. พระปลัดของพระราชาคณะชั้นสามัญ
53. พระเปรียญ 3 ประโยค
54. พระครูรองคู่สวด
55. พระครูสังฆรักษ์
56. พระครูใบฎีกา
57. พระสมุห์
58. พระใบฎีกา
59. พระพิธีธรรม

สมเด็จพระสังฆราชไทยตามที่กล่าวมาแล้วนั้น มีส่วนสัมพันธ์กับการปกครองคณะสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยและมั่นคงตลอดมา ในใบแต่งตั้งสมณศักดิ์ของพระสงฆ์แต่ละครั้งจึงมอบภารกิจในการอบรมสั่งสอนและปกครองคณะสงฆ์ไว้ด้วย ระบบสมณศักดิ์สงฆ์ไทยจึงมีส่วนส่งเสริมให้กิจการของสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ได้รับการเอาใจใส่ดูแลให้เจริญยิ่งขึ้น ไปด้วย

2.3 อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสและการแต่งตั้งเจ้าอาวาส

อำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาส

ตามกฎหมายตราสามศก ฉบับที่ 24 (พ.ศ.2541) ได้กล่าวถึงความหมายของพระสังฆาธิการไว้ว่า พระสังฆาธิการ หมายถึงพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองคณะสงฆ์ดังต่อไปนี้ เจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาส

สำหรับคุณสมบัติของพระภิกษุผู้ที่จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการ ต้องมีคุณสมบัติทั่วไปดังต่อไปนี้คือ มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์ ไม่เป็นผู้ที่มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือวิธโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิการณที่พึงรังเกียจมาก่อน และไม่เคยถูกถอดถอนหรือปลดออกจากตำแหน่งใดเพราะความผิดมาก่อน

ส่วนคุณสมบัติเฉพาะของเจ้าอาวาสมีดังนี้คือ มีพรรษาพื้น 5 พรรษา และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้มุ่งที่จะศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด จึงจะกล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของพระสังฆาธิการเฉพาะในระดับเจ้าอาวาสวัดเท่านั้น

ตำแหน่งเจ้าอาวาส เป็นตำแหน่งพระสังฆาธิการที่ทำหน้าที่ปกครองสงฆ์ในวัดต่าง ๆ ซึ่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 ได้บัญญัติอำนาจหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัดไว้ว่า วัดมีสองอย่าง ได้แก่ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และสำนักสงฆ์ ให้วัดมีฐานะเป็นนิติบุคคล และเจ้าอาวาสเป็นผู้แทนของวัดในกิจการทั่วไป (มาตรา 31) และกำหนดให้วัดหนึ่งให้มีเจ้าอาวาสรูปหนึ่ง ถ้าเป็นการสมควรจะให้มีรองเจ้าอาวาส หรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสด้วยก็ได้ (มาตรา 36)

สำหรับหน้าที่ของเจ้าอาวาสได้กล่าวไว้ดังนี้คือ การบำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี การปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้น ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายตราสามศก ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม เป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ และให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลของประชาชนตามสมควร (มาตรา 37)

ส่วนอำนาจของเจ้าอาวาส มีดังนี้คือ ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด การสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสให้

ออกไปเสียจากวัด การสั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีที่อยู่หรือพำนักอาศัยในวัดทำงานภายในวัด และการให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ เมื่อบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดประพฤติผิดคำสั่งของเจ้าอาวาส ซึ่งได้สั่งโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (มาตรา 37) และให้ถือว่าพระภิกษุซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์และ ไวยาวัจกรเป็นพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาด้วย (มาตรา 45)

จากอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่กล่าวมาแล้ว เจ้าอาวาสยังมีอำนาจและหน้าที่ในการปฏิบัติตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ ในการที่จะบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาให้เป็นที่ไปด้วยความเรียบร้อย ซึ่งในด้านการเผยแผ่ของวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2484 ได้กำหนดหน้าที่ของวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

1. อบรมภิกษุสามเณรให้มีสมณัตถุญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่าง ๆ
2. อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นที่เรียบร้อยโดยมีระเบียบเรียบร้อย
3. หาอุบายวิธีให้ได้ยิน ได้ฟังโอวาท คำสั่งสอน หรือแนะนำที่เป็นประโยชน์
4. แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ
5. เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยิน ได้ฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระศาสนาโดยถูกต้อง
6. หาอุบายวิธีสกัดกั้นสังฆกรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้น หรือบำบัดที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปโดยวิธีที่ชอบ
7. ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรม มีการไหว้พระสวดมนต์ เป็นต้น
8. ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรม-บาลี หรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง ที่เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง ที่เกี่ยวกับศีลธรรมบ้าง ที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้าง เพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่าง ๆ ได้ท่อง ได้อ่าน ได้ฟัง ตามควรแก่สถานที่และ โอกาส
9. ขวนขวายในการจัดหาเครื่องอุปกรณ์ในการเรียนภาษาไทยบางประเภทสำหรับเด็กชั้นประถมขึ้นไว้เพื่อให้เด็กที่ขัดสนนิยมใช้ในการเรียน

จากอำนาจและหน้าที่ของเจ้าอาวาสที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นว่านอกจากภารกิจหลักในการปกครองคณะสงฆ์ให้เกิดความสงบเรียบร้อยดีงามแล้ว หน้าที่ประการสำคัญอีกประการ

หนึ่งได้แก่การเผยแผ่พุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร และประชาชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขสงบในชีวิตได้

การแต่งตั้งเจ้าอาวาส

พระภิกษุผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส นอกจากจะมีคุณสมบัติตามที่กล่าวมาแล้ว กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 (2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ได้กำหนดวิธีการแต่งตั้งเจ้าอาวาสไว้ดังนี้

1. เจ้าอาวาสวัดทั่วไป เมื่อมีตำแหน่งเจ้าอาวาสว่างลง เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล หรือถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลที่มีตำแหน่งเจ้าอาวาสว่างลงรวมไม่น้อยกว่า 3 รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติของพระสังฆาธิการและเจ้าอาวาส และให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง หากพระภิกษุผู้ที่จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเสนอเจ้าคณะจังหวัด เพื่อนำเสนอเจ้าคณะภาคเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้ง

2. เจ้าอาวาสพระอารามหลวง แยกเป็น 2 กรณี คือ

2.1 เจ้าอาวาสพระอารามหลวงในเขตกรุงเทพมหานคร ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะคือ มีพรรษาตั้งแต่ 10 พรรษาขึ้นไป เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นราช สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท และไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

2.2 เจ้าอาวาสพระอารามหลวงในจังหวัดอื่น ๆ นอกจากในเขตกรุงเทพมหานครแล้ว พระอารามหลวงในจังหวัดอื่น ๆ ต้องมีคุณสมบัติเฉพาะคือ มีพรรษาตั้งแต่ 10 พรรษาขึ้นไป เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ และมีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าพระราชกณะชั้นสามัญ สำหรับพระอารามหลวงชั้นเอก ไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นเอก สำหรับพระอารามหลวงชั้นโท และไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท หรือพระครูสัญญาบัตรที่มีนิตยภัตไม่ต่ำกว่าพระครูผู้ช่วยเจ้าอาวาสชั้นโท สำหรับพระอารามหลวงชั้นตรี

การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด เสนอเจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ และเสนอกรมการมหาเถรสมาคมพิจารณาแต่งตั้ง โดยสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงตามมติมหาเถรสมาคม ในกรณีที่พระภิกษุผู้ที่จะดำรงตำแหน่ง

เจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาค
ดำเนินการเสนอแต่งตั้งตามลำดับต่อไป

2.4 บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส

คำว่า บุคลิกภาพ (Personality) มาจากภาษาลาตินว่า Persona ซึ่งในภาษาลาติน หมายถึง
หน้ากากที่นักแสดงสวมใส่ในละครกรีกและโรมันโบราณ โดยทั่ว ๆ ไปจะย่ำถึงการแสดงบทบาท
ของคนที่ปรากฏต่อสาธารณะ (Luthans. 1989 : 117) และได้มีผู้ให้ความหมายของคำว่า บุคลิกภาพ
ไว้หลายแห่งดังนี้

สัวน สายยศ (2538 : 68-69) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพไว้ว่า หมายถึง ลักษณะ
โดดเด่นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ซึ่งแสดงออกแบบนั้นอยู่เป็นประจำกับสถานการณ์เฉพาะอย่าง
จนเป็นนิสัยถาวร

โสภา ชปัทมพันธ์ (2539 : 67) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพไว้ว่า หมายถึง ลักษณะ
ประจำตัวของแต่ละบุคคล ซึ่งมีผลต่อบุคคลนั้น ๆ ในด้านการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และ
ต่อการแสดงพฤติกรรม

สร้อยตระกูล (ศิวยานนท์) อรรถมานะ (2541 : 52-53) ได้ให้ความหมายของบุคลิกภาพ
ไว้ว่า หมายถึง ลักษณะที่ผสมผสานของหลายสิ่งหลายอย่าง ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ ที่ทำให้
บุคคลนั้น ๆ เกิดขึ้นมาจนกลายเป็นบุคคลที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษ อันจะทำให้เขาไม่เหมือนคนอื่น

จากความหมายดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า บุคลิกภาพ คือ ลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล
ซึ่งประกอบขึ้นจากการตั้งสมอบรมทางร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และอุปนิสัย

ความสำคัญของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพเป็นผลการผสมผสานของลักษณะทั้งภายในและภายนอกของตัวบุคคล และจะ
ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมโดยตรงของบุคคลนั้น ดังนั้นการปรับตนเองให้เหมาะสมสอดคล้องกับ
สถานการณ์จึงมีความจำเป็น (สร้อยตระกูล (ศิวยานนท์) อรรถมานะ. 2541 : 58) เจ้าอาวาสวัดเป็น
ผู้บริหารวัดซึ่งเป็นสถาบันทางพุทธศาสนาที่สำคัญของชุมชน บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสจึงมีส่วน
สำคัญที่จะช่วยให้การเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและประสบผลสำเร็จ ซึ่ง ลูธันส์
(Luthans. 1989 : 117) กล่าวว่า บุคลิกภาพเป็นวิธีที่บุคคลจะปฏิบัติต่อบุคคลอื่น เป็นวิธีที่จะเข้าใจ
และมองคนทั่ว ๆ ไปตามรูปแบบของการวัดคุณลักษณะภายในและภายนอก รวมทั้งปฏิกิริยาจาก
สถานะของบุคคล

ทฤษฎีบุคลิกภาพ

นักจิตวิทยาได้จัดประเภทของทฤษฎีบุคลิกภาพไว้หลายกลุ่ม ในที่นี้จะนำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น คือ

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Analytical Psychology)

ุง (Hergenhahn. 1990 : 72-74 ; citing Jung. n.d.) ได้แบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น 2 ประเภท ตามลักษณะของการแสดงออก คือ

1.1 ประเภทที่ชอบเก็บตัว (Introvert) มีลักษณะเคร่งขรึม ซื่อาย ไม่ชอบสูงส่งกับคนอื่น มักเป็นคนเงียบ มีความสนใจในการใช้ความคิด มีจินตนาการ

1.2 ประเภทที่ชอบแสดงตัว (Extrovert) มีลักษณะเปิดเผย ชอบการสังคมหรือการแสดงตัว มีความสนใจสถานการณ์ที่อยู่รอบตัว

2. ทฤษฎีโครงสร้างมนุษย์ (Constitutional Theory)

เชลคอน (Belkin and Skydell. 1979 : 299-301 ; citing Sheldon. 1924) ได้แบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น 3 ประเภท ตามลักษณะของรูปร่าง คือ

2.1 ประเภทอ้วน (Endomophy) มีลักษณะรูปร่างอ้วน กลมป้อม มักจะชอบความสะดวกสบาย ชอบรับประทาน มีความสนุกสนาน และชอบออกสังคม

2.2 ประเภทสมส่วน (Mesomophy) มีลักษณะรูปร่างพอดี ไม่อ้วนหรือไม่ผอมจนเกินไป มักมีร่างกายแข็งแรง ชอบออกกำลัง มีความกระฉับกระเฉง

2.3 ประเภทผอมบาง (Ectomophy) มีลักษณะรูปร่างบอบบาง ผอม มักมีอารมณ์อ่อนไหว ไม่ชอบออกสังคม อ่อนแอ ไม่ค่อยทนทาน

3. ทฤษฎีจิตวิทยาของแต่ละบุคคล (Psychology of the Individual)

อลพอร์ต (Gillmer. 1970 : 77-78 ; citing Allport. n.d.) ได้แบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น 2 ประเภท คือ

3.1 ลักษณะทั่วไป (Common Trait) เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคลที่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ เช่น ค่านิยม ศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง เป็นต้น

3.2 ลักษณะเฉพาะบุคคล (Personal Disposition) เป็นลักษณะนิสัยของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว ไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้ อันเป็นผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพแตกต่างกัน

บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส

บุคลิกภาพเป็นคุณลักษณะส่วนรวมที่ค่อนข้างมั่นคงของบุคคล เป็นตัวบ่งบอกว่าบุคคลมีความเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพมี 4 ประการ คือ พันธุกรรม วัฒนธรรม ฐานะทางสังคม และสัมพันธภาพในครอบครัว (วินิจ เกตุจำ. 2535 : 13-14) ซึ่ง เพอร์วิน (Pervin. 1980 : 4-5) กล่าวว่า ในเชิงจิตวิทยาสาขาบุคลิกภาพ แม้บุคคลจะมีความแตกต่างกัน แต่ก็มีคล้ายคลึงกันไม่น้อย ในความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลบางคนประสบความสำเร็จ แต่เหตุใดบางคนจึงไม่ประสบความสำเร็จ ความแตกต่างทางพฤติกรรมของบุคคลมีส่วนสัมพันธ์กับการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ

ดังนั้นเจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ปกครองวัดอันเป็นสถาบันทางศาสนาที่จะช่วยอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ประชาชน จึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะเป็นผู้นำทางด้านจิตใจในชุมชน บุคลิกภาพของเจ้าอาวาสจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าอาวาสเป็นไปโดยราบรื่นและประสบผลสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม กอร์ดอน (Gordon. 1991 : 85-86) ได้กล่าวไว้ว่า ในทางจิตวิทยาได้แจกแจงบุคลิกภาพไว้อย่างกว้างขวาง แนวคิดหนึ่งก็คือ การจัดลักษณะประเภท A หรือ B ซึ่งบุคคลที่จำแนกตามลักษณะบุคลิกภาพสองแบบนี้ มีความแตกต่างกันในเรื่องความปรารถนาในเชิงของการประสบความสำเร็จ ความสมบูรณ์แบบ และการแข่งขัน รวมทั้งความสามารถในการที่จะผ่อนคลายความเครียด บุคคลประเภท A มักจะรู้สึกเรื่องการแข่งขันสูง ฉับไวเรื่องการแต่งตั้ง กระทำกิจกรรมอย่างรวดเร็ว และรู้สึกเร่รืออยู่เสมอ ในขณะที่บุคคลประเภท B มักจะมีความผ่อนคลายมากกว่ากระทำสิ่งต่าง ๆ ทีละอย่าง และจะเปิดเผยความรู้สึกของตนเอง

ประเภทของบุคลิกภาพ

ได้มีผู้แบ่งประเภทของบุคลิกภาพไว้ดังนี้

ฮุง (Hergenhahn. 1990 : 72-74 ; citing Jung. n.d.) ได้แบ่งบุคลิกภาพของคนออกเป็น 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพที่ชอบเก็บตัว (Introvert) ซึ่งอาย ไม่ชอบสูงส่งกับคนอื่น มักเป็นคนเงิบ มีจินตนาการและสนใจในเรื่องของความคิดมากกว่าพวกชอบแสดงตัว (Extrovert) และบุคลิกภาพที่ชอบแสดงตัว (Extrovert) เป็นพวกชอบออกสังคม สนใจคนและเหตุการณ์ที่อยู่รอบ ๆ

ส่วน กอร์ดอน (Gordon. 1991 : 85) ได้แบ่งบุคลิกภาพของบุคคลตามพฤติกรรมที่แสดงออกเป็น 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพแบบ A และบุคลิกภาพแบบ B ซึ่งบุคลิกภาพทั้ง 2 แบบ มีความแตกต่างกันในเรื่องของความปรารถนาในเชิงของการประสบผลสำเร็จ ความสมบูรณ์แบบ

และการแข่งขัน รวมทั้งความสามารถในการที่จะผ่อนคลายความเครียด รายละเอียดของบุคลิกภาพ ทั้ง 2 แบบ มีดังนี้

1. บุคลิกภาพแบบ A (Type A Personality) เป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมกระตือรือร้น มักจะมีความรู้สึกในการแข่งขันสูง ฉับไวเรื่องการแต่งตั้ง กระทำกิจกรรมอย่างรวดเร็ว รู้สึกเร่งรีบอยู่เสมอ และชอบทำงานที่หลายอย่าง

2. บุคลิกภาพแบบ B (Type B Personality) เป็นบุคคลที่มักจะมีเวลาผ่อนคลายมากกว่า ทำงานที่ละอย่าง ไม่รีบร้อน และแสดงความรู้สึกตนเองได้ง่ายกว่า

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การแบ่งบุคลิกภาพตามแนวคิดของ กอร์ดอน แบ่งบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาในจังหวัดร้อยเอ็ด

เครื่องมือวัดบุคลิกภาพ

เฟรดแมน และโรสแมน (Schermerhorn, Hunt and Osborn, 1991 : 123-139 ; citing Freidman and Roseman, 1974) ได้สร้างเครื่องมือวัดบุคลิกภาพ 2 อย่าง คือ Short Rating Scale for Pattern A Behavior และ Type A – Type B Self – Test

แบบวัดบุคลิกภาพ Type A – Type B Self – Test เป็นแบบวัดให้รายงานตัวเองเพื่อให้รู้ว่า บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพแบบ A หรือแบบ B แบบวัดมีจำนวน 7 ข้อ ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบวัดที่ เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ ได้แปลจากเครื่องมือวัด Type A – Type B Self Test ของ เฟรดแมน และ โรสแมน มาเป็นแบบวัดบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

2.5 การติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาส

ได้มีผู้ให้ความหมายของการติดต่อสื่อสารไว้หลายแห่ง เช่น

อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท (2537 : 2) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่บุคคลคนหนึ่งถ่ายทอดสารไปยังอีกบุคคลหนึ่ง และบุคคลหลังมีปฏิกิริยาตอบโต้

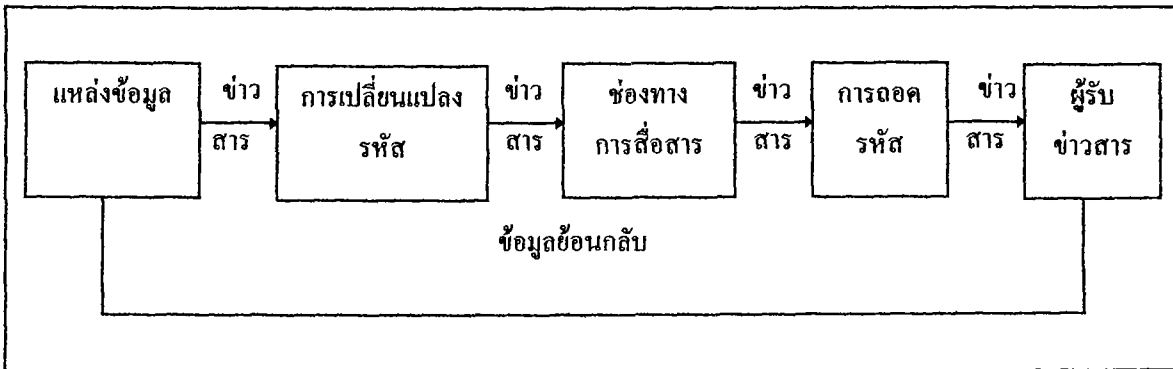
ชาญชัย อาจินสมาจาร (2537 : 10) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า หมายถึง กระบวนการส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายโอนข่าวสาร และเกี่ยวข้องกับปัจจัยป้อนเข้าทาง พฤติกรรมบางอย่าง

ทรงพล ภูมิพัฒน์ (2538 : 219) ได้ให้ความหมายของการสื่อสารไว้ว่า หมายถึง การสื่อความเข้าใจหรือการสื่อความหมาย ได้แก่ การถ่ายทอดความคิดเห็น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ในระหว่างมวลชน

จากความหมายของการติดต่อสื่อสารดังกล่าว การติดต่อสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายโอนข้อมูลข่าวสาร พร้อมด้วยทัศนคติ ความคิดเห็น จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง

กระบวนการติดต่อสื่อสาร

โรบบินส์ (Robbins. 1997 : 125) ได้กล่าวถึงกระบวนการของการสื่อสารว่าประกอบด้วย 7 ส่วน คือ ตัวข้อมูลข่าวสาร แหล่งการสื่อสาร การเปลี่ยนแปลงรหัส ช่องทางการสื่อสาร การถอดรหัส ผู้รับข่าวสาร และข้อมูลย้อนกลับ แสดงเป็นภาพประกอบได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แสดงกระบวนการติดต่อสื่อสาร

ที่มา : Stephen P. Robbins. Essentials of Organizational Behavior. 1997. P.125.

รูปแบบการติดต่อสื่อสาร

การติดต่อสื่อสารสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2521 : 115-117) ได้จำแนกรูปแบบการติดต่อสื่อสารไว้ 3 ประเภท คือ

1. แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย

1.1 การติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) การติดต่อสื่อสารแบบนี้ จะเป็นไปตามข้อกำหนดและระเบียบแบบแผนที่วางไว้โดยชัดเจน เช่น การติดต่อของทางราชการ มีระเบียบ รูปแบบ ที่ชัดเจน

1.2 การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารที่มีได้เป็นไปตามแบบแผน อาศัยการรู้จักชอบพอกันเป็นส่วนตัว

2. แบบทิศทาง ประกอบด้วย

2.1 การติดต่อสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารจากผู้บังคับบัญชาลงมายังล่าง ซึ่งมักจะ ได้แก่ คำสั่ง ระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2.2 การติดต่อสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward Communication) การติดต่อสื่อสารแบบนี้มักจะเป็นการตอบสนองของการติดต่อสื่อสารจากบนลงมาล่าง เช่น การร้องทุกข์ การเสนอความเห็น การกรอกแบบสำรวจต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 การติดต่อสื่อสารตามแนวนอน (Lateral Communication) การติดต่อสื่อสารแบบนี้ทั้งผู้ส่งและผู้รับข่าวสารจะอยู่ในระดับเดียวกัน มักจะเป็นการปรึกษาหารือกัน

3. แบบใช้คำพูดและไม่ใช้คำพูด ประกอบด้วย

3.1 การติดต่อสื่อสารโดยใช้คำพูด (Verbal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารที่ต้องอาศัยทั้งการพูดและการเขียน การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ส่วนใหญ่จะเป็นการติดต่อสื่อสารแบบนี้

3.2 การติดต่อสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด (Nonverbal Communication) เป็นการติดต่อสื่อสารโดยใช้ภาษาเงียบ (Silent Language) เช่น การแสดงอารมณ์และความรู้สึกส่วนใหญ่โดยไม่ใช้คำพูด ได้ถูกต้อง การแสดงออกทางสีหน้าและท่าทาง เป็นต้น

ส่วน นอร์ตัน (ประสิทธิ์ สาระสันต์. 2542 : 53-54 ; อ้างอิงมาจาก Norton. 1983 : 64-83) กล่าวไว้ว่า รูปแบบการติดต่อสื่อสารคือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการสื่อสาร ไม่ใช่เนื้อหาของข่าวสาร และได้แบ่งรูปแบบการติดต่อสื่อสารออกเป็น 10 แบบ แต่ละแบบมีสาระสำคัญดังนี้

1. แบบผูกขาด (Dominant) หมายถึง ผู้สื่อสารแบบนี้มีลักษณะเชื่อมั่นตนเอง รุกเร้า กระตือรือร้น กระฉับกระเฉง แข่งขัน ใ้วางใจตนเอง มองเห็นความเป็นไปได้ และมีพฤติกรรมเชิงธุรกิจ การสื่อสารแบบนี้ส่วนใหญ่จะเข้าไปมีบทบาทและรับผิดชอบในกิจการทั่ว ๆ ไป

2. แบบใช้ภาษาท่าทางเกินกว่าเหตุ (Dramatic) หมายถึง ผู้สื่อสารแบบนี้จะสื่อสารโดยการเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ในลักษณะที่เกินกว่าเหตุ เพื่อให้ผู้อื่นเห็นภาพพจน์ มีการใช้ภาษาท่าทาง จังหวะและน้ำเสียง เพื่อทำให้เนื้อหานั้นเป็นที่น่าสนใจหรือไม่ที่น่าสนใจ การสื่อสารแบบนี้อาจช่วยให้ตัวผู้สื่อสารลดความตึงเครียดหรือลดความวิตกกังวล การสื่อสารแบบนี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการดึงดูดใจ การปลุกกระดมหรือการสร้างสถานการณ์

3. แบบขัดแย้ง (Contentious) หมายถึง การสื่อสารแบบนี้มีลักษณะใกล้เคียงกับการสื่อสารแบบผูกขาด ต่างกันตรงที่การสื่อสารแบบขัดแย้งมักทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกในเชิงลบ ผู้สื่อสารมักแสดงพฤติกรรมการโต้เถียง ขัดแย้ง การรบกวน ซึ่งทำให้เกิดการวิวาทได้

4. แบบมีชีวิตชีวา (Animated) หมายถึง ผู้สื่อสารจะใช้การแสดงออกทางภาษาท่าทางหรือการเคลื่อนไหวร่างกาย เพื่อสื่อความหมายของข่าวสารนั้น ๆ อาจใช้การแสดงออกทางสีหน้า แววตา การใช้มือประกอบการพูด หรือแม้แต่ลักษณะของท่า นั่ง ทำยืน เพื่อเน้นให้เห็นจุดสำคัญหรือจุดค้อยของข่าวสารที่กำลังสื่อ

5. แบบสร้างรอยประทับใจ (Impression Learning) หมายถึง ผู้สื่อสารได้สร้างพฤติกรรมอันเป็นที่ประทับใจ เช่น ลักษณะการพูด การฟัง การแสดงความเอาใจใส่ การยอมรับ หรือคุณลักษณะส่วนตัวของผู้สื่อสารและผู้รับสาร สามารถจดจำและพึงพอใจในข่าวสารและวิธีการสื่อสาร การสื่อสารแบบนี้จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สื่อสารและผู้รับสาร

6. แบบผ่อนคลาย (Relaxed) หมายถึง ผู้สื่อสารจะแสดงออกในลักษณะที่สงบเยือกเย็น ยอมรับ ไม่อี้อัด เชื้อมั่นตนเอง และจะไม่แสดงอาการรุ่มร้อน วุ่นวาย หรือตึงเครียดให้ผู้อื่นเห็น

7. แบบแสดงความสนใจ (Attentive) หมายถึง ผู้สื่อสารจะแสดงพฤติกรรมให้ผู้อื่นทราบว่าเขากำลังตั้งใจฟัง และมีลักษณะที่เป็นการฟังที่มีปฏิริยาส่งเสริม (Active Listening) จะแสดงออกโดยการพูดซักถามในเชิงที่ทำให้ผู้อื่นทราบว่าตนกำลังรับฟังอย่างตั้งใจ และเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนความเข้าใจในข่าวสารนั้น

8. แบบเปิดเผย (Open) หมายถึง ผู้สื่อสารจะทำการสื่อสารเชิงสนทนา ไม่ซ่อนเร้น ไม่ปิดบัง สามารถพูดได้อย่างเปิดเผย ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น ในขณะที่เดียวกันยังมีพฤติกรรมที่พร้อมจะเปิดเผยตนเอง เมื่อมีการติดต่อสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

9. แบบมิตรไมตรี (Friendship) หมายถึง ผู้สื่อสารมีพฤติกรรมแสดงออกในลักษณะของความเป็นมิตร ยอมรับและนับถือผู้อื่น แสดงออกในลักษณะตั้งแต่ไม่เป็นศัตรูกับผู้อื่นจนถึงความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้น

10. แบบแม่นยำ (Precise) หมายถึง ผู้สื่อสารมีพฤติกรรมที่ต้องการยืนยันข้อเท็จจริงด้วยข้อมูลข่าวสาร หรือหลักฐานต่าง ๆ เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง เพื่อเน้นความถูกต้องและแม่นยำของข่าวสาร

นอกจากนั้น บาร์นาร์ด (จันทราณี สงวนนาม, 2533 : 39-40 ; อ้างอิงมาจาก Barnard, 1972 : 175-176) ได้แบ่งวิธีการติดต่อสื่อสารออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1. การติดต่อสื่อสารที่เป็นทางการ (Formal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่มีระเบียบแบบแผน ข้อกำหนดวางไว้ชัดเจน การติดต่อเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นระเบียบแบบแผนและธรรมเนียม

2. การติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ (Informal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่มีได้ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่คำนึงถึงความรู้จักชอบพอกันเป็นส่วนตัว

ผู้วิจัยเห็นว่า รูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ เป็นรูปแบบที่มีความเหมาะสมสามารถพัฒนาไปใช้ในการศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่ศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้ จึงนำมาเป็นองค์ประกอบในการวิจัยครั้งนี้

3. แผนและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

ในการเผยแพร่พุทธศาสนานั้นปรากฏว่ามีแผนและนโยบายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งอำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดที่เป็นผู้สนับสนุนส่งเสริมในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

3.1 แผนและนโยบาย

เนื่องจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้สภาพเศรษฐกิจและสภาพของสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยม คุณธรรม และจริยธรรมของคนในสังคมก็ได้รับผลกระทบทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปด้วย การเผยแพร่หลักธรรมหรือคุณธรรมและจริยธรรมทางศาสนา เพื่อให้ประชาชนมีคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม จึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้บรรจุไว้ในแผนและนโยบายต่าง ๆ คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 วรรคที่ 3 แผนนโยบายการศึกษาข้อ 16 ได้กำหนดให้ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำในการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่บุคคลและสังคม

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ.2540-2544 บทที่ 3 การพัฒนาศักยภาพของคนด้านจิตใจ ได้กำหนดไว้ว่า ส่งเสริมองค์ความรู้ของบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่ด้านคุณธรรมจริยธรรมให้สามารถเป็นผู้นำทางด้านการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริง และมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจสู่ประชาชนได้อย่างถูกต้อง และพัฒนาการบริหารงานด้านศาสนาให้มีประสิทธิภาพ โดยปรับปรุงกฎหมายและระบบงานเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อสนับสนุนให้พระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ความสามารถ ประพฤติดี ประพฤติชอบ ยังคงอยู่ในสถาบันพุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาจิตใจประชาชน

สำหรับแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ (2540 : 86-87) ได้กำหนดนโยบายด้านการศาสนาไว้ว่า เร่งรัด ส่งเสริมสนับสนุน ให้มีการนำศาสนธรรมเป็นรากฐานในการศึกษา การพัฒนาจิตใจ และการดำเนินชีวิตของประชาชน เพื่อให้เกิดความสงบสุขแห่งตนและสังคม และดำเนินการสนับสนุน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ศาสนธรรมทั้งด้านหลักศาสนธรรม และการปฏิบัติธรรมแก่ประชาชน และเยาวชนอย่างกว้างขวาง

ในด้านนโยบายของรัฐบาล นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ซึ่งแถลงต่อรัฐสภา เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2540 (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. 2540 : 23) ได้กล่าวไว้ว่า จะส่งเสริมบทบาทขององค์กรศาสนาต่าง ๆ ในการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ส่วนนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (สมาคมศึกษาธิการแห่งประเทศไทย. 2541 : 49) ได้กล่าวไว้ว่า จะส่งเสริมบทบาทขององค์กรศาสนาในการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนา

หน่วยงานสุดท้ายคือ กรมการศาสนา (2540ง) ได้กำหนดนโยบายด้านการเผยแผ่ศาสนาไว้ในแผนพัฒนาการศาสนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ไว้ว่า ให้มีการเผยแผ่หลักธรรมสู่ประชาชนในรูปแบบที่หลากหลายและกว้างขวาง เพื่อให้เข้าใจในหลักธรรมและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องสามารถดำรงชีวิตในสังคมไทยและสังคมโลกได้อย่างมีความสุข และจัดดำเนินการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาสู่ประชาชน เพื่อสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่ประชาชน ในรูปแบบที่หลากหลายให้เหมาะสมกับประเภทและวัยของกลุ่มคน

จากแผนและนโยบายต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น ได้ให้ความสำคัญต่อการเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจในหลักธรรมของศาสนา สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดคุณธรรมและจริยธรรมอันจักทำให้เกิดความผาสุกต่อตนเอง และส่งผลให้ชุมชนสันติ สังคมมีความสุขในที่สุดได้

3.2 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2535 ได้แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการดังนี้

1. ราชการบริหารส่วนกลาง

1.1 กองกลาง

1.2 กองคลัง

1.3 กองการเจ้าหน้าที่

1.4 กองการสัมพันธ์ต่างประเทศ

1.5 กองตรวจและรายงาน

1.6 กองนิติการ

1.7 สำนักนโยบายและแผน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

1.8 ศูนย์สารสนเทศ

- 1.9 ศูนย์ส่งเสริมประสิทธิภาพในส่วนราชการ
- 1.10 สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา
- 1.11 สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1-12
- 2. ราชการบริหารส่วนภูมิภาค
 - 2.1 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด
 - 2.2 สำนักงานศึกษาธิการอำเภอ

การแบ่งส่วนราชการดังกล่าวข้างต้น ทำให้การบริหารงานของสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการมีทั้งการบริหารราชการส่วนกลางและการบริหารราชการส่วนภูมิภาค ซึ่งในส่วนภูมิกษานั้น มีสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดและสำนักงานศึกษาธิการอำเภอเป็นราชการบริหารส่วนภูมิภาค สำหรับสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ประสานและจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมของจังหวัด และแผนปฏิบัติการ รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน โครงการ การตั้งและจัดสรรงบประมาณประจำปี ให้สอดคล้องกับแผนแม่บทของกระทรวงและแผนจังหวัด ตลอดจนกำกับเร่งรัด ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานตามแผนงาน โครงการของหน่วยงานสังกัดกระทรวงภายในจังหวัด และเป็นหน่วยข้อมูลทางการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมในจังหวัด
2. ประสานและส่งเสริมการดำเนินงานด้านการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม รวมทั้งส่งเสริมและควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของหน่วยงานทั้งในและนอกสังกัดกระทรวงภายในจังหวัด ตลอดจนดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการของคณะกรรมการการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรมของจังหวัด
3. ปฏิบัติราชการตามกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การศาสนา และการวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัด หรือศึกษาธิการจังหวัด หรือตามที่ได้รับมอบหมาย
4. ปฏิบัติราชการของกระทรวง ซึ่งมีได้กำหนดเป็นอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานใดในจังหวัด โดยเฉพาะ
5. ปฏิบัติงานร่วมกันหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนั้นสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด (2542) ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดไว้ โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่มงานคือ ส่วนอำนวยการและประสานราชการ กลุ่มแผนงานและติดตามประเมินผล กลุ่มพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษา กลุ่ม

ส่งเสริมกีฬาพลานามัยและกิจการพิเศษ และกลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะกลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรมเท่านั้น

กลุ่มส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการและส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานด้านการศาสนาและการวัฒนธรรม ประสานการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างหน่วยงานทางการศึกษา องค์กรของรัฐและท้องถิ่น เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมการศาสนาและการวัฒนธรรม โดยแบ่งการปฏิบัติงานภายในกลุ่มออกเป็น 2 งาน ดังนี้

1. งานส่งเสริมการศาสนารับผิดชอบและปฏิบัติงานดังนี้ งานจัดตั้งและส่งเสริมโรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ งานจัดตั้งและส่งเสริมโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ งานพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน งานคัดเลือกผู้ทำคุณประโยชน์ทางพุทธศาสนา งานขอพระราชทานสมณศักดิ์ งานศาสนพิธีของจังหวัด งานจัดตั้งและส่งเสริมหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล งานส่งเสริมเผยแผ่หลักธรรมทางศาสนาแก่นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชน งานดูแลจัดประโยชน์แทนวัด งานถวายอุปถัมภ์การสอบธรรมสนามหลวง งานพัฒนาหลักสูตรการอบรมเผยแผ่หลักธรรม คุณธรรมและจริยธรรม งานจัดสัมมนาผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องกับการศาสนาและการวัฒนธรรมของจังหวัด งานสนับสนุนวัดพัฒนาตัวอย่าง งานถวายความรู้พระสังฆาธิการ งานประสานการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดด้านการศาสนา งานขอสร้างวัด งานขอตั้งวัด งานรวม ย้าย ยุบ เลิกวัด งานขอพระราชทานวิสุงคามสีมา งานยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง งานยกวัดร้างให้เป็นวัดมีพระสงฆ์ งานสำรวจออกหนังสือสำคัญที่ดินวัดร้าง งานจัดประโยชน์ที่ดินวัดร้างและศาสนสมบัติกลาง งานสำรวจจัดทำทะเบียนที่พักสงฆ์ วัด วัดร้าง และศาสนสถาน งานขอเงินอุดหนุนบูรณะวัด มัสยิด ศาสนาอื่น งานช่วยเหลือวัดและศาสนสถานที่ประสบภัยธรรมชาติ งานจัดทำนิติกรรมสัญญาเกี่ยวข้องกับที่ดินวัด งานถวายความอุปถัมภ์พระสงฆ์ที่ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ งานสืบสวนข้อเท็จจริงกรณีสงฆ์ นักบวช ผู้เผยแผ่ศาสนาอื่นประพฤติมิชอบ งานให้ความอุปถัมภ์ศาสนาอื่น งานส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ งานส่งเสริมการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี งานส่งเสริมการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา งานส่งเสริมกิจกรรมพุทธสมาคมและยุวพุทธิกสมาคม งานถวายความอุปถัมภ์พระธรรมทูต งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนและอุปสมบทหมู่ งานประชุมสัมมนาวิยาวัจกร งานส่งเสริมหน่วยเผยแผ่หลักธรรม ศีลธรรม และงานส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา

2. งานส่งเสริมการวัฒนธรรม มีหน้าที่ปฏิบัติงานดังนี้ งานส่งเสริมการวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ งานสำรวจและจัดข้อมูลวัฒนธรรม งานเผยแพร่วัฒนธรรมพื้นบ้าน งานอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่ค้นพบใหม่ งานประชุมคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัด งานสนับสนุนการปฏิบัติงานของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด งานจัดตั้งศูนย์

วัฒนธรรมจังหวัดและอำเภอ งานแต่งตั้งอาสาสมัครท้องถิ่นดูแลรักษามรดกทางวัฒนธรรม งาน
 โอนโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุที่ขึ้นทะเบียนแล้ว งานส่งเสริมการค้าหรือการแสดง
 โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ งานส่งเสริมการส่งโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุออกนอกราชอาณาจักร งานลงโทษ
 ผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ งานส่งเสริมการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์สถาน งานแต่งตั้ง
 คณะกรรมการภาครัฐและเอกชนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมจังหวัด งานประชุมคณะกรรมการภาครัฐ
 และเอกชนเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมจังหวัด งานวัฒนธรรมสัมพันธ์ งานจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม
 ประเพณีในวันสำคัญต่าง ๆ งานประกวดคนตรีไทย งานสรรหาผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรม
 งานฝึกอบรมผู้นำหมู่บ้านด้านวัฒนธรรม งานจัดทำเอกสาร สื่อ เผยแพร่วัฒนธรรม งานจัดตั้ง
 สมาคมและมูลนิธิ งานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด งานอนุรักษ์มรดกไทย งานอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ
 ศิลปกรรม งานส่งเสริมการท่องเที่ยว งานส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และงานประชุม
 อบรม สัมมนาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม

ด้วยบทบาทหน้าที่ของสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดตามที่กล่าวมาแล้ว และภาพรวมที่
 บ่งถึงสภาพความเสื่อมโทรมในวงการพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตใจของสังคม (พระเทพเวที. 2536
 : 17-18) และในระยะเวลาที่ผ่านมา ค่านิยมในการปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาลดน้อยถอยลง
 โดยเฉพาะสังคมเมืองไม่ค่อยให้ความสำคัญกับคุณธรรมและจริยธรรม ขาดศรัทธาในศาสนา
 ในขณะที่การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นคนเป็น
 ศูนย์กลางหรือเป็นจุดมุ่งหมายของการพัฒนา มุ่งหวังให้สถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา
 จิตใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 1, 17, 65) ด้วยบทบาทหน้าที่และความ
 จำเป็นของสถานการณ์ทางพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น หากได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีการ
 เผยแผ่พุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในปัจจุบัน ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการบริหารงานของ
 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และการเผยแผ่พุทธศาสนาของคณะสงฆ์ รวมทั้งกรมการศาสนาและ
 สังคมโดยรวมก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ด้วย

4. วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา 6 วิธี

เมื่อครั้งพระพุทธเจ้าได้ทรงส่งพระอรหันต์ 60 องค์ ออกประกาศพุทธศาสนาเป็นครั้งแรก ได้ทรงประทานพุทธดำรัสเป็นอุดมคติของนักเผยแผ่ (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลจารย์. 2540 : 156) ไว้ว่า จรด ภิกขเว จาริกิ พุชชนหิตาย พุชชนสุขาย โลกานุกมปาย ฯลฯ แปลความว่า คูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก ฯลฯ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงเป็นสิ่งสำหรับทุกคนโดยไม่มีแบ่งแยกด้วยเพศ เชื้อชาติ หรือผิวพรรณ (Khantipalo Bhikkhu. 1965 : 70) ซึ่งในการเผยแผ่พุทธศาสนาครั้งพุทธกาลนั้น ทำได้ทุกรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงธรรม การทำงานด้วยความเสียสละมีเมตตาเป็นหลัก พระสงฆ์จึงยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อสังคม ต้องเรียนรู้ถึงกิจวัตรในการสวดมนต์ การศึกษาคำสอน และพระไตรปิฎก การนั่งสมาธิให้จิตใจสงบ หลังจากนั้นจึงจะสอนพุทธบริษัทถึงวิถีการดำเนินชีวิต (Manich Jumsai. 1973 : 39)

จากการศึกษาการเผยแผ่พุทธศาสนาจากตำรา เอกสาร และงานวิจัยต่าง ๆ พบว่า ได้กล่าวถึงการเผยแผ่พุทธศาสนาไว้ดังนี้คือ การเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า และการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน ซึ่งจะนำมากล่าวโดยสังเขปดังนี้

การเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์

ได้มีผู้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาในสังคมปัจจุบัน ซึ่งจะนำมากล่าวไว้ดังนี้

สำหรับการเผยแผ่พุทธศาสนา ปรีดา จันทรแจ่มศรี (2536 : 61-80) ได้กล่าวไว้ว่า วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1-4) มีกิจกรรมสำคัญสรุปได้ดังนี้คือการสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม การสร้างวัดและบูรณปฏิสังขรณ์เจดีย์วิหาร การจัดกิจกรรมเพื่อเผยแผ่ศาสนา ได้แก่ การฟื้นฟูประเพณีวิสาขบูชา การกำหนดประเพณีวันมาฆบูชา การปรับปรุงวิเทศน์ของพระสงฆ์ และการสังคายนาและสร้างพระไตรปิฎก ส่วนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนกลาง (รัชกาลที่ 5-8) มีกิจกรรมสำคัญสรุปได้ดังนี้คือ การให้การศึกษา การสร้างพระไตรปิฎก และการแต่งตั้งสื่อส่งเสริมพระพุทธศาสนาออกเผยแผ่ สำหรับสมัยปัจจุบันมีรูปแบบการเผยแผ่พุทธศาสนา 7 วิธี คือ การให้ศึกษามวลชน เช่น การสอนและอบรมศีลธรรมในโรงเรียน การตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน การอบรมพระหน่วยพัฒนาทางจิต การอบรมโครงการธรรมทายาท การเผยแผ่เชิงรุก เช่น โครงการพระธรรมทูต โครงการพระธรรม

จาริก การส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ การสังคมนาเคราะห์ ได้แก่ การให้บริการชุมชนในด้านต่าง ๆ การผลิตตำราและสิ่งพิมพ์ออกเผยแพร่ธรรมะ เช่น การพิมพ์พระไตรปิฎก การพิมพ์ธรรมกถา และตำราต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา การจัดทำวารสารหรือนิตยสารต่าง ๆ การเทศน์บรรยายในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเทศน์ การปาฐกถา หรือการบรรยาย ทั้งทางวิทยุหรือโทรทัศน์ และการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่พุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ เช่น จัดสัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา จัดพิธีเวียนเทียนในวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา

ในส่วนของการเผยแผ่คริสต์ศาสนา พระมหาสิทธิ สมหวัง (2536 : 221-224) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่คริสต์ศาสนาไว้ว่า คริสต์ศาสนาใช้วิธีการต่าง ๆ หลายวิธีในการเผยแผ่ศาสนา เช่น วิธีการเยี่ยมเยียน การให้การศึกษา การเข้าไปช่วยพัฒนาจิตใจ การเข้าไปช่วยพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการเข้าไปช่วยเหลือด้านสุขภาพและอนามัย

จากการเผยแผ่พุทธศาสนา และการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในสังคมไทยที่กล่าวมาแล้วในข้างต้น จะเห็นความแตกต่างว่า พุทธศาสนาผู้ที่เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าให้แก่ประชาชนได้เชื่อและถือปฏิบัติตามเป็นหลัก ในขณะที่คริสต์ศาสนา ได้ใช้วิธีการเผยแผ่ด้วยการเข้าไปผูกมิตรให้ความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจและสุขภาพอนามัย จนคนเกิดศรัทธาหันมาประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของคริสต์ศาสนา แต่อย่างไรก็ตามทั้งพุทธศาสนา และคริสต์ศาสนา ต่างก็มุ่งหวังที่จะปลดเปลื้องความทุกข์ให้มนุษย์และสังคมเช่นเดียวกัน

วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

ได้มีผู้ศึกษาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าว่าทรงมีวิธีการสอนอย่างไร เช่น นพดลเจนอักษร (2526 : 83-84) ได้ศึกษาค้นคว้าวิธีสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกพบว่า ส่วนใหญ่เป็นวิธีสอนที่พระพุทธองค์ทรงใช้กับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และได้ทรงสอนไว้ 2 ประการสำคัญเป็นแนวปฏิบัติคือ ประการแรก ทรงสอนโดยมีบุคคลเป็นที่ตั้ง ทรงยกคนขึ้นอ้างเป็นหลักฐานในการอธิบาย เรียกว่า บุคคลาธิษฐานเทศนา ประการที่สอง ทรงสอนโดยยกธรรมเป็นที่ตั้ง ทรงยกธรรมถือหลักหรือตัวสภาวะขึ้นตั้งเป็นหลักฐานในการอธิบาย เรียกว่า ธรรมาธิษฐานเทศนา เมื่อได้ศึกษาโดยละเอียดแล้ว พบว่า สามารถจำแนกวิธีสอนได้ 7 วิธีดังนี้ วิธีสอนโดยการบรรยาย โดยคำนึงถึงความแตกต่างในลักษณะพื้นฐานทางพฤติกรรมและความแตกต่างทางวุฒิปัญญาของผู้เรียนเป็นหลัก เช่น กรณีทรงสอนหลักการสังเกตความเป็นธรรมชาติของพระภิกษุแก่พระสารีบุตร เป็นต้น วิธีสอนโดยการซักถามและสนทนาโต้ตอบ เพื่อให้ผู้ที่ยังไม่เข้าใจได้เข้าใจและเพื่อให้ผู้ที่เข้าใจแล้วเข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น กรณีทรงซักถามและสนทนาโต้ตอบกับพระปัญจวัคคีย์เรื่อง เบญจขันธ์ และพระโศณะเรื่อง จะลาสิกขา เป็นต้น วิธีสอนโดยการสาธิต

แสดงให้ดูเป็นตัวอย่างก่อน เพื่อให้สังเกต จดจำ และทำตามเช่น กรณีทรงสอนเรื่องความประพฤติกี่เหมาะสมของภิกษุด้วยการกระทำพระองค์เองให้เป็นตัวอย่างที่ดี เป็นต้น วิธีสอนแบบแก้ปัญหาก็หรือวิธีสอนตามขั้นของอริยสังคีติ คือ วิธีการทำให้ทราบปัญหาตั้งสมมติฐาน เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผล ซึ่งอาจเรียกได้ว่า เป็นวิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ก็ได้ เช่น กรณีทรงสอนสหายภิกษุวัคคีย์ โดยทรงให้แก้ปัญหาว่า “พวกเราจะแสวงหาหญิงหรือแสวงหาตนเองดี” เป็นต้น วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวนคือ การถามนำเพื่อช่วยให้สามารถแสวงหาคำตอบเองได้ โดยกระทำสืบเนื่องไปตามขั้นตอนที่สำคัญ คือ การเข้าใจปัญหา พิสูจน์หลักการและตัดสินใจสรุปต่าง ๆ และนำผลสรุปที่ได้ไปใช้ เช่น กรณีทรงสอนให้นางกิสาโคตมีสืบสวนสอบสวนหาคำตอบเรื่องความตายของลูกนางเอง เป็นต้น วิธีสอนแบบอุปนัย คือ อธิบายจากของจริงหรือสิ่งที่มองเห็นได้ หรือให้ทำการทดลองแล้วจึงตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นภายหลัง และวิธีสอนแบบอนุนัย คือ อธิบายจากกฎเกณฑ์ก่อนแล้วให้ทราบรายละเอียดภายหลัง

สำหรับพระมหาสิทธิ สมหวัง (2536 : 59-65) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์ และมีชนนารีเพื่อการเผยแผ่ศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดศรีโสดา และศูนย์พระคริสตธรรมเบธเอล จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในการสอนของพระพุทธรเจ้าและสาวกปรากฏว่ามีการใช้วิธีการต่าง ๆ มากมาย และได้กล่าวถึงวิธีการสอนเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนาไว้ 6 วิธี คือ วิธีการเข้าหาบุคคลระดับผู้นำ เช่น ชฎิล 3 พี่น้อง พระเจ้าพิมพิสาร ฯลฯ วิธีการสนทนา บรรยาย ตอบปัญหา วิธีการที่พบบ่อย ได้แก่ การสนทนาธรรม (ธรรมสาถักัจฉา) การบรรยายธรรมและการตอบปัญหา วิธีการใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องมือในการเผยแผ่พุทธศาสนา โดยแสดงธรรมกถาที่เหมาะสมกับเรื่องนั้น วิธีการเขียนเขียนโดยการออกไปหาประชาชน โดยการบิณฑบาตบ้าง รับกิจนิมนต์บ้าง วิธีการเผยแผ่ด้วยบุคคลิกภาพ และวิธีการใช้ปาฏิหาริย์ ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์

ในส่วนของ วสิน อินทสระ (2538 : 7-20, 22-23) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการสอนของพระพุทธรเจ้าศาสนาแห่งพุทธศาสนาไว้ 3 ประการ คือ เพื่อให้ผู้ฟังรู้จริงเห็นแจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (อภิญาธรรมเทศนา) สอนเฉพาะสิ่งที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้น ๆ เพื่อประโยชน์ของศิษย์ในขั้นนั้น ๆ เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ โดยแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง (สนิทานธรรมเทศนา) และเพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควร โดยแสดงธรรมที่มีคุณอัศจรรย์ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน และได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธรเจ้าไว้ 5 วิธี คือ วิธีกัณฑ์ลักษณะ คือ แสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ กุศลเป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ ฯลฯ วิธีกัณฑ์ลักษณะ คือ แยกประเด็นให้ชัดเจน แยกประเด็นสอนหรือตอบคำถามให้แต่ละ

ประเด็นชัดเจน วิธีปลูกจาลักษณะ คือ ถามย้อนเสียก่อนแล้วจึงสอน วิธีรูปนลักษณะ คือ พักปัญหาไว้ไม่ตอบในเรื่องนั้น เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์หรือยังไม่ถึงเวลาที่ควรจะรู้ และวิธีอุปมาลักษณะ คือ การสอนเปรียบเทียบ

นอกจากนั้น พระราชธรรมนิเทศ (2540 : 78-82) ได้กล่าวถึงวิธีการในการเผยแผ่ศาสนาของพระพุทธเจ้าไว้ 6 วิธี คือ อุปติสนกถา เป็นการนั่งสนทนากันในลักษณะจับเข้าคุยกัน ธรรมกถา เป็นคำสอนสั้น ๆ ย่อยต่อการเข้าใจ โอวาท เป็นโอวาทสั้น ๆ ที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการ อนุสาสนี เป็นคำสอนซ้ำ ๆ ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง ธรรมสากัจฉา เป็นการสนทนาธรรม บางครั้งก็อยู่ในลักษณะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นบางครั้งอยู่ในรูปของคำถาม และธรรมเทศนา เป็นการเทศน์หรือแสดง เป็นลักษณะการชี้บอกเหตุผลในเรื่องนั้น ๆ

การเผยแผ่พุทธศาสนาในสมัยปัจจุบัน

เนื่องจากสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไปด้วย การเผยแผ่ที่ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน ซึ่ง จำเลียง วุฒิจันทร์ (2526 : 156-164) ได้กล่าวไว้ดังนี้ การเทศนาอบรมสั่งสอนประชาชน การเทศน์ทางวิทยุกระจายเสียงหรือทางโทรทัศน์ การสนทนาธรรม การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม การเผยแผ่ทางหนังสือ และการเผยแผ่โดยจัดเป็นคณะ หน่วยงาน โรงเรียน หรือการประชุมดำเนินการเป็นประจำ หรือตามโอกาสต่าง ๆ เช่น งานพระธรรมทูต หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล โรงเรียน พุทธศาสนาวินยาชีพ หน่วยเผยแผ่ศีลธรรม

ในส่วนของมานี ไชยธีรานูวัฒน์ และคนอื่นๆ (2540 : 23) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า กลยุทธ์ในการสอนธรรมของพระสงฆ์มีหลายวิธี จะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความถนัดของพระสงฆ์และลักษณะของผู้รับ วิธีการที่พระสงฆ์ใช้มาก ได้แก่ การเทศนาสั่งสอน การบรรยายธรรมทั้งทางวิทยุกระจายเสียง และหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การสนทนาธรรม เพื่อให้คำปรึกษาหรืออธิบายธรรม การฝึกปฏิบัติวิปัสสนาทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน และการใช้สื่อและอุปกรณ์เป็นเครื่องมือสอนธรรม

สำหรับ พระเทพบัณฑิต (2540 : 5-9) ได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาไว้ 7 วิธี คือ การเทศนา เป็นการแสดงธรรมเพียงรูปเดียว หัวข้อธรรมที่แสดงแล้วแต่พระหรือพุทธบริษัทนิมนต์ การปาฐกถา เป็นการบรรยายธรรมหรือความรู้ทางวิชาการในปัจจุบัน มักแสดงเพียงรูปเดียว การอภิปราย เป็นการพูด ชี้แจง หรือร่วมแสดงความคิดเห็นหลายรูป การได้วาที แบ่งเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่

ฝ่ายเสนอ ฝ่ายค้าน และผู้ดำเนินรายการ ต่างฝ่ายต่างนำเหตุผลมาสนับสนุนฝ่ายตน และหักล้างอีกฝ่ายหนึ่ง การสาธิต เป็นการแสดงให้เห็น บอกริธีดำเนินการอย่างชัดเจน การสนทนา เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และการเขียนบทความ เป็นการเผยแพร่โดยการเขียนในวารสารหรือหนังสือธรรมต่าง ๆ

ในขณะที่ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (กรมการศาสนา, 2540ค : 137-140) ได้กล่าวถึงวิธีสอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลัก 7 ประการ เพื่อเป็นแนวทางให้เจ้าอาวาสได้นำไปใช้ในการเผยแพร่พุทธศาสนา ซึ่งตรงกันกับ พิสิฐ เจริญสุข (2539 : 56-59) ได้อ้างอิงถึงสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ วัดสามพระยา และกล่าวถึงวิธีการสอนศีลธรรมแก่ประชาชนตามหลัก 7 ประการ คือ อุปนินินนถา คือ การสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้มาหาผู้ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน การพูดคุยกันโดยการสอดแทรกธรรมเข้าไปในการสนทนาตามสมควรแก่เหตุการณ์ กาลเทศะ และบุคคลผู้ฟัง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน นิยมพูดกันว่า การเทศน์ธรรมาสน์เดี่ยว ธรรมิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นกิจลักษณะ เป็นงานเป็นการเป็นเรื่องเป็นราว มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า ได้แก่ การแสดงปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม เป็นต้น โอวาทถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบคำแนะนำ คำตักเตือน คำสั่งสอน โดยเฉพาะเจาะจงลงไปเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระมัดระวังไม่ทำความชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำความดี และให้รักษาความดีไว้ อนุศาสนิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อย ๆ หรือแบบพรว้าสอนเพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหู จนเกิดความคล่องปากขึ้นใจ เรื่องที่สอนอยู่ในประเภทคำแนะนำ คำแนะนำ และ คำกล่าวสอน ถ้ากล่าวสอนเป็นครั้งคราว จัดเป็นโอวาทถา ถ้ากล่าวสอนเป็นประจำและทำบ่อย ๆ จัดเป็นอนุศาสนิกถา ธรรมสาถ์จกถา คือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสนทนากันเพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือเพื่อปรับความเข้าใจกัน นิยมเรียกว่า การสนทนาธรรม โดยผลัดกันพูดผลัดกันฟัง ปุจฉาวิสัชนาถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบการถามและการตอบในเรื่องที่จะสอนนั้น เพื่อทดสอบถึงพื้นความรู้เดิมของผู้รับสอนว่ามีอยู่แค่ไหนเพียงไร เพื่อเป็นการกระตุ้นเร้าใจผู้ฟังให้เกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ และเพื่อทดสอบความจำและความเข้าใจในเรื่องที่สอนนั้นว่าผู้ฟังมีความเข้าใจแค่ไหนเพียงไร โดยมีวิธีการถามเพื่อให้ตอบ การถามเองตอบเองและการให้ถามเพื่อตอบ และธรรมเทศนาถา คือ การแสดงธรรมชี้แจงแสดงหลักธรรม หลักสัมมนาปฏิบัติ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เป็นการชี้แนะให้ผู้ฟังเกิดศรัทธาปสาทะในธรรมปฏิบัติ ยอมรับเป็นหลักจำและเป็นหลักใจยึดถือเป็นอุดมคติในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข พ้นจากความอยู่ร้อนนอนทุกข์

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาตามเอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ แล้วสามารถจำแนกวิธีการเผยแผ่ออกได้ 30 วิธี ได้แก่ วิถีธรรมเทศนาถา (การแสดงหลักธรรม หลักสัมมาปฏิบัติ) วิธียุปนิสินถา (การสนทนาปราศรัยตามควรแก่เหตุการณ์) วิถีธรรมสาถักจถา (การสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น) วิถีโอวาทถา (การให้คำแนะนำ ตักเตือนในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง) วิธียุสสาสนิกถา (การสอนบ่อย ๆ หรือการพำสอน) วิถีปจญาวิสัชชนาถา (การถามและการตอบ) วิถีธรรมิกถา (การสอนอย่างเป็นกิจลักษณะเป็นงานเป็นการ) วิถีกังสัลกษณะ (การแสดงธรรมที่ยืนยันไปข้างเดียว) วิถีภักขลัถกษณะ (การแยกประเด็นคำถามแล้วตอบแต่ละประเด็น) วิถีปญฺญาถกษณะ (การถามย้อนก่อนแล้วจึงสอน) วิถีปนลัถกษณะ (การพักรอปัญหาไว้ก่อน รอโอกาสอันควรแล้วจึงตอบ) วิธียุปมาถกษณะ (การสอนเปรียบเทียบระหว่างสิ่งต่าง ๆ) วิธีสาริต (การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง) วิถีเสนอนเณะ (การแนะนำทั้งข้อธรรมหรือแนะวิธีปฏิบัติธรรม) วิธียุภิปรายหวัข้อธรรม (การร่วมกันแสดงธรรมหลาย ๆ รูป) วิธียสอนให้ฝึกปฏิบัติสมณะกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน วิธียสอนแบบแก้ปัญหาคตามขั้นตอนของอริยสัจสี่ วิธียสอนแบบสืบสวนสอบสวน (การถามนำเพื่อให้ผู้ฟังแสวงหาคำตอบได้เอง) วิธียสอนแบบอุปนัย (การยกเหตุการณ์ขึ้นมาอธิบายก่อนแล้วจึงสรุปเป็นกฎเกณฑ์) วิธียสอนแบบอนุนัย (การยกกฎเกณฑ์ขึ้นมาอธิบายก่อน) วิธียให้ศึกษาธรรมะด้วยตัวเอง วิธียสอนโดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น เทปธรรมะ วิถีประกอบพิธีทางศาสนาในโอกาสต่าง ๆ วิถีบรรพชาหรืออุปสมบท วิธียวชชีพรหมณ์ วิถีจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา วิถีจัดกิจกรรมทางพุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ วิถีฝึกสมาธิภาวนา วิถีจัดทำเอกสาร หนังสือ หรือบทความออกเผยแผ่ และวิธีที่ใช้เทคนิควิธีหลาย ๆ อย่างผสมผสานกัน ซึ่งหากสังเคราะห์โดยจัดกลุ่มวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาดังกล่าวแล้ว ก็จะได้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา 6 วิธี ดังนี้

1. การแสดงพระธรรมเทศนา ได้แก่ การเทศน์แสดงหลักธรรมหรือหลักปฏิบัติ การบรรยายธรรม การปาฐกถา การอภิปรายหัวข้อธรรม และการแสดงธรรมที่ยืนยันไปข้างเดียว
2. การฝึกกรรมฐาน ได้แก่ การฝึกวิปัสสนากรรมฐาน การฝึกสมาธิภาวนา การปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง การฝึกพิจารณาตามขั้นตอนของอริยสัจสี่ และการฝึกปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ
3. การสนทนาธรรม ได้แก่ การสนทนาหัวข้อธรรม การสนทนาปราศรัยทั่ว ๆ ไป การถามและการตอบธรรม การซักถามเพื่อสอบอารมณ์และเสนอนเณะ และการแยกประเด็นคำถามแล้วตอบทีละประเด็น
4. การแสดงโอวาทถา ได้แก่ การแนะนำในเรื่องทั่ว ๆ ไป การแนะนำในเรื่องธรรมและการปฏิบัติ การแนะนำโดยเปรียบเทียบให้เห็นในสิ่งต่าง ๆ การแนะนำเป็นรายบุคคล และการแนะนำเป็นหมู่คณะ

5. การใช้สื่อต่าง ๆ ได้แก่ การให้ศึกษาธรรมจากบทความ วารสาร หรือหนังสือต่าง ๆ การให้ฟังเทศธรรม การจัดนิทรรศการในโอกาสต่าง ๆ การใช้สื่อวิทยุหรือโทรทัศน์ และการจัดหน่วยเผยแพร่ออกสอนธรรม

6. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การจัดบรรพชาหรืออุปสมบท การบวชชีพราหมณ์ การปฏิบัติธรรมในวันธรรมสวนะ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และการประกอบพิธีทางศาสนาในโอกาสต่าง ๆ

ผู้วิจัยเห็นว่า หากได้ศึกษาการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสตามวิธีการเผยแผ่ทั้ง 6 วิธีดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะสอดคล้องกับบทบาทการเผยแผ่พุทธศาสนาของพระสงฆ์ในปัจจุบันและครอบคลุมวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาที่กรมการศาสนาสนับสนุนส่งเสริมให้เจ้าอาวาสทั่วประเทศได้ศึกษาและใช้เป็นวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาให้แก่ประชาชน และเพื่อให้ทราบถึงวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธีชัดเจนยิ่งขึ้น จึงจะได้กล่าวถึงวิธีการเผยแผ่ทั้ง 6 วิธีดังนี้

1. การแสดงพระธรรมเทศนา

ได้มีผู้ให้ความหมายของการแสดงพระธรรมเทศนาหรือการเทศน์ไว้ เช่น หมายถึง การแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา เช่น พระเทศน์ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. 2530 : 410) หรือหมายถึง การแสดงธรรมสั่งสอนในทางศาสนา การชี้แจงให้รู้จักดีรู้จักชั่ว ซึ่งคำสอนมีอยู่ 2 อย่าง คือ บุคคลาธิษฐานเทศนา เป็นการเทศนาที่มีบุคคลเป็นที่ตั้ง และธรรมาธิษฐานเทศนา เป็นการเทศนาโดยมีธรรมเป็นที่ตั้ง (พระธรรมปิฎก. 2538ก : 103) และอีกความหมายหนึ่ง หมายถึง การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า การชี้แจงแสดงธรรมมี 2 อย่าง คือ สมมติเทศนา เป็นการเทศนาโดยสมมติ แสดงตามความหมายที่รู้ร่วมกันหรือตกลงยอมรับของชาวโลก เช่นว่า สัตว์ บุคคล หึง ชาย กษัตริย์ เทวดา เป็นต้น และปรมัตตเทศนา เป็นการเทศนาโดยปรมัตต์ แสดงความหมายของสภาวะธรรมแท้ ๆ เช่นว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ขันธ์ ธาตุ อายตนะ เป็นต้น ผู้ฟังจะเข้าใจความสำเร็จประโยชน์ด้วยการเทศนาอย่างใดก็ทรงแสดงอย่างนั้น (พระธรรมปิฎก. 2538ข : 73-74) ส่วนกรมการศาสนา (2523 : 123-130) ได้กล่าวถึงการศึกษาระบบเทศนาหรือการเทศน์ไว้ว่า หมายถึง การแสดงธรรมเพื่อฟังในที่ประชุมตามโอกาสต่าง ๆ อันสมควร ถือเป็นบุญพิธีที่นิยมอย่างหนึ่ง ส่วนมากนิยมผนวกเข้าไปในงานทำบุญต่าง ๆ ทั้งในงานทำบุญมงคล และงานอวมงคล เช่น งานฉลองอายุ ฉลองพระบวชใหม่ ฉลองถาวรวัตถุต่าง ๆ ตลอดถึงงานศพ งานทำบุญอุทิศ เป็นต้น การเทศน์ดังกล่าวนิยมทำกัน 4 ลักษณะ คือ การเทศน์ในงานทำบุญต่าง ๆ การเทศน์ตามกาลนิยม การเทศน์พิเศษ และการเทศน์มหาชาติ โดยในการเทศน์แต่ละลักษณะมีระเบียบวิธีปฏิบัติของผู้เทศน์และผู้ฟังแตกต่างกันไป

ในการแบ่งแยกลักษณะของการแสดงธรรมนั้นพิสิฐ เจริญสุข (2539 : 62-130) ได้กล่าวถึง การแสดงธรรมว่ามีอยู่ด้วยกัน 5 ลักษณะ คือ

1. การแสดงพระธรรมเทศนาหรือการเทศน์ ซึ่งมี 3 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การเทศน์ธรรมาสน์เดี่ยว คือ การเทศน์องค์เดียว สะดวกแก่การเตรียมตัว เพราะ ผู้เทศน์สามารถจัด โครงเรื่อง กำหนดหัวข้อ กำหนดเรื่อง ไปให้เหมาะสมกับแต่ละงานและกลุ่มผู้ฟัง

1.2 การเทศน์ 2 ธรรมาสน์ คือ การเทศน์ในลักษณะปฐจา (ถาม) และวิสัชชนา (ตอบ) การเทศน์ลักษณะนี้ต้องอาศัยปฏิภาณมาก ผู้เทศน์ต้องมี 2 รูป เพื่อเปลี่ยนกันถามและตอบ

1.3 การเทศน์ 3 ธรรมาสน์ โดยมากเป็นการเทศน์แจงแสดงธรรมในพระไตรปิฎก การเทศน์แจงหรือการเทศน์สังคยนา เป็นการลอกแบบมาจากการทำสังคยนาครั้งที่ 1 เพื่อให้เข้าใจ ในพระไตรปิฎกได้อย่างถูกต้องและชัดเจนยิ่งขึ้น

2. การปาฐกถาธรรม

การปาฐกถาธรรม คือ การพูดธรรมให้ผู้อื่นฟัง เป็นการพูดคนเดียว โดยทั่วไปจะใช้วิธี ยืนพูด ปาฐกถาธรรมสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 ปาฐกถาด้านวิชาการ ผู้พูดจะกำหนดเนื้อหาในเชิงวิชาการตามหัวข้อที่ได้รับเชิญ อาจมีเอกสารแจกประกอบด้วยก็ได้

2.2 ปาฐกถาด้านความรู้ทั่วไป ผู้พูดไม่จำเป็นต้องอ้างอิงหลักการทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการพูดแบบเป็นกันเองมากกว่าการปาฐกถาทางด้านวิชาการ

3. การอภิปรายธรรม

การอภิปรายธรรม ได้แก่ การพูดชี้แจงแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรมในบทใดบทหนึ่ง หรือหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง การอภิปรายธรรมต้องทำกันเป็นคณะตั้งแต่ 2 รูปขึ้นไป แต่ไม่ควรมากกว่า 10 รูป โดยรูปแบบของการอภิปรายอาจกล่าวได้เป็น 4 ลักษณะ คือ การเสนอนโยบายและวิธีการ แก้ปัญหา การปรึกษาหารือของกลุ่มหรือคณะบุคคล การชี้แนะชักชวนให้โอกาสบุคคลอื่นได้คิด อย่างอิสระมีเหตุผล และการเสนอทัศนคติ ประสพการณ์ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกัน และกัน

4. การสนทนาธรรม

การสนทนาธรรม หากแปลความหมายตาม พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530) หมายถึง การคุยกัน การพูดจาหรือกัน ดังนั้นการสนทนาธรรมจึงหมายถึง การพูดคุยแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นซึ่งกันและกันเกี่ยวกับหลักธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ในแง่มุมต่าง ๆ แก่บุคคลที่อยู่ใน กลุ่มสนทนาและผู้รับฟังการสนทนาในโอกาสนั้น ๆ การสนทนาไม่ได้มีข้อจำกัดว่าต้องมีกี่คน อาจ มี 2 คน 3 คน หรือสนทนาทั้งกลุ่มก็ได้

5. การบรรยายธรรม

การบรรยายธรรม เป็นรูปแบบการสอนธรรมชนิดหนึ่ง เป็นการบรรยายตามหัวข้อที่กำหนดให้ รูปแบบการบรรยายธรรมส่วนมากไม่มีพิธีเหมือนการเทศน์ การบรรยายธรรมอย่างไร ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้ฟัง ต้องรู้จักเลือกเฟ้นให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน การบรรยายธรรมมีข้อควรระวังหลายประการ เช่น ต้องแสดงไปโดยลำดับ ไม่ตัดทอนหรือข้ามไปจนเสียความ ไม่แสดงธรรมในลักษณะยกตนข่มท่านหรือเสียดสีผู้อื่นให้ได้รับความเสียหาย และต้องแสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งประโยชน์สุขของผู้ฟัง โดยไม่เห็นแก่ลาภ

การแสดงพระธรรมเทศนาหรือการเทศน์ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ได้รวมถึงการปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม และการบรรยายธรรม เอาไว้ด้วย ซึ่งเป็นวิธีการสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนหรือเป็นวิธีการเผยแผ่ธรรมสู่ประชาชนในอีกลักษณะหนึ่ง

2. การฝึกกรรมฐาน

ความหมายของคำว่า กรรมฐานหรือกัมมัฏฐาน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530 : 13) หมายถึง ที่ตั้งแห่งการงาน หมายถึง หมายเอาอุบายทางใจซึ่งมี 2 ประการ คือ สมถกรรมฐาน เป็นอุบายสอนใจ และวิปัสสนากรรมฐาน เป็นอุบายเรื่องปัญญา ซึ่งในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก. 2538ก : 11) ได้ให้ความหมายกัมมัฏฐานไว้ว่า หมายถึง ที่ตั้งแห่งการงาน อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ อุบายทางใจ วิธีฝึกอบรมจิตใจ มี 2 ประเภท คือ สมถกัมมัฏฐาน อันเป็นอุบายสงบใจ และวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นอุบายเรื่องปัญญา ส่วนอีกความหมายหนึ่ง กรรมฐาน หมายถึง งานที่ทำให้สูงขึ้น ให้ประเสริฐขึ้น ด้วยการฝึกจิตใจให้อยู่ในกรรมฐาน (พระเทพวิสุทธิกวี. 2541 : 6-7) และได้แยกกรรมฐานไว้ 2 ชนิด ได้แก่ สมถกรรมฐาน คือ การทำใจให้สงบจากกิเลสประเภทนิเวรณที่กลุ่มมรุมใจ ได้แก่ การทำสมาธิ และวิปัสสนากรรมฐาน คือ การฝึกจิตใจให้รู้แจ้งเห็นจริงจนทำลายกิเลสได้

ในพุทธศาสนามีหลักกรรมฐานอยู่ 40 วิธี ซึ่งใช้เป็นที่ตั้งแห่งการทำงานของจิตหรือใช้เป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา หรือเป็นอุปกรณ์ในการฝึกอบรมจิต ประกอบไปด้วย กสิณ 10, อสุภะ 10, อนุสติ 10, อัปมัณญา 4, อรูป 4, อาหาร ปฏิญจัตถัญญา 1, และจตุราศรวาฏฐาน 1 ซึ่งจะอธิบายพอสังเขปได้ดังนี้

กสิณ 10 หมายถึง วัตถุอันจูงใจหรือวัตถุสำหรับเพ่งเพื่อจูงจิตให้เป็นสมาธิ มี 10 ประการ ได้แก่ ปฐวีกสิณ (กสิณคือดิน ใช้ดินเป็นอารมณ์ในการเพ่งเพื่อจูงจิตให้เป็นสมาธิ) เตโชกสิณ (กสิณคือไฟ) วาโยกสิณ (กสิณคือลม) นิลกสิณ (กสิณคือสีเขียว) ปีตกสิณ (กสิณคือสีเหลือง) โลหิตกสิณ

(กถินคือสีแดง) โอทาทกถิน (กถินคือสีขาว) อาโลกกถิน (กถินคือแสงสว่าง) และอากาศกถิน (กถินคือที่ว่างเปล่า)

อสุภะ 10 หมายถึง สภาพอันไม่งามหรือซากศพในสภาพต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นอารมณ์แห่งสมถกรรมฐาน ได้แก่ อุทฺธมาตกะ (คือซากศพที่เน่าพองขึ้นอีก) วินิลกะ (คือซากศพที่มีสีเขียวคล้ำคละด้วยสีต่าง ๆ) วิปฺพพกะ (คือซากศพที่มีน้ำเหลืองไหลเยิ้มอยู่ตามที่ที่แตกปรือออก) วิจฺฉิททกะ (คือซากศพที่ขาดจากกันเป็น 2 ท่อน) วิภยิตกะ (คือซากศพที่ถูกสัตว์ เช่น แร้ง กา สุนัข จิกทิ้งกัดกินแล้ว) วิภยิตตกะ (คือซากศพที่กระจายกระจาย มือเท้า ศีรษะหลุดออกไปข้าง ๆ) นตฺวิภยิตตกะ (คือซากศพที่ถูกสับฟันบั่นเป็นท่อน ๆ กระจายออกไป) โลหิตกะ (คือซากศพที่มีโลหิตอาบเรียบราดอยู่) ปุพฺพกะ (คือซากศพที่มีหนองคลาคล้ำเต็มไปหมด) และอฏฺฐิกกะ (คือซากศพที่ยังเหลืออยู่แต่ร่างกระดูกหรือท่อนกระดูก)

อนุสติ 10 หมายถึง ความระลึกถึงหรืออารมณ์อันควรระลึกถึงเนื่องๆ ได้แก่ พุทธานุสติ คือ การระลึกถึงพระพุทธเจ้า น้อมจิตระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระองค์ ัมมานุสติ คือ การระลึกถึงพระธรรม น้อมจิตระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระธรรม ังฆานุสติ คือ การระลึกถึงพระสงฆ์ น้อมจิตระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระสงฆ์ สีถานุสติ คือ การระลึกถึงศีล น้อมจิตรำลึกถึงและพิจารณาศีลของตนที่ได้ประพฤติปฏิบัติบริสุทธ์ไม่ต่างพร้อย จาคานุสติ คือ การระลึกถึงการบริจาค น้อมจิตระลึกถึงทานที่ตนได้บริจาคแล้วและพิจารณาให้เห็นคุณธรรมคือความเผื่อแผ่เสียสละที่มีในตน เทวดานุสติ คือ การระลึกถึงเทวดา น้อมจิตระลึกถึงเทวดาทั้งหลายที่ตนเคยรู้และพิจารณาเห็นคุณธรรมอันน่าบุคคลให้เป็นเทวดานั้น ๆ ตามที่มีอยู่ในตน มรณานุสติ คือ การระลึกถึงความตายอันจักต้องมีมาถึงตนเป็นธรรมดา พิจารณาที่จะให้เกิดความไม่ประมาท ภายคตาสติ คือ การกำหนดสติในกาย น้อมกำหนดพิจารณาภายในนี้ ให้เห็นว่าประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ อันไม่สะอาด ไม่งาม นำรังเกียจ เป็นทางรู้เท่าทันสภาวะของกายนี้มิให้หลงไหลมัวเมา อาณานุสติ คือ สติในการกำหนดลมหายใจเข้าและหายใจออก และอุปสมานุสติ คือ การระลึกถึงธรรมอันเป็นที่สงบ ระลึกถึงและพิจารณาคุณของพระนิพพานอันเป็นที่ระงับกิเลสและความทุกข์

อัปป์มัญญา 4 หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมอันเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธ์ ธรรมที่ควรมีไว้เป็นหัวใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และประพฤติดนต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตใจอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตใจส่องไสบนเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่น เบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์

ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญอกงามยิ่งขึ้นไป และอุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตใจเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขึง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อ ไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขาได้รับผลชอบคน ได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผลชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรักชอบของคน

ผู้ดำรงในพรหมวิหารย่อมช่วยเหลือมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตากรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ด้วยอุเบกขา ดังนั้นแม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์ แต่ก็ต้องมีอุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม พรหมวิหาร บางครั้งแปลว่า เครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มียุติคุณยิ่งใหญ่ พรหมวิหารจึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อัปมัญญา เพราะแผ่สม่ำเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่นด้วยสังกตวัตถุ เป็นต้น

อรุณ 4 หรือ อารุณี 4 หมายถึง ฌานมีรูปธรรมเป็นอารมณ์ คือ อรูปฌาน ฌานของสัตว์ผู้เข้าถึงอรูปฌาน ฌานของอรุณพรหม ได้แก่ อากาศานัญญาตนะ คือ ฌานอันกำหนดด้วยอากาศอันเป็นช่องว่างที่หาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้ วิญญาณัญญาตนะ คือ ฌานอันกำหนดวิญญาณหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้ อากิญจัญญาตนะ คือ ฌานอันกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอารมณ์หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้ และเนวตัญญานาสัญญาตนะ คือ ฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาที่ไม่ใช่ หรือภพของผู้เข้าถึงฌานนี้

อาหารปฏิบัติสัตตัญญา หมายถึง การกำหนดพิจารณาความเป็นปฏิคุณในอาหาร

จตุราควัวฐาน หมายถึง การกำหนดพิจารณาธาตุ 4 พิจารณาให้เห็นว่าร่างกายของตน โดยสักแต่ว่าเป็นธาตุ 4 คือ ปฐวีธาตุ เป็นสภาวะที่แผ่ไปหรือกินเนื้อที่เรียกทั่วไปว่า ธาตุดิน อาโปธาตุ เป็นสภาวะที่เอิบอาบคูดซึมเรียกทั่วไปว่า ธาตุเหลวหรือธาตุน้ำ เตโชธาตุ เป็นสภาวะที่ทำให้ร้อน เรียกว่าธาตุไฟ และวาโยธาตุ เป็นสภาวะที่ทำให้เคลื่อนไหว เรียกทั่วไปว่า ธาตุลม

การฝึกกรรมฐานในทางพุทธศาสนามีอยู่ 40 วิธีดังกล่าวมาแล้วข้างต้น บุคคลย่อมสามารถเลือกฝึกปฏิบัติคักกาย วาจา ใจ ของตนให้สงบระงับ เพื่อเปิดโลกแห่งปัญญาตามแนวทางของพุทธศาสนาดังกล่าวได้โดยเลือกวิธีที่เหมาะสมกับอัธยาศัยของตนเอง

3. การสนทนาธรรม

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2530 : 780) ได้ให้ความหมายของการสนทนาไว้ว่า หมายถึง คุยกัน พูดจาหรือถกกัน การสนทนาธรรม จึงน่าจะหมายถึง การคุยกัน การพูดจาหรือถกเกี่ยวกับธรรม ซึ่งพระราชธรรมนิเทศ (2540 : 79-80) ได้กล่าวไว้ว่า การสนทนาธรรมคือธรรมสาส์กัจฉา เป็นการสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการถามและการตอบคำถามเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ส่วน พิสิฐ เจริญสุข (2539 : 106) ได้กล่าวถึงการสนทนาธรรมไว้ว่าคือ การพูดคุยกันตามหัวข้อที่กำหนด ผลัดกันถาม ผลัดกันตอบ คล้าย ๆ กับการเทศน์ 2 ธรรมาสน์ หรือ 3 ธรรมาสน์ แต่การสนทนาจะไม่มีพิธีรีตอง เช่น ไม่ต้องให้ศีล ไม่ต้องอาราธนาธรรม

ในการใช้วิธีการสนทนาธรรมในการเผยแผ่พุทธศาสนานั้น จากการศึกษาของ พระมหาสิทธิสา สมหวัง (2536 : 60-61) พบว่า ในการสอนธรรมของพระพุทธเจ้าและสาวกโดยทั่วไปนั้นวิธีการที่พบบ่อย ได้แก่ การสนทนาธรรมหรือธรรมสาส์กัจฉา การบรรยายธรรมและการตอบปัญหา ซึ่งเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าและสาวกทรงใช้วิธีการสนทนาธรรมมากที่สุดในการเผยแผ่พุทธศาสนา และเป็นวิธีการที่ได้ผลมากที่สุด เพราะเป็นวิธีเดียวที่ผู้ฟังมีโอกาสซักถามเพื่อความกระจ่างแจ้งได้อย่างละเอียดละออที่สุด วิธีการนี้มักจะใช้เฉพาะในเมื่อมีผู้มาเฝ้าหรือมาหาและยังไม่เลื่อมใสพุทธศาสนา ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม โดยพระพุทธองค์มักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนา เพื่อให้มีความเข้าใจพุทธศาสนาและเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด การสนทนาธรรมนอกจากจะใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนาแล้ว พระพุทธเจ้ายังส่งเสริมให้พระสงฆ์สาวกได้ใช้ในการเผยแผ่พุทธศาสนาและให้มีโอกาสในการสนทนาธรรมกัน ดังที่ปรากฏในมงคลสูตรว่า การสนทนาธรรมตามกาลถือเป็นมงคลอันอุดม ในทำนองเดียวกัน นพดล เจนอักษร (2526 : 53-54) ได้ศึกษาวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า พบว่า วิธีการสอนโดยการซักถามและการสนทนาได้ตอบ เป็นวิธีการสอนธรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนหรือผู้ที่ยังไม่เข้าใจในธรรม ได้เข้าใจในธรรมแจ่มแจ้งชัดเจนขึ้น เช่น เมื่อครั้งทรงแสดงธรรมอนันตคตลักขณสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ โดยทรงสอนว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณหรือขันธ 5 เป็นอนัตตา เป็นสิ่งที่ไม่มีความคงทน และเป็นไปเพื่อความลำบากเท่านั้น เพราะผู้เป็นเจ้าของไม่สามารถที่จะบังคับได้ เมื่อทรงสอนเช่นนี้แล้วปัญจวัคคีย์บางคนยังไม่เข้าใจ ก็ทรงใช้วิธีการซักถามสนทนาเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจตามลำดับ

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว จากการศึกษายังพบว่า มีผู้ศึกษาที่เกี่ยวข้องอีกหลายท่าน ที่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การใช้วิธีการสนทนาธรรมเป็นวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาที่สำคัญอีกวิธีหนึ่ง เช่น ปิ่นนัคดา นพพนาวัน (2532 : บทคัดย่อ) พระมหาจิตติภัทร อจลธัมโม (2537 : บทคัดย่อ) พระมหาไพรัช ปัญญาพโล (2536 : บทคัดย่อ) โดยเฉพาะการศึกษาของพระมหาไพรัช ปัญญาพโล พบว่า วิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดคือ การสนทนาธรรม

จากการศึกษาวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการสนทนาธรรมตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาที่มีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล และยังสามารถใช้ได้เป็นอย่างดี มาจนถึงสมัยปัจจุบัน และนับเป็นวิธีการสำคัญอีกวิธีการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมให้การเผยแผ่พุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาโดยตลอด

4. การแสดงโอวาทกถา

ความหมายของคำว่า โอวาท ตามพจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์ (พระธรรมปิฎก. 2538 : 440) หมายถึง คำกล่าวสอน คำแนะนำ คำตักเตือน เช่น โอวาทของพระพุทธเจ้า 3 ประการ คือ เว้นจากการทุจริตประพฤตชั่วด้วยกาย วาจา ใจ (ไม่ทำความชั่วทั้งปวง) ประกอบสุจริต ประพฤตดีชอบด้วยกาย วาจา ใจ (ทำแต่ความดี) และทำใจของตนให้หมดจดจากเครื่องเศร้าหมอง มีโลภ โกรธ หลง เป็นต้น (ทำจิตใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์)

วัดในสังคมไทยนอกจากจะเป็นสถานที่ดำเนินกิจกรรมของพระสงฆ์แล้ว ยังเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับประชาชนด้วย เช่น เป็นสถานที่ปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาชีวิต เป็นที่ระบายความทุกข์ความเดือดร้อน ความรู้สึกคับแค้นขัดข้องใจต่าง ๆ และปรึกษาหารือรับคำแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา (พระธรรมปิฎก. 2537 : 164-165) ดังนั้นการให้คำแนะนำ ตักเตือนหรือการให้โอวาทจึงเป็นอีกวิธีหนึ่งในการเผยแผ่พุทธศาสนาซึ่งมีผู้ศึกษาและกล่าวไว้สอดคล้องกันหลายท่าน เช่น นพดล เจนอักษร (2526 : 17) ใ้อ้างถึง น.อ.(พิเศษ) แย้ม ประพัฒน์ทอง ว่า ได้สรุปวิธีสอนของพระพุทธเจ้าจากหลาย ๆ วิธีรวมกันเป็นวิธีใหญ่ ๆ 3 วิธี ได้แก่ โอวาท คือ พระคำรัสตรัสสอนบุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มหนึ่งกลุ่มใด ทรงแสดงไปตามเหตุและผลให้ผู้ฟังพิจารณาเอง อนุศาสน์ คือ การตรัสเทศนาและมีข้อซักซ้อมสอบถามอยู่ด้วย หรือเป็นวิธีการซักไซ้ไล่เลียงสอบสวน และสิกขาปนนะ คือ วิธีสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนเพื่อให้เกิดความรู้ เช่น บำเพ็ญกรรมฐาน ทัศนศึกษา หรือให้หาเหตุผลสรุปเอาเอง เป็นต้น ส่วน พิลิฐุ เจริญสุข (2539 : 57-59) ได้กล่าวถึงวิธีสอนศีลธรรมแก่ประชาชน 7 ประการ ได้แก่ อุปนิสินนกถา คือ การสนทนาปราศรัยธรรมิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนอย่างเป็นนิจลักษณะเป็นงานเป็นการ อนุศาสนิกถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบสอนบ่อย ๆ หรือการพำสอน ธรรมสาถังจกถา คือ การสอนด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การสนทนากัน ปุจฉาวิสัชนากถา คือ การสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแบบการถามและการตอบ ธรรมเทศนากถา คือ การแสดงธรรมหรือแสดงหลักธรรมหรือหลักปฏิบัติ และโอวาทกถา คือ การสอนศีลธรรมให้แก่ประชาชนแบบให้คำแนะนำ ให้คำตักเตือน การสอนในลักษณะนี้จะชี้เฉพาะเจาะจงลงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อให้ผู้ฟัง

เกิดความสังวรระมัดระวัง ไม่ทำความชั่ว ให้ละความชั่ว ให้ทำความดีและรักษาความดีไว้ ซึ่งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (2540 : 158-161) ได้กล่าวไว้สอดคล้องกันทั้ง 7 ประการ สำหรับพระราชธรรมนิเทศ (2540 : 78-80) ได้กล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าว่ามี 6 ประการ ได้แก่ อุปนิสสินกถา คือ การสนทนากัน ธรรมกถา คือ การบอกพระพุทธดำรัสสั้น ๆ ให้คิดพิจารณาอนุสาสน์ คือ การสอนซ้ำ ๆ ย้ำเตือนบ่อย ๆ ธรรมสากัจฉา คือ การสนทนาธรรม การถามและตอบ ธรรมเทศนา คือ การเทศน์หรือการแสดงเหตุผลเป็นเรื่อง ๆ ไป และโอวาท คือ การทรงประทานโอวาทสั้น ๆ ซึ่งตามปกติแล้วจะทรงประทานแก่พุทธบริษัทในการประกาศธรรม เช่น โอวาทปาติโมกข์ ที่แสดงถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการของพุทธศาสนา

เนื่องจากสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป การใช้วิธีการเผยแผ่ธรรมในลักษณะวิธีของการให้คำแนะนำตักเตือนหรือโอวาทกถา ก็ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมขึ้นเป็นการให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ของชีวิตตามที่ได้อธิบายมาแล้วในช่วงต้น ซึ่งการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการเช่นนี้ยังมีอยู่โดยทั่วไป

5. การใช้สื่อต่าง ๆ

ความหมายของคำว่า สื่อ โดยทั่วไป ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2533 : 79-80) กล่าวไว้ว่า หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นพาหนะนำความรู้หรือสารสนเทศระหว่างผู้สื่อกับผู้รับ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ โทรทัศน์ รูปภาพ วัสดุฉาย สิ่งพิมพ์ และอื่น ๆ ซึ่งสามารถแบ่งสื่อออกได้ 11 ประเภท ได้แก่ ประสบการณ์ตรงและตีความหมาย เช่น สื่อประเภทของจริง ประสบการณ์จำลอง เช่น หุ่นจำลอง ประสบการณ์นาฏการ เช่น การแสดงบทบาทหรือเกมต่าง ๆ การสาริต การศึกษานอกสถานที่ นิทรรศการ โทรทัศน์การศึกษา ภาพยนตร์ การบันทึกเสียง วิทยุและภาพนิ่ง ทัศนสัญลักษณ์ และวจนสัญลักษณ์ ได้แก่ ภาษาพูด และภาษาเขียน

จากการศึกษาของ เฆจิยู กิจระการ และคนอื่น ๆ (2539 : 50, 84) ซึ่งได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการเผยแพร่ศีลธรรม พบว่า สื่อเทคโนโลยีที่ใช้ในการเผยแพร่ศีลธรรมที่ใช้อยู่ในระดับมากมี 16 ประเภท คือ การใช้รูปภาพ การจัดทำป้ายประกาศ การใช้อุปกรณ์ของจริง การใช้หุ่นมือสำหรับเล่นละครธรรม การเปิดเพลงธรรมหรือปาฐกถาธรรมให้ฟัง การฉายภาพยนตร์ การใช้เทปบันทึกภาพ การฉายสไลด์ การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์ การใช้หนังสือการ์ตูน การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้วิทยุกระจายเสียง การใช้วิทยุการเผยแพร่ธรรมทางโทรทัศน์ การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การใช้ที่ประชุมประจำหมู่บ้าน และสื่อที่มีความต้องการใช้ในระดับมากที่สุดมี 5 ประเภท ได้แก่ การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ การใช้คอมพิวเตอร์ การใช้วิทยุ

กระจายเสียง การใช้รายการเผยแพร่ธรรมทางโทรทัศน์ และการใช้ที่ประชุมประจำหมู่บ้าน นอกจากนี้ สื่อที่มีความคาดหวังหรือต้องการให้มีในระดับมาก 5 ประเภท ได้แก่ การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การฉายสไลด์ การใช้อุปกรณ์ของจริง การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์ และการใช้หนังสือการ์ตูน

ผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทย ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป การเผยแผ่พุทธศาสนาก็ต้องปรับตัวให้เป็นไปอย่างสอดคล้องกันด้วย จึงจะยังคงสภาพมั่นคงอยู่ได้ ดังนั้นการใช้สื่อต่าง ๆ ในการเผยแผ่พุทธศาสนาในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งเพื่อโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาในพุทธศาสนาและเป็นพุทธบริษัทที่ดี เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป

6. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ

กิจกรรมในการเผยแผ่พุทธศาสนา ถือว่าเป็นวิธีการสำคัญอีกวิธีหนึ่งในการเผยแผ่พุทธศาสนาไปสู่ประชาชน ซึ่ง เพลิฏฐ กิจระการ และคนอื่น ๆ (2539 : 48-49, 84) ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการเผยแผ่ศีลธรรม พบว่า กิจกรรมในการเผยแผ่ศีลธรรมที่ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการให้มี จำนวน 19 ประเภท ได้แก่ การจัดนิทรรศการภายในวัดหรือสถาบันการศึกษาในวันสำคัญทางศาสนา การฝึกประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การจัดให้มีการบรรพชาสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์ในระหว่างปิดภาคเรียน การจัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกสมาธิ การฉายภาพยนตร์หรือสไลด์เกี่ยวกับศีลธรรม คุณธรรม ประเพณีต่างๆ ของไทย การเข้าไปช่วยสอนจริยศึกษาในสถาบันการศึกษา การเป็นวิทยากรบรรยายในการประชุมประจำสัปดาห์หรือเดือนของหน่วยงาน การเป็นวิทยากรแสดงธรรมในพิธีทางศาสนาของหน่วยงานต่าง ๆ การเดินทางไปเผยแผ่ศีลธรรมในชุมชน การประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการเผยแผ่ศีลธรรม การเผยแผ่ศีลธรรมในโอกาสที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือวัฒนธรรมไทย เช่น ทอดกฐิน ผ้าป่า ฯลฯ การเดินทางไปแสดงธรรมแก่ผู้ด้อยโอกาสและอยู่ห่างไกล การจัดตั้งโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ การจัดให้มีพิธีในวันสำคัญทางศาสนา การร่วมมือกับสถาบันการศึกษากับชุมชนจัดให้มีการสอนธรรมศึกษา การประกอบพิธีปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะสำหรับนักเรียนและประชาชน การสอนคุณธรรมโดยยกตัวอย่างที่ใกล้ตัว สามารถนำมาเป็นแบบอย่างได้ และการสอนโดยวิธีแก้ปัญหา กิจกรรมที่ใช้ในการเผยแผ่ศีลธรรมทั้ง 19 ประเภทดังกล่าวข้างต้น กิจกรรมที่มีความต้องการมากที่สุดคือการบรรพชาสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์ในระหว่างปิดภาคเรียน ส่วนกิจกรรมที่มีความต้องการอยู่ในลำดับมาก 10 กิจกรรม ได้แก่ การเผยแผ่ศีลธรรมในโอกาสที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือวัฒนธรรมไทย การจัดฉาย

ภาพยนตร์หรือสไลด์เกี่ยวกับศีลธรรม การเดินทางไปเผยแผ่ศีลธรรมในชุมชน การจัดนิทรรศการ การเป็นวิทยากรแสดงธรรมในพิธีทางศาสนาของหน่วยงานต่าง ๆ การจัดให้มีพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและชุมชนจัดให้มีการสอนธรรมศึกษา การประชุม สัมมนา การฝึกสมาธิ และการจัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนา

กิจกรรมในการเผยแผ่พุทธศาสนาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น คงพอที่จะครอบคลุมวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยได้ การที่จะใช้กิจกรรมใดอย่างไรในการเผยแผ่พุทธศาสนาจึงเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นผู้นำหรือผู้บริหารของวัดนั้น ๆ จะได้ใคร่ครวญ ไตร่ตรองพิจารณาใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละวัดไป การใช้กิจกรรมต่าง ๆ ในการเผยแผ่พุทธศาสนา จึงเป็นวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอีกวิธีการหนึ่ง

วิธีการในการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น โดยสภาพข้อเท็จจริงแล้ว ยังมีวัดอีกหลายแห่งได้ใช้วิธีการหลาย ๆ วิธีผสมผสานกันในการเผยแผ่พุทธศาสนา เช่น พระปัญญาภรณ์ (ปัญญาภรณ์. 2536 : 133) ก็ได้ใช้วิธีการเผยแผ่ธรรมหลาย ๆ วิธีผสมผสานกัน เช่น การเทศน์ การปาฐกถาธรรม และการจัดรายการธรรมทางวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น

การเผยแผ่พุทธศาสนาตามวิธีการทั้ง 6 วิธีที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นว่าครอบคลุม การปฏิบัติศาสนกิจของเจ้าอาวาสในทุกด้าน ดังนั้นหากได้นำเอาวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี ดังกล่าวไปศึกษาค้นคว้าแล้ว ก็จะช่วยทำให้ทราบถึงสภาพการณ์เผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

5. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้า พบว่า ไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสโดยตรง แต่มีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

จำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2526 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาค้นคว้าการพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ พบว่า พระสงฆ์ วัด และคณะสงฆ์ มีหน้าที่สงเคราะห์ประชาชนทางด้านจิตใจ มหาเถรสมาคมและพระสังฆาธิการ มีหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ วัด และพระภิกษุสามเณรตามพระธรรมวินัย การศาสนศึกษา ได้แก่ การดำเนินการให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ทางราชการมีหน้าที่ทำนุบำรุงส่งเสริมอุปถัมภ์การดำเนินการกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา

โคจิ โนสุ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม :ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา พบว่า บทบาทที่ปฏิบัติจริงมากที่สุด และคาดหวังมากที่สุดของพระสงฆ์ด้านการศึกษาคือ การอบรมให้ความรู้ด้านพุทธศาสนาและศีลธรรมแก่ประชาชนด้านการเผยแผ่ธรรมะคือการจัดให้มีพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ด้านการสงเคราะห์คือร่วมอำนวยความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ และบทบาทที่คาดหวังมากที่สุดของพระสงฆ์ คือการแนะนำให้ประชาชนรู้จักอดทนขยันหมั่นเพียร และชวนช่วยในการประกอบอาชีพที่ชอบธรรม

จาร์ต กันทะวงษ์ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแผ่ศาสนาพุทธ และศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาวบ้านผาติงะ จังหวัดตาก พบว่า การเผยแผ่ศาสนาพุทธส่วนมาก ใช้วิธีการร่วมมือกับหน่วยงานทางราชการที่เข้าไปให้ความช่วยเหลือชาวบ้าน หลังจากนั้นก็สร้างที่พักสงฆ์อยู่ประจำเพื่อเผยแผ่พุทธศาสนา โดยชักชวนให้ชาวบ้านนำบุตรหลานมาบรรพชาสามเณรเพื่อศึกษาคำสอนพุทธศาสนา

ประจวบ แส่นกลาง (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มีต่อสังคมอีสานเหนือ พบว่า พระสงฆ์นำโดยพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งเป็นคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกายได้เผยแผ่พุทธศาสนา โดยมีแนวความคิด การปฏิบัติ และคำสอนตามรุดงค์วัตร 13 อย่างเคร่งครัดมุ่งปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เพื่อมุ่งนิพพานหรือเป็นพระอรหันต์

ปิ่นนิตดา นพพานวัน (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมของสถาบันสงฆ์ พบว่า วิธีการเผยแผ่ธรรมตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน เริ่มจากการใช้รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ใช้หนังสือ สิ่งพิมพ์ธรรม และโสตทัศนูปกรณ์ อีกทั้งมีการเผยแผ่ธรรมผ่านสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ และได้มีการพัฒนารูปแบบในการเผยแผ่ธรรมจากการเทศน์ตามประเพณีดั้งเดิมมาสู่การบรรยายธรรม สันทนาธรรม ปาฐกถาธรรม และการจัดนิทรรศการทางพุทธศาสนา

ประทีป ปานนิล (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนคติของพระนิสิตจากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า พระนิสิตส่วนใหญ่เห็นว่า การเผยแผ่ธรรมและพิธีกรรมในปัจจุบัน ไม่สามารถถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนที่แท้จริงแก่ประชาชนได้ดีพอ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรม และประกอบพิธีกรรมหวังผลในลาภสักการะ และขาดความรู้ความสามารถในหลักธรรมและวิธีการถ่ายทอดที่ดี

พระมหาปริชาพล ตียนันท์ (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการใช้หลักพุทธธรรมให้คำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาแก่ศาสนิกชนในปัจจุบัน พบว่า พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทภาระหน้าที่ในการสงเคราะห์ แนะนำ ให้คำปรึกษาแก่ประชาชน แต่มีการปรับปรุงวิธีการต่าง ๆ เช่น ใช้โหราศาสตร์และไสยศาสตร์เข้ามาประกอบ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะเห็นได้ว่า พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทในการสงเคราะห์ประชาชน การแนะนำ การให้คำปรึกษา โดยอาจจะใช้โหราศาสตร์และไสยศาสตร์เข้ามาเป็นส่วนประกอบ ทำให้ภาพลักษณ์ของการเผยแผ่พุทธศาสนาเบี่ยงเบนไป ประกอบกับพระสงฆ์ขาดความรู้ความสามารถในหลักธรรมและวิธีการถ่ายทอดที่ดี การถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนจึงทำได้ไม่ดีพอ แม้ว่าพระสงฆ์จะพยายามเผยแผ่พุทธศาสนาในรูปแบบต่าง ๆ หลากหลายวิธีมากขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถทราบได้ว่าการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาวิธีการใดบ้าง การศึกษาในครั้งนี้ก็จักช่วยให้ได้ข้อมูลด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสชัดเจนยิ่งขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดวิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้าดังนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างไว้ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,191 รูป

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 291 รูป ที่ได้จากการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 608) และใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) อย่างมีสัดส่วน โดยใช้อำเภอและระดับสมณศักดิ์เป็นชั้นในการสุ่ม

ตาราง 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกเป็นรายอำเภอและระดับสมณศักดิ์

อำเภอ	ประชากร			กลุ่มตัวอย่าง		
	ระดับ สมณศักดิ์ ตั้งแต่พระครู ชั้นตรีขึ้นไป	ระดับ สมณศักดิ์ต่ำ กว่าพระครู ชั้นตรีลงมา	รวม	ระดับ สมณศักดิ์ ตั้งแต่พระครู ชั้นตรีขึ้นไป	ระดับ สมณศักดิ์ต่ำ กว่าพระครู ชั้นตรีลงมา	รวม
1. เมืองร้อยเอ็ด	51	82	133	14	19	33
2. เกษตรวิสัย	26	49	75	8	10	18
3. ปทุมรัตน์	19	40	59	6	8	14
4. จตุรพักตรพิมาน	19	57	76	8	10	18
5. ชวีชนูรี/กิ่งอำเภอ เขาหลวง/กิ่งอำเภอ เชียงขวัญ	30	118	148	16	20	36
6. พนมไพร/กิ่งอำเภอ หนองฮี	33	80	113	13	15	28
7. โพนทอง	12	57	69	7	10	17
8. โพนชัย	13	28	41	4	6	10
9. หนองพอก	16	27	43	5	6	11
10. เสดภูมิ	31	92	123	13	17	30
11. สุวรรณภูมิ	28	71	99	10	14	24
12. เมืองสรวง	10	10	20	2	3	5
13. โพนทราย	8	6	14	3	2	3
14. อาจสามารถ	26	53	79	8	11	19
15. เมยวดี	6	10	16	2	2	4
16. ศรีสมเด็จ	8	28	36	3	4	9
17. จังหาร	9	38	47	5	7	12
รวม	345	846	1191	127	164	291

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามโดยให้เจ้าอาวาสประเมินตนเอง เครื่องมือแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะด้านชีวสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ก. ถามลักษณะด้านชีวสังคม ประกอบด้วย วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส และระดับสมณศักดิ์

ข. แบบสอบถามบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสมี 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพแบบ A (Type A) และบุคลิกภาพแบบ B (Type B) โดยพัฒนาจากแบบสอบถามที่ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2539) แปลมาจากเครื่องมือวัดบุคลิกภาพ Type A - Type B Self Test ของ เฟรดแมน และโรสแมน (Schermerhorn, Hunt and Osborn, 1991 : 123-124 ; citing Freidman and Roseman, 1974) ซึ่งเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นจำนวน 7 ข้อ แต่ละข้อแบ่งคะแนนออกเป็น 8 ระดับ การแปลความหมายของคะแนนกระทำดังนี้

เมื่อรวมคะแนนได้เท่าไรให้คุณด้วย 3 แล้วแปลความหมายดังนี้

ถ้าได้ต่ำกว่า 100 แสดงว่า มีบุคลิกภาพแบบ B (Type B)

ถ้าได้ตั้งแต่ 100 ขึ้นไป แสดงว่า มีบุคลิกภาพแบบ A (Type A)

ค. แบบสอบถามรูปแบบการติดต่อสื่อสาร วัดโดยใช้เครื่องมือวัดที่สร้างขึ้นโดยอาศัยแบบวัดของ นิยม สุวรรณะ (2541 : 135-141) พัฒนาให้เหมาะสมกับการใช้วัดพระสงฆ์ เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า กำหนดตัวเลขตั้งแต่ 0-5 หมายถึง ไม่ตรงความเป็นจริงเลย ถึงตรงความเป็นจริงมากที่สุด ซึ่งจำแนกเป็น 2 แบบ คือ

การติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการ ประกอบด้วย ข้อ 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15

การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ข้อ 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14

เกณฑ์ในการจำแนก หากผู้ตอบแบบสอบถามได้คะแนนแบบใดอยู่ในระดับสูงกว่าอีกแบบหนึ่ง ตั้งแต่ 5 คะแนนขึ้นไป ให้ถือว่าผู้ตอบแบบสอบถามได้ใช้รูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบที่ได้คะแนนสูงในการติดต่อสื่อสาร และหากความต่างของคะแนนแต่ละแบบไม่เกิน 5 คะแนน ให้ถือว่าจำแนกไม่ได้

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส 6 วิธี ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวของ ทิเคอร์ท (Best, 1981 : 179-185) มี 5 ระดับ โดยกำหนดความหมายของคะแนนดังนี้

- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มากที่สุด
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ มาก
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ ปานกลาง
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา และ ปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่พุทธศาสนา

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัย ได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ได้ศึกษาเอกสาร ตำราและผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา และวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา เพื่อรวบรวมข้อมูลและสังเคราะห์ เพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา
2. สร้างแบบสอบถาม ดำเนินการสร้างแบบสอบถามตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยให้ครอบคลุมวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี
3. นำแบบสอบถามเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบให้เกิดความถูกต้อง และนำข้อเสนอไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไข
4. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน คือ พระเทพบัณฑิต เจ้าคณะภาค 10 (ธรรมยุต) ดร.พระครูเอกตรสคาริคุณ เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด (ธรรมยุต) นายโสพล สิงห์ขวา ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ดร.กมล รอดคล้าย ผู้อำนวยการกองแผนงาน กรมการศาสนา และดร.สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง ความเหมาะสม และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 50 รูป นำแบบสอบถามไปวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของ ครอนบัก (ลิวิน สายยศ และ อังคณา สายยศ. 2538 : 200-201 ; อ้างอิงมาจาก Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.98 ส่วนแบบสอบถามเกี่ยวกับบุคลิกภาพของเจ้าอาวาส ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.63 และแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการติดต่อสื่อสาร ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนตามลำดับดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือนำจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ดฝ่ายมหานิกาย 1 ฉบับ เจ้าคณะจังหวัดฝ่ายธรรมยุต 1 ฉบับ และถึงศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด 1 ฉบับ เพื่อขอความอนุเคราะห์ให้ช่วยอำนวยความสะดวกและรับรองในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูล
2. ทำหนังสือจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ถึงเจ้าอาวาสวัดทุกวัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือให้ตอบแบบสอบถามและจัดส่งแบบสอบถามคืน
3. จัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 291 ฉบับ และจัดเก็บแบบสอบถามคืนทางไปรษณีย์ ได้จำนวน 276 ฉบับ ติดตามแบบสอบถามที่ไม่ได้รับคืนด้วยตนเองจำนวน 15 ฉบับ ได้แบบสอบถามครบถ้วนและสมบูรณ์รวม 291 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการจัดกระทำข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้

1. นำแบบสอบถามมาตรวจความสมบูรณ์ของการตอบ
 2. นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์ในการตอบมาทำการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยใช้โปรแกรม SPSS/PC⁺ (Statistical Package for the Social Sciences)
 3. การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม
- แบบสอบถามการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น 3 ตอน ซึ่งในแต่ละตอนดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้
- ตอนที่ 1 แบบสอบถามลักษณะด้านชีวสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร
- ก. แบบสอบถามลักษณะด้านชีวสังคม ประกอบด้วย วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)

ข. แบบสอบถามเกี่ยวกับบุคลิกภาพของเจ้าอาวาส แบบสอบถามบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสมี 2 ประเภท คือ บุคลิกภาพแบบ A (Type A) และบุคลิกภาพแบบ B (Type B) เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นจำนวน 7 ข้อ แต่ละข้อแบ่งคะแนนออกเป็น 8 ระดับ โดยรวมคะแนนได้เท่าไรคูณด้วย 3 แล้วแปลความหมายดังนี้

ถ้าได้ต่ำกว่า 100 แสดงว่า มีบุคลิกภาพแบบ B (Type B)

ถ้าได้ตั้งแต่ 100 ขึ้นไป แสดงว่า มีบุคลิกภาพแบบ A (Type A)

เมื่อจำแนกบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)

ค. แบบสอบถามรูปแบบการติดต่อสื่อสาร เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า กำหนดตัวเลขตั้งแต่ 0-5 หมายถึง ไม่ตรงความเป็นจริงเลยถึงตรงความเป็นจริงมากที่สุด มีจำนวน 15 ข้อ จำแนกเป็น 2 แบบ แบบเป็นทางการ ประกอบด้วย ข้อ 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15 แบบไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ข้อ 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 ถ้าเจ้าอาวาสได้คะแนนแบบใดอยู่ในระดับสูงกว่าอีกแบบหนึ่งตั้งแต่ 5 คะแนนขึ้นไป แสดงว่า เจ้าอาวาสได้ใช้รูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบที่ได้คะแนนอยู่ในระดับสูง เมื่อจำแนกรูปแบบการติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาสแล้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด มี 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งหมด 46 ข้อ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการเปรียบเทียบโดยการทดสอบด้วยค่า t (t-test) สำหรับเกณฑ์การแปลความหมายค่าเฉลี่ยการวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดเกณฑ์ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2538 : 9)

ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00 หมายถึง ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49 หมายถึง ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49 หมายถึง ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49 หมายถึง ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 หมายถึง ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปลายเปิด ให้เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ประกอบความเรียง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษารุ่นนี้ ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. สถิติพื้นฐาน

1.1 หาร์้อยละ (Percentage)

1.2 หาค่าคะแนนเฉลี่ย (Arithmetic Mean)

1.3 หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

2. สถิติที่ใช้หาคุณภาพของแบบสอบถาม

หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha-Coefficient)

3. สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

ทดสอบสมมติฐานตัวแปร วุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และการติดต่อสื่อสาร โดยการใช้การทดสอบด้วยค่า t (t-test Independent Sample)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาค้นคว้า

สัญลักษณ์และอักษรย่อที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ใช้สัญลักษณ์และอักษรย่อต่าง ๆ ในการแปลความหมายดังนี้

- N แทน จำนวนเจ้าอาวาสในกลุ่มตัวอย่าง
- \bar{X} แทน ค่าคะแนนเฉลี่ย
- S.D. แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน t - distribution
- p แทน ระดับความน่าจะเป็น (Probability)
- * แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ลักษณะชีวสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับการปฏิบัติการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์ลักษณะชีวสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ในตอนนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะชีวสังคมของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ วุฒิกายการศึกษาทางโลก วุฒิกายการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์

บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร โดยใช้ค่าความถี่ และค่าร้อยละ จำแนกตามตัวแปรต้น ดังปรากฏในตาราง 2

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามตามลักษณะชีวิตสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะชีวิตสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร	จำนวน	ร้อยละ
1. วุฒิกการศึกษาทางโลก		
- จบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	204	70.10
- จบชั้นมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า	87	29.90
รวม	291	100.00
2. วุฒิกการศึกษาทางธรรม		
- ไม่มีวุฒิกการศึกษาทางธรรม	51	17.53
- มีวุฒิกการศึกษาทางธรรม	240	82.47
รวม	291	100.00
3. ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส		
- ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี	121	41.58
- ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป	170	58.42
รวม	291	100.00
4. ระดับสมณศักดิ์		
- ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา	164	56.36
- ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป	127	43.64
รวม	291	100.00
5. บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส		
- บุคลิกภาพแบบ A (Type A)	178	61.17
- บุคลิกภาพแบบ B (Type B)	113	38.83
รวม	291	100.00

ตาราง 2 (ต่อ)

ผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามลักษณะชีวิตสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร	จำนวน	ร้อยละ
6. รูปแบบการติดต่อสื่อสาร		
- แบบเป็นทางการ	261	89.69
- แบบไม่เป็นทางการ	21	7.22
- จำแนกไม่ได้	9	3.09
รวม	291	100.00

จากตาราง 2 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 291 รูป เมื่อพิจารณาตามวุฒิการศึกษาทางโลก พบว่า ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า นอกนั้นมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า เมื่อพิจารณาตามวุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม นอกนั้นไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม ถ้าพิจารณาตามประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส พบว่า ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี นอกนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป หากพิจารณาตามระดับสมณศักดิ์ พบว่า ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา นอกนั้นดำรงตำแหน่งตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป ส่วนการพิจารณาตามบุคลิกภาพของเจ้าอาวาส พบว่า ส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพแบบ A (Type A) นอกนั้นมีบุคลิกภาพแบบ B (Type B) และเมื่อพิจารณาตามรูปแบบการติดต่อสื่อสาร พบว่า ส่วนใหญ่ใช้การติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการ นอกนั้นใช้การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

ตอนที่ 2 วิเคราะห์ระดับการปฏิบัติการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด
 ในตอนนี้เป็นการวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติในการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของ
 เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยหาค่า (\bar{X}) ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)
 ซึ่งดังปรากฏในตาราง 3 และ 4

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสใน
 จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นรายวิธี

วิธีที่	วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ด	\bar{X}	S.D.	ระดับ ปฏิบัติ
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.81	0.58	ปานกลาง
2	การฝึกกรรมฐาน	2.61	0.76	ปานกลาง
3	การสนทนาธรรม	3.09	0.64	ปานกลาง
4	การแสดงโอวาทกถา	3.26	0.59	ปานกลาง
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.87	0.60	ปานกลาง
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.32	0.58	ปานกลาง
	รวม	3.01	0.44	ปานกลาง

จากตาราง 3 แสดงว่าเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี
 ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้
 สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี
 พบว่า เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาอยู่ในระดับปานกลางทุกวิธี
 ($\bar{X} = 2.61-3.32$) โดยวิธีที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.32$) รองลงมาได้แก่
 การแสดงโอวาทกถา ($\bar{X} = 3.26$) และวิธีที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การฝึกกรรมฐาน ($\bar{X} = 2.61$)

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา
ของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายข้อ

ข้อที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ด	\bar{X}	S.D.	ระดับ ปฏิบัติ
	1. การแสดงพระธรรมวินัย	2.81	0.58	ปานกลาง
1	การเทศน์ธรรมมาสน์เดี่ยว	3.03	0.92	ปานกลาง
2	การเทศน์ 2 ธรรมมาสน์	2.24	1.03	น้อย
3	การเทศน์ 3 ธรรมมาสน์	2.09	1.01	น้อย
4	การปาฐกถาธรรม	2.97	0.82	ปานกลาง
5	การปาฐกถาด้านวิชาการ	2.95	0.85	ปานกลาง
6	การปาฐกถาด้านความรู้ทั่วไป	2.05	0.83	ปานกลาง
7	การอภิปรายธรรม	3.04	0.81	ปานกลาง
8	การบรรยายธรรม	3.11	0.80	ปานกลาง
	2. การฝึกกรรมฐาน	2.61	0.76	ปานกลาง
9	การฝึกกสิณ 10	2.43	1.10	น้อย
10	การฝึกอสุภะ 10	2.41	1.02	น้อย
11	การฝึกอนุสติ 10	2.47	1.01	น้อย
12	การฝึกอัปปมัญญา 4 (พรหมวิหาร 4)	2.77	1.01	ปานกลาง
13	การฝึกอรูป 4	2.67	1.06	ปานกลาง
14	การฝึกอาหาเรปฏิกูลสติปัญญา	2.74	0.98	ปานกลาง
15	การฝึกงศุราตุวัญฐาน (พิจารณาธาตุ 4)	2.79	0.95	ปานกลาง
	3. การสนทนาธรรม	3.09	0.64	ปานกลาง
16	การสนทนาหัวข้อธรรม	3.10	0.87	ปานกลาง
17	การสนทนาปราศรัยทั่ว ๆ ไป	3.15	0.87	ปานกลาง
18	การถามและการตอบธรรม	3.15	0.89	ปานกลาง
19	การซักถามเพื่อสอบอารมณ์และเสนอแนะ	3.02	0.81	ปานกลาง

ตาราง 4 (ต่อ)

ข้อที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ด	\bar{X}	S.D.	ระดับ ปฏิบัติ
20	การแยกประเด็นคำถามแล้วตอบทีละประเด็น	3.05	0.90	ปานกลาง
21	การแก้ปัญหาไว้รอโอกาสอันควรแล้วจึงตอบ	3.10	0.83	ปานกลาง
	4. การแสดงโอวาทกถา	3.26	0.59	ปานกลาง
22	การแนะนำในเรื่องธรรมและการปฏิบัติ	3.37	0.76	ปานกลาง
23	การแนะนำในเรื่องทั่วไป	3.22	0.88	ปานกลาง
24	การแนะนำโดยเปรียบเทียบให้เห็นในสิ่งต่าง ๆ	3.28	0.85	ปานกลาง
25	การแนะนำเป็นรายบุคคล	3.12	0.87	ปานกลาง
26	การแนะนำเป็นหมู่คณะ	3.28	0.90	ปานกลาง
27	การแนะนำโดยใช้วิธีตั้ง 4 แก่ไขปัญหา	3.33	0.88	ปานกลาง
28	การแนะนำโดยยกตัวอย่างใกล้ตัวให้เห็นจริง	3.23	0.95	ปานกลาง
	5. การใช้สื่อต่าง ๆ	2.87	0.60	ปานกลาง
29	การใช้รูปภาพอธิบายธรรม	2.75	0.95	ปานกลาง
30	การทำป้ายประกาศเผยแพร่ธรรม	2.86	0.94	ปานกลาง
31	การใช้อุปกรณ์ของจริง	2.59	0.99	ปานกลาง
32	การให้ฟังเทศธรรม	3.10	0.90	ปานกลาง
33	การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์	2.82	0.93	ปานกลาง
34	การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	3.06	0.87	ปานกลาง
35	การใช้ที่ประชุมประจำหมู่บ้าน	2.98	0.96	ปานกลาง
36	การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ	2.76	0.92	ปานกลาง
	6. การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.32	0.58	ปานกลาง
37	การเผยแพร่ในโอกาสที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือ วัฒนธรรมไทย	3.37	0.95	ปานกลาง
38	การเดินทางไปเผยแพร่ศีลธรรมในชุมชน	2.99	0.91	ปานกลาง
39	การเป็นวิทยากรแสดงธรรมในโอกาสต่าง ๆ	3.04	1.04	ปานกลาง
40	การจัดให้มีพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	3.52	0.91	มาก
41	การสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา	3.11	0.96	ปานกลาง

ตาราง 4 (ต่อ)

ข้อที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ด	\bar{X}	S.D.	ระดับ ปฏิบัติ
42	การร่วมประชุมสัมมนา	3.23	0.88	ปานกลาง
43	การฝึกประกอบพิธีทางศาสนา	3.56	0.88	มาก
44	การบรรพชาสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์	3.34	1.02	ปานกลาง
45	การประกอบประเพณีต่าง ๆ	3.67	0.86	มาก
46	การประกอบพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ	3.41	0.37	ปานกลาง

จากตาราง 4 แสดงว่าเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อยู่ในระดับปานกลางทุกวิธี เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของแต่ละวิธี พบว่า วิธีที่ 1 การแสดงพระธรรมเทศนา โดยการเทศน์ธรรมมาสน์เดี่ยว การปาฐกถาธรรม การปาฐกถาด้านวิชาการ การปาฐกถาด้านความรู้ทั่วไป การอภิปรายธรรม และการบรรยายธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.95-3.11$) ยกเว้นการเทศน์ 2 ธรรมาสน์ และการเทศน์ 3 ธรรมาสน์ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.24, 2.09$) วิธีที่ 2 การฝึกกรรมฐาน โดยการฝึกอัมปมัญญา 4 (พรหมวิหาร 4) การฝึกอรูป 4 การฝึกอาหารปฏิบัติกุศลสัญญา และการฝึกจตุราศวัญฐาน (พิจารณาธาตุ 4) อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67-2.79$) ยกเว้นการฝึกกถิตถ 10 การฝึกอสุภะ 10 และการฝึกอนุสติ 10 อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.41-2.47$) วิธีที่ 3 การสนทนาธรรม โดยการสนทนาหัวข้อธรรม การสนทนาปราศรัยทั่ว ๆ ไป การถามและการตอบธรรม การซักถามเพื่อสอบอารมณ์และเสนอแนะ การแยกประเด็นคำถามแล้วตอบทีละประเด็น และการพักปัญหาไว้รอโอกาสอันควรแล้วจึงตอบ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02-3.10$) วิธีที่ 4 การแสดงโอวาทกถา โดยการแนะนำในเรื่องธรรมและการปฏิบัติ การแนะนำในเรื่องทั่ว ๆ ไป การแนะนำโดยเปรียบเทียบให้เห็นในสิ่งต่าง ๆ การแนะนำเป็นรายบุคคล การแนะนำเป็นหมู่คณะ การแนะนำโดยใช้วิธีสัง 4 แก้ไขปัญหา และการแนะนำโดยยกตัวอย่างใกล้ตัวให้เห็นจริงอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.12-3.37$) วิธีที่ 5 การใช้สื่อต่าง ๆ โดยการใช้อุปมาพริยายธรรม การทำป้ายประกาศเผยแพร่ธรรม การใช้อุปกรณ์ของจริง การให้ฟังเทปธรรม การใช้อาวุธจากหนังสือพิมพ์ การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน การใช้ที่ประชุมประจำหมู่บ้าน และการเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.59-3.10$) และวิธีที่ 6 การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการเผยแพร่ในโอกาสที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือวัฒนธรรมไทย การเดินทางไป

เผยแผ่ศีลธรรมในชุมชน การเป็นวิทยากรแสดงธรรมในโอกาสต่าง ๆ การสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา การร่วมประชุมสัมมนา การบรรพชาสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์ และการประกอบพิธีปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.99-3.41$) ยกเว้นการจัดให้มีพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา การฝึกประกอบพิธีทางศาสนา และการประกอบประเพณีต่าง ๆ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.52-3.67$)

ตอนที่ 3 วิเคราะห์เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิกการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร ดังปรากฏในตาราง 5-10

ตาราง 5 เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก

วิธี ที่	วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด	วุฒิการศึกษาทางโลก				t	p
		จบชั้นประถม ศึกษาหรือต่ำกว่า (N = 204)		จบชั้นมัธยม ศึกษาหรือสูงกว่า (N = 87)			
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.77	0.58	2.91	0.57	-1.89	.06
2	การฝึกกรรมฐาน	2.68	0.70	2.44	0.85	2.33*	.02
3	การสนทนาธรรม	3.14	0.62	3.00	0.66	1.69	.09
4	การแสดงโอวาทกถา	3.26	0.64	3.26	0.44	0.06	.95
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.81	0.65	3.00	0.47	-2.79*	.01
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.25	0.57	3.49	0.57	-3.27*	.00
	รวม	2.99	0.47	3.04	0.37	-1.02	.31

*P < .05

จากตาราง 5 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 1 และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 6 เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางธรรม

วิธี ที่	วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด	วุฒิการศึกษาทางธรรม				t	p
		ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม (N = 51)		มีวุฒิการศึกษาทางธรรม (N = 240)			
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.53	0.65	2.87	0.55	-3.42*	.01
2	การฝึกกรรมฐาน	3.01	0.72	2.53	0.74	4.31*	.00
3	การสนทนาธรรม	3.14	0.67	3.08	0.63	0.54	.59
4	การแสดงโอวาทกถา	3.04	0.60	3.31	0.58	-3.00*	.01
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.92	0.64	2.85	0.60	0.74	.46
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.24	0.57	3.34	0.58	-1.10	.27
	รวม	2.98	0.52	3.01	0.42	-0.36	.72

*P < .05

จากตาราง 6 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน และการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตาราง 7 เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี
จำแนกตามประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

วิธี ที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด	ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่ง เจ้าอาวาส				t	p
		ดำรงตำแหน่ง ต่ำกว่า 10 ปี (N = 121)		ดำรงตำแหน่ง 10 ปีขึ้นไป (N = 170)			
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.68	0.60	2.90	0.55	-3.14*	.01
2	การฝึกกรรมฐาน	2.68	0.63	2.56	0.83	1.41	.16
3	การสนทนาธรรม	3.07	0.60	3.11	0.67	-0.46	.64
4	การแสดงโอวาทกถา	3.15	0.57	3.34	0.59	-2.67*	.01
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.84	0.59	2.89	0.61	-0.70	.48
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.18	0.56	3.43	0.57	-3.77*	.00
	รวม	2.94	0.44	3.05	0.44	-2.22*	.02

*P < .05

จากตาราง 7 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 3 และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา และด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แยกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม และการใช้สื่อต่าง ๆ แยกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 8 เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี
จำแนกตามระดับสมณศักดิ์

วิธี ที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับสมณศักดิ์				t	p
		ต่ำกว่าพระครู ชั้นตรี (N = 164)		ตั้งแต่พระครู ชั้นตรีขึ้นไป (N = 127)			
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.66	0.58	3.00	0.52	-5.35*	.00
2	การฝึกกรรมฐาน	2.64	0.69	2.58	0.84	0.60	.55
3	การสนทนาธรรม	3.06	0.62	3.14	0.66	-1.17	.25
4	การแสดงโอวาทกถา	3.18	0.58	3.37	0.58	-2.72*	.01
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.74	0.58	3.03	0.59	-4.25*	.00
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.16	0.55	3.54	0.54	-5.90*	.00
	รวม	2.91	0.44	3.13	0.41	-4.52*	.00

*P < .05

จากตาราง 8 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีระดับสมณศักดิ์แตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 4 และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน และการสนทนาธรรม แตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญทางสถิติ

ตาราง 9 เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี
จำแนกตามบุคลิกภาพ

วิธี ที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด	บุคลิกภาพ				t	p
		แบบ A (type A) (N = 178)		แบบ B (type B) (N = 113)			
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.91	0.61	2.65	0.49	3.97*	.00
2	การฝึกกรรมฐาน	2.77	0.85	2.36	0.49	5.17*	.00
3	การสนทนาธรรม	3.18	0.69	2.96	0.53	3.04*	.00
4	การแสดงโอวาทกถา	3.28	0.56	3.24	0.63	0.58	.56
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.95	0.63	2.73	0.54	3.18*	.00
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.46	0.57	3.11	0.53	5.24*	.00
	รวม	3.11	0.45	2.85	0.38	5.22*	.00

*P < .05

จากตาราง 9 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีบุคลิกภาพแบบ A (Type A) กับมีบุคลิกภาพแบบ B ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 5 และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 10 เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธี
จำแนกตามรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

วิธี ที่	วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของ เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด	รูปแบบการติดต่อสื่อสาร				t	p
		แบบเป็นทางการ (N = 261)		แบบไม่เป็น ทางการ (N = 21)			
		\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
1	การแสดงพระธรรมเทศนา	2.83	0.59	2.58	0.44	2.44*	.02
2	การฝึกกรรมฐาน	2.61	0.77	2.64	0.61	-0.20	.85
3	การสนทนาธรรม	3.11	0.65	3.01	0.46	0.95	.36
4	การแสดงโอวาทกถา	3.28	0.59	3.03	0.57	1.92	.07
5	การใช้สื่อต่าง ๆ	2.88	0.61	2.67	0.54	1.73	.10
6	การจัดกิจกรรมต่าง ๆ	3.36	0.57	2.87	0.50	4.32*	.00
	รวม	3.03	0.44	2.79	0.38	2.68*	.01

*P < .05

จากตาราง 10 แสดงว่าเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการ กับรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 6 และเมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนาและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา และการใช้สื่อต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 291 รูป ได้แสดงความคิดเห็นในแบบสอบถามปลายเปิด จำนวน 65 รูป ซึ่งวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะสรุปได้ดังนี้

1. วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบอื่น ๆ นอกจาก 6 วิธี

มีผู้แสดงความคิดเห็นว่า วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี ครอบคลุมวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสอยู่แล้ว จำนวน 15 รูป นอกนั้น ไม่แสดงความคิดเห็น

2. ปัญหา อุปสรรคในการเผยแผ่พุทธศาสนา

2.1 ขาดแคลนบุคลากรหรือพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พุทธศาสนา มีผู้แสดงความคิดเห็น 52 รูป

2.2 ขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือในการเผยแผ่พุทธศาสนา มีผู้แสดงความคิดเห็น 40 รูป

2.3 ขาดแคลนงบประมาณในการเผยแผ่พุทธศาสนา มีผู้แสดงความคิดเห็น 37 รูป

2.4 ขาดแคลนหนังสือธรรมะ สิ่งพิมพ์หรือแผ่นพับ มีผู้แสดงความคิดเห็น 7 รูป

2.5 ผู้นำชุมชนไม่สนใจหรือไม่สนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนา มีผู้แสดงความคิดเห็น 5 รูป

2.6 สภาพเศรษฐกิจฝืดเคือง ทำให้ประชาชนไม่สนใจธรรมะ มีผู้แสดงความคิดเห็น 3 รูป

3. ข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พุทธศาสนา

3.1 ขอให้ทางราชการสนับสนุนงบประมาณในการเผยแผ่พุทธศาสนา 47 รูป

3.2 ขอให้สนับสนุนเครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา 32 รูป

3.3 ขอให้จัดประชุมอบรมพัฒนาพระสงฆ์ให้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่พุทธศาสนา 7 รูป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

เพื่อให้เห็นภาพรวมของการวิจัยการศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด จึงได้สรุปการศึกษาไว้ตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
6. อภิปรายผล
7. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสันทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
2. เพื่อเปรียบเทียบวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 291 รูป

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาส

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ เกี่ยวกับการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด 6 วิธี ได้แก่ วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา 8 ข้อ วิธีการฝึกกรรมฐาน 7 ข้อ วิธีการสนทนาธรรม 6 ข้อ วิธีการแสดงโอวาทกถา 7 ข้อ วิธีการใช้สื่อต่าง ๆ 8 ข้อ และวิธีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 10 ข้อ รวม 46 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นเพิ่มเติมในวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาและปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่พุทธศาสนา

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามดำเนินการ โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ ด้วยการกำหนดโปรแกรมให้เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. หาค่าร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก วุฒิการศึกษาทางธรรม ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ระดับสมณศักดิ์ บุคลิกภาพของเจ้าอาวาส และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

2. นำแบบสอบถามวัดบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสแต่ละรูปมารวมคะแนนได้เท่าไรคูณด้วยสามแล้วแปลความหมายของคะแนน โดยกำหนดว่าถ้าคะแนนต่ำกว่า 100 แสดงว่าเจ้าอาวาสมีบุคลิกภาพแบบ B (type B) และถ้าคะแนนตั้งแต่ 100 ขึ้นไป แสดงว่าเจ้าอาวาสมีบุคลิกภาพแบบ A (type A)

3. นำแบบสอบถามวัดรูปแบบการติดต่อสื่อสารของเจ้าอาวาสแต่ละรูปมารวมคะแนนโดยแบบเป็นทางการ ประกอบด้วย ข้อ 1,3,5,7,9,11,13,15 แบบไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย ข้อ 2,4,6,8,10,12,14 หากเจ้าอาวาสได้คะแนนรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบใดที่ได้คะแนนสูงกว่าอีกแบบหนึ่งตั้งแต่ 5 คะแนนขึ้นไป ให้ถือว่าเจ้าอาวาสได้ใช้การติดต่อสื่อสารแบบที่ได้คะแนนสูงนั้น และหากความต่างของคะแนนแต่ละแบบไม่เกิน 5 คะแนน ให้ถือว่าจำแนกไม่ได้

4. หาค่าคะแนนเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ของแบบสอบถามการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมทุกวิธี รายด้าน และรายข้อ นำคะแนนเฉลี่ยที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ค่าคะแนนเฉลี่ยที่กำหนดไว้ ซึ่งมี 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

5. หาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของข้อมูลในแบบสอบถามตอนที่ 2 เพื่อทราบการกระจายของคะแนน

6. เปรียบเทียบวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดตามสมมติฐาน โดยการทดสอบด้วยค่า t (t-test Independent Sample)

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถสรุปผลในประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

การวิเคราะห์ข้อมูลการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสันทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายวิธีก็อยู่ในระดับปานกลางทุกวิธี

2. เปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล สามารถเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสันทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่มีวุฒิการศึกษาทางโลก จบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า กับจบชั้นมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า ปรากฏว่า ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การสันทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้น วิธีการฝึกกรรมฐาน การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.2 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ที่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมกับมีวุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน และการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี กับดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป พบว่า ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม และการใช้สื่อต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.4 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีระดับสมณศักดิ์ต่ำกว่าพระครูชั้นตรี กับมีสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป พบว่า ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน และการสนทนาธรรม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.5 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีบุคลิกภาพแบบ A (Type A) กับมีบุคลิกภาพแบบ B (Type B) พบว่า ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้น วิธีการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

2.6 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการกับแบบไม่เป็นทางการ พบว่า ใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นวิธีการฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา และการใช้สื่อต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

อภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 6 วิธี คือ วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา วิธีการฝึกกรรมฐาน วิธีการสนทนาธรรม วิธีการแสดงโอวาทกถา วิธีการใช้สื่อต่าง ๆ และวิธีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า มีข้อค้นพบสำคัญควรนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

1. ผลจากการศึกษาการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของจิรวัดน์ นาคพนม (2539 : 71) ที่ได้ศึกษาความคิดเห็นของพระธรรมทูตสายที่ 2 ที่มีต่อการปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธศาสนา ที่พบว่าพระธรรมทูตสายที่ 2 มีการปฏิบัติงานด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

เมื่อพิจารณาการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นรายวิธีทั้ง 6 วิธี คือ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกวิธี ซึ่งจากการศึกษาของ มานี ไชยธีรานุกุลศิริ และคนอื่น ๆ (2540 : 23) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พระสงฆ์มีวิธีการสอนธรรมหลายวิธี ส่วนจะเลือกใช้วิธีใดขึ้นอยู่กับความถนัดของพระสงฆ์ และลักษณะของผู้ที่จะรับฟังคำสอน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงวิธีที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็สอดคล้องกับพฤติกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณีของพุทธศาสนิกชน ซึ่งพระสงฆ์จะจัดให้มีขึ้นในวันสำคัญทางศาสนาในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งการจัดกิจกรรมบรรพชาอุปสมบทตามประเพณี ซึ่งนอกจากวัดและชาวบ้านร่วมกันจัดขึ้นแล้ว ส่วนราชการ เช่น กรมการศาสนา ก็ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนการเผยแผ่พุทธศาสนาในโอกาสต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอตลอดมา เช่น โครงการบรรพชาอุปสมบทภาคฤดูร้อน โครงการอุปสมบทเฉลิมพระเกียรติในโอกาสสำคัญต่าง ๆ หรือส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมประกอบพิธีปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น ส่วนวิธีที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำสุดคือ วิธีการฝึกกรรมฐาน อาจเป็นเพราะว่าการฝึกกรรมฐานนั้น พระสงฆ์ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้มีประสบการณ์และมีความเชี่ยวชาญในการฝึกกรรมฐาน จึงจะสามารถสอนประชาชนให้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ซึ่งพระสงฆ์ที่เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบที่ถือเป็นตัวอย่างได้ในปัจจุบันมีจำนวนน้อย (กรมการศาสนา, 2540ก : 6-11)

ดังนั้น การที่เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดได้ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายวิธี ทั้ง 6 วิธี อยู่ในระดับปานกลาง จึงเป็นไปตามสภาพความเป็นจริงที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติในการเผยแผ่พุทธศาสนาในปัจจุบัน กล่าวคือ พระสงฆ์จะใช้วิธีการสอนธรรม

หลาย ๆ วิธี เช่น การเทศนาอบรมจิตใจทั้งเรื่องของโลกียะ คือ เรื่องของโลกทั่ว ๆ ไป และเรื่องโลกุตระ คือ เรื่องของธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การขัดเกลาจิตใจให้หมดไปจากจิตใจ การสนทนาธรรม เพื่อให้ข้อคิดในการปฏิบัติธรรมหรือการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้อง การฝึกกรรมฐานมีหลากหลายวิธี ทั้งสมถกรรมฐาน หรือวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น พระสงฆ์จะสอนธรรม หลาย ๆ วิธี เพื่อให้ประชาชนได้เลือกวิธีที่เหมาะสมกับจริตนิสัยของตนไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดคุณธรรมประจำตนขึ้นมา ลักษณะการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จึงเป็นลักษณะกลาง ๆ ไม่บังคับผู้ปฏิบัติให้ทำเพียงอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ให้ผู้ปฏิบัติหรือผู้รับคำสอนได้ใช้ปัญญาพิจารณาพิเคราะห์เลือกวิธีการที่เหมาะสมเพื่อยึดเป็นแนวปฏิบัติขัดเกลาตนเองให้เป็นผู้มีคุณธรรมมีศีลธรรม ดังปรากฏในบทสวดมนต์ทำวัตรของพระสงฆ์สามเณรว่า โยโส สุวากขาโต ภะคะวะตา รัมโม พระธรรมเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ดีแล้ว สันติภูมิจโก ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วย ตัวเอง อะกาลิโก ไม่จำกัดกาลเวลา เอหิปัสสิโก ท่านจงมาดูเถิด โอปะนะยิโก ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว ปังจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ เป็นสิ่งที่ผู้รู้รู้ได้เฉพาะตน (วัดหนองป่าพง. 2538 : 7)

2. ผลของการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ด โดยรวมและรายวิธี ทั้ง 6 วิธี คือ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ จำแนกตามวุฒิการศึกษาทางโลก แบ่งออกเป็นจบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และจบชั้นมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า วุฒิกการศึกษาทางธรรม แบ่งออกเป็น ไม่มีวุฒิกการศึกษาทางธรรม และมีวุฒิกการศึกษาทางธรรม ประสพการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส แบ่งออกเป็น ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี และดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ระดับสมณศักดิ์ แบ่งออกเป็น ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา และตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป บุคลิกภาพ แบ่งออกเป็น บุคลิกภาพแบบ A (type A) และบุคลิกภาพแบบ B (type B) รูปแบบการติดต่อสื่อสาร แบ่งออกเป็น แบบเป็นทางการ และแบบไม่เป็นทางการ ซึ่งมีข้อค้นพบสำคัญควรนำมาอภิปรายผลดังต่อไปนี้

2.1 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ด ตามวุฒิกการศึกษาทางโลก พบว่า ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่นัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิตร ทับเที่ยง (2535 : 120) ที่ศึกษาทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่องานการศึกษาออกโรงเรียนในภาคคณะสงฆ์ที่ 13 พบว่า เจ้าอาวาสที่มีวุฒิกการศึกษาสายสามัญแตกต่างกัน มีความคิดเห็นและการปฏิบัติในงานการศึกษาออกโรงเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ จิรวัดน์ นาคพนม (2539 : 75-76) ที่ศึกษาความคิดเห็นของพระธรรมทูตสายที่ 2 ที่มีต่อการปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธศาสนา พบว่า พระธรรมทูตที่มีวุฒิกการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมและ

รายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าความคิดเห็นของ พระธรรมทูตที่ศึกษามีขอบเขต 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสภาพการปฏิบัติงานและสวัสดิการ ด้านนโยบาย การปฏิบัติงาน ด้านการติดต่อสัมพันธ์และการร่วมมือ ด้านการได้รับการยกย่องยอมรับในการ ทำงาน และด้านความสำเร็จของงาน ซึ่งไม่ครอบคลุมถึงวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาหรือวิธีการสอน ศีลธรรมให้แก่ประชาชน ดังนั้นจึงอาจมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ อย่างไรก็ตามการที่เจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นเพราะว่ากรมการศาสนา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดและ เจ้าคณะจังหวัด ได้จัดประชุมอบรมถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการทุกปีต่อเนื่องกันมา ทำให้ เจ้าอาวาสมีความรู้พื้นฐานที่จะนำไปตั้งสอนเผยแผ่พุทธศาสนาแก่ประชาชนได้ในระดับหนึ่ง (กรมการศาสนา. 2543 : 24, 28)

เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ใช้วิธีการ เผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การสนทนาธรรม และการแสดงโอวาทกถา แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อาจเป็นเพราะว่าการเผยแผ่พุทธศาสนาเป็นบทบาทหน้าที่ โดยตรงของพระสงฆ์ ซึ่งประจวบ แสณกลาง (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ฝ่าย วิปัสสนาธุระที่มีต่อสังคมอีสานเหนือ : ศึกษากรณีสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พ.ศ. 2436-2529 พบว่า พระสงฆ์สายนี้มีบทบาทใหญ่ ๆ 2 บทบาทหลัก ได้แก่ การเผยแผ่พุทธศาสนา อบรมสั่งสอน ประชาชน พระภิกษุสามเณร และการให้ความช่วยเหลืออนุเคราะห์แก่ประชาชน สอดคล้องกับงาน วิจัยของ อภินิชฐ์ โพธิ์ทอง (2537 : 108) และประวิตร ทับเที่ยง (2535 : 119) ที่ได้ศึกษาพบว่าการแสดงพระธรรมเทศนาให้ความรู้แก่ประชาชนเป็นบทบาทที่เจ้าอาวาสได้ปฏิบัติอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาวิธีการฝึกกรรมฐาน การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนา ดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน ย่อมมีการเรียนรู้แตกต่างกัน ซึ่ง อารี พันธุ์ณี (2538 : 86 : อ้างอิงมาจาก Bloom. 1976) กล่าวว่า เมื่อนักคิดเกิดการเรียนรู้ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ความเข้าใจ ความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ทักษะคติ ค่านิยม รวมทั้งความชำนาญ ส่งผลให้นักคิดมีพฤติกรรม แตกต่างกันไป ประกอบกับวิธีการฝึกกรรมฐาน การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นวิธีการ ที่จะต้องเรียนรู้ฝึกฝนเป็นการเฉพาะ เช่น กรรมกรศาสนา (2543 : 29) ได้จัดทำโครงการฝึกอบรม พระวิปัสสนาจารย์เพื่อส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในด้านวิปัสสนากรรมฐานหรือ สอน โมกขพลารามของพระพุทธศาสนา ก็ได้ตั้งโรงมหรสพทางวิญญาณ เพื่อใช้เป็นสื่อสั่งสอน แนะนำธรรมแก่ประชาชน ในขณะเดียวกันก็ใช้ฝึกฝนอบรมพระภิกษุสามเณรให้รู้จักใช้สื่อและ

จัดกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย ซึ่งพระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กัลยาโณ) เคยกล่าวไว้ว่า ได้รับประสบการณ์จากการจัดกิจกรรมโรงมหรสพทางวิญญาณจากสวนโมกขพลาราม ทำให้มีพื้นฐานที่ดีในการแสดงธรรมเผยแผ่ธรรมในเวลาต่อมา ดังนั้นเจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางโลกแตกต่างกัน จึงใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการฝึกกรรมฐาน การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันไป

2.2 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ดตามวุฒิการศึกษาทางธรรม พบว่า ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนิต คิยสุข (2520 : 28-29) ที่ได้ศึกษาความเข้าใจ การปฏิบัติ และการเผยแพร่ในหลักธรรมของพระที่บวชในพุทธศาสนา ที่พบว่า การที่พระภิกษุจะเข้าใจในหลักธรรมมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาข้อเท็จจริงในหลักธรรม และการได้ลงปฏิบัติตามหลักธรรม ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจในธรรมมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่ไม่มีวุฒิการศึกษาทางธรรม และมีวุฒิการศึกษาทางธรรม จึงใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เพราะได้ศึกษาหลักธรรมของพุทธศาสนาและได้นำไปประพฤติปฏิบัติจนมีความเข้าใจ ซึ่งกรมการศาสนานอกจากจะจัดประชุมอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ทั่วประเทศแล้ว ยังได้สนับสนุนส่งเสริมการศึกษาของสงฆ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดส่งเอกสารธรรมหรือมอบพระไตรปิฎกให้แก่วัดทุกวัดไว้ศึกษาค้นคว้า นอกจากนั้นเจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาสงฆ์ในจังหวัด ได้จัดกิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรมแก่พระสงฆ์ทุกปีและให้เจ้าคณะอำเภอต่าง ๆ จัดประชุมอบรมธรรมแก่พระภิกษุสามเณรเป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระหว่างเวลาเข้าพรรษา จะเป็นระยะเวลาที่พระสงฆ์สามเณร ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรม

เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิตร ทับเที่ยง (2535 : 120) ที่ศึกษาทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่องานการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน และการแสดงโอวาทกถา พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ดที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาคล้ายกันแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน และการแสดง โอวาทกถา พระสงฆ์ผู้สอนต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งหลักปริยัติและปฏิบัติ เจ้าอาวาสที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแตกต่างกัน

ย่อมมีความเข้าใจในวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน และการแสดงโอวาทกถาแตกต่างกัน

2.3 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ด ตามประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส พบว่า ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประวิตร ทับเที่ยง (2535 : 120-121) ที่ศึกษาทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่องานการศึกษาออกโรงเรียนในภาคคณะสงฆ์ 13 พบว่า เจ้าอาวาสที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่องานการศึกษาออกโรงเรียนโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่ง เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2521 : 131-132) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการทำงานของคุณคณาจารย์ว่า ความสามารถของคุณคณาจารย์เป็นผลมาจากสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ ความสามารถทางสมอง การศึกษาและการฝึกอบรม และประสบการณ์ สอดคล้องกับ ฮารี พันธุ์มณี (2538 : 33-35) ได้กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า จำแนกได้ดังนี้ ความแตกต่างทางด้านร่างกาย ความแตกต่างทางด้านอารมณ์ ความแตกต่างทางด้านสังคม ความแตกต่างทางเพศ ความแตกต่างทางด้านอายุ ความแตกต่างทางด้านสติปัญญา โดยมีองค์ประกอบที่ทำให้บุคคลแตกต่างกัน ได้แก่ พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายถึงรวมถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลซึ่งได้รับและสั่งสมมา ดังนั้นเจ้าอาวาสที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน จึงใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า เจ้าอาวาสที่มีประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน มี ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเจ้าอาวาสที่ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป จะเป็นพระผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ในการเผยแผ่พุทธศาสนาทั้งด้านปริยัติและปฏิบัติมากกว่า เจ้าอาวาสที่ดำรงตำแหน่งต่ำกว่า 10 ปีลงมา และเนื่องจากเจ้าอาวาสที่มีพรรษาสูงหรือมีประสบการณ์สูงตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ย่อมได้รับการศึกษาอบรมผ่านการเทศนาแสดงธรรม หรือการแสดงโอวาท รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าเจ้าอาวาสที่มีพรรษาดำเนินการต่ำกว่า 10 ปี จึงมีความเข้าใจ มีความรู้ความชำนาญมากกว่า ทำให้เจ้าอาวาสที่มีประสบการณ์แตกต่างกัน ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกัน

2.4 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ด ตามระดับสมณศักดิ์ พบว่า ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา มักเป็นเจ้าอาวาสที่มีพรรษาน้อยและมีผลงานในการพัฒนาพระศาสนายังไม่สำเร็จเพียงพอทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณ

สงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ และด้านการเผยแผ่พุทธศาสนา ส่วนเจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป นอกจากจะสามารถพัฒนางานพระศาสนาทั้ง 6 ด้าน ได้ตามเกณฑ์การพระราชทานสมณศักดิ์ของกรมการศาสนาแล้ว ยังต้องมีความรู้ได้รับการศึกษาทางธรรม ตั้งแต่นักธรรมชั้นตรีขึ้นไป และเป็นผู้มีคุณวุฒิที่จะบริหารงานกิจการคณะสงฆ์ให้ประสบผลสำเร็จได้ ดังนั้นเจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์แตกต่างกัน จึงใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า เจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์แตกต่างกัน ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป ต้องเป็นผู้ที่มีผลงานในการพัฒนาพระศาสนาทั้ง 6 ด้าน ปรากฏชัดเจน รวมทั้งเป็นผู้ที่มีคุณวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกธรรมหรือแผนกบาลี จึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมและวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนามากกว่าเจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา นอกจากนั้นตำแหน่งระดับสมณศักดิ์ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป ส่วนใหญ่มักเป็นพระสงฆ์ที่มีพรรษาอาวุโสและมีการปฏิบัติปฏิบัติเป็นที่ยอมรับของชุมชนหรือสังคม ดังนั้นเจ้าอาวาสที่มีระดับสมณศักดิ์แตกต่างกัน จึงใช้วิธีการแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกัน

2.5 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ด ตามบุคลิกภาพของเจ้าอาวาส พบว่า ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะว่า บุคลิกภาพเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม ซึ่งแสดงออกปรากฏให้เห็นภายนอก สามารถวัดออกมาเป็นคุณลักษณะเฉพาะได้ (Luthans, 1989 : 118) ซึ่งในทางจิตวิทยา บุคลิกภาพไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับแต่ละบุคคลเท่านั้น แต่รวมถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วย บุคคลอาจมีความคล้ายคลึงกันในบางอย่าง แต่ก็ยังมีอีกหลายลักษณะที่บุคคลหนึ่งมีความแตกต่างจากอีกบุคคลหนึ่ง คนบางคนถึงประสบผลสำเร็จ แต่บางคนไม่ประสบผลสำเร็จ หรือทำไมบางคนถึงปฏิบัติในลักษณะหนึ่ง ขณะที่บางคนปฏิบัติในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป (Pervin, 1980 : 4) ดังนั้น โครงสร้างทางบุคลิกภาพ จึงเป็นลักษณะความเชื่อและทัศนคติที่มีประจำตัวทุกคน และจะส่งผลให้แต่ละคนมีพฤติกรรมที่แตกต่างกันไป (อรวรรณ บิลันธนโอวาท, 2537 : 48) การที่เจ้าอาวาสวัดในจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีบุคลิกภาพแบบ A (type A) กับมีบุคลิกภาพแบบ B (type B) ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน ย่อมเป็นไปได้ตามลักษณะความแตกต่างของบุคลิกภาพของเจ้าอาวาสดังกล่าว ซึ่งทำให้ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า เจ้าอาวาสที่มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน มีวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้านการแสดงพระธรรมเทศนา ด้านการฝึกกรรมฐาน ด้านการสนทนาธรรม ด้านการใช้สื่อต่าง ๆ และด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เจ้าอาวาสที่มีบุคลิกภาพแบบ A (Type A) เป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นในเชิงของการประสบความสำเร็จมากกว่า สามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว มีความกระตือรือร้น จึงอาจทำให้การใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาดังกล่าวแตกต่างจากเจ้าอาวาสที่มีบุคลิกภาพแบบ B (Type B) ซึ่งมักจะมีความผ่อนคลายมากกว่า ทำงานที่ละอย่าง ไม่รีบร้อน และอาจเป็นเพราะว่าวิธีการเผยแผ่ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นวิธีการที่จะต้องใช้เวลา ความมุ่งมั่น เอาใจใส่ กระตือรือร้นอยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถใช้วิธีการดังกล่าวเผยแผ่พุทธศาสนาให้แก่ประชาชนได้ เจ้าอาวาสจึงต้องมีศักยภาพในการเรียนรู้สถานการณ์ปัจจุบันเพื่อนำไปประยุกต์ใช้เผยแผ่พุทธศาสนาให้ทันต่อสถานการณ์ ซึ่งอาจทำให้เจ้าอาวาสที่มีบุคลิกภาพแตกต่างกัน ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกัน

2.6 ผลการเปรียบเทียบการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัด

ร้อยเอ็ด ตามรูปแบบการติดต่อสื่อสาร พบว่า ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เจ้าอาวาสส่วนหนึ่งได้ดำเนินงานบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยยึดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 รวมทั้งกฎหมายตราสามดวงเป็นบรรทัดฐานในการเผยแผ่พุทธศาสนา ประกอบกับพระธรรมวินัยได้บัญญัติให้พระสงฆ์ประพฤติปฏิบัติโดยมีข้อห้ามเข้มงวดคือ สีล 227 ข้อ ซึ่งจะเป็นเครื่องป้องกันมิให้พระสงฆ์ประพฤติในสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับสมณะเพศทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ จึงทำให้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนามีลักษณะวิธีการที่เป็นรูปแบบเฉพาะขึ้นมา ในขณะที่เจ้าอาวาสอีกส่วนหนึ่งได้ปรับปรุงวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาให้เป็นที่ตนเองมากยิ่งขึ้น เช่น งานวิจัยของ ประจวบ แสนกลาง (2531 : 109-110) ที่พบว่า พระสงฆ์สายพระอาจารย์มั่น ภูริทตฺโต ได้ใช้คำสอนง่าย ๆ แบบไม่มีพิธีรีตองในการเผยแผ่พุทธศาสนา นอกจากนั้นกรมการศาสนา ยังได้จัดหลักสูตรอบรมถวายความรู้แก่เจ้าอาวาสวัดที่ได้รับการแต่งตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และดำเนินงานติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งมอบหมายให้หน่วยงานอื่นร่วมดำเนินการพัฒนาพระสังฆาธิการตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป เช่น สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และสถาบันราชภัฏ ทำให้เจ้าอาวาสมีความรู้ที่ถูกต้องทันสมัยทั้งทางโลกและทางธรรม สามารถนำนวัตกรรมใหม่ ๆ ไปใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์และการจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป (กรมการศาสนา. 16-17) ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้เจ้าอาวาสที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบเป็นทางการกับเจ้าอาวาสที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแตกต่างกัน

เมื่อพิจารณาเป็นรายวิธี พบว่า เจ้าอาวาสที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแตกต่างกัน ใช้วิธีการแสดงพระธรรมเทศนา และด้านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า การเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยวิธีการแสดงพระธรรมเทศนา เป็นความสามารถเฉพาะตัวที่ต้องมีการฝึกฝนตามรูปแบบการแสดงธรรม รวมทั้งผู้แสดงธรรมต้องมีความรู้ในธรรมะลึกซึ้งกว้างขวาง และมีไหวพริบปฏิภาณเพียงพอที่จะโน้มน้าวผู้ฟังให้คล้อยตามได้ พระสงฆ์ที่จะแสดงพระธรรมเทศนา ประสบผลสำเร็จได้ต้องมีการฝึกฝน อบรม เตรียมตนให้ความรอบรู้พร้อมอยู่เสมอ (พิสิฐ เจริญสุข. 2529 : 41-65)

นอกจากนั้น จากงานวิจัยของ เสดิณี กิจระการ และคนอื่น ๆ (2539 : 88) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาแนวทางการเผยแพร่วัฒนธรรม พบว่า กิจกรรมที่ปฏิบัติจริงในการเผยแพร่วัฒนธรรม ส่วนมากเป็นกิจกรรมที่จัดให้มีขึ้นในวันสำคัญทางศาสนา ทั้งการจัดที่วัดหรือการจัดในสถาบันการศึกษา ในขณะที่ มาณี ไชยธีรานันต์ศิริ และคนอื่น ๆ (2540 : 44) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า มีการอบรมสั่งสอนคุณธรรมโดยแสดงหลักของเหตุและผลโดยชัดเจน มีศิลป์ในการสอนด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ก็นใจผู้ฟัง และใช้วิธีการได้หลายอย่างตามความเหมาะสม ในขณะที่กรณีศึกษาของกรมการศาสนาที่ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน พบว่า มีปัจจัยหลักในความสำเร็จ 3 ประการ ได้แก่ ความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษที่มีอยู่ในตัวเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ รวมถึงภาวะผู้นำ ซึ่งครอบคลุมถึงการสื่อสารที่ดี และกระบวนการบริหารของเจ้าอาวาส (กรมการศาสนา. 2540 : 92) จากความหลากหลายแนวทางในการเผยแผ่พุทธศาสนาดังกล่าว จึงอาจทำให้เจ้าอาวาสที่มีรูปแบบการติดต่อสื่อสารแตกต่างกัน ใช้วิธีการแสดงทางธรรมเทศนา และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ามีข้อเสนอแนะทั่วไปและข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

✓ ผลจากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า เจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาอย่างเป็นกระบวนการและต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถทำหน้าที่ในการเผยแพร่พุทธศาสนาได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1.1 กรมการศาสนาและสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ควรนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาเจ้าอาวาสในด้านการเผยแพร่พุทธศาสนาทั้ง 6 วิธี ได้แก่ การแสดงพระธรรมเทศนา การฝึกกรรมฐาน การสนทนาธรรม การแสดงโอวาทกถา การใช้สื่อต่าง ๆ และการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

1.2 กรมการศาสนาและสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด ร่วมกับเจ้าคณะจังหวัด ควรเร่งรัด ส่งเสริม สนับสนุน กิจกรรมการเผยแพร่พุทธศาสนาด้วยวิธีการฝึกกรรมฐาน และการแสดงพระธรรมเทศนาให้มากยิ่งขึ้น ✓

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

2.1 ควรศึกษาวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสเกี่ยวกับวิธีการฝึกกรรมฐาน หรือการแสดงพระธรรมเทศนา

2.2 ควรศึกษาวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั่ว ๆ ไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

การศาสนา, กรม. ข้อมูลวัดจังหวัดร้อยเอ็ด. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2540ข.

..... คู่มือการปฏิบัติงานด้านศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2538.

..... คู่มือการปฏิบัติงานด้านศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2541ข.

..... คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2540ค.

..... ประวัติพระพุทธศาสนาแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2526.

..... แผนพัฒนาการศาสนา ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544). กรุงเทพฯ : กรมศาสนา, 2540ง.

..... รายงานการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2540จ.

..... รายงานการศาสนา ประจำปี 2539. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2541ก.

..... รายงานการศาสนา ประจำปี 2540. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2542.

..... รายงานการศาสนา ประจำปี 2541. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2543.

..... รายงานผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาพระสังฆาธิการ. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2541ค.

..... ศาสนพิธี ฉบับกรมการศาสนา. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2523.

..... สมณศักดิ์และศักยศ. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2535.

..... เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาผู้บริหารด้านการศาสนาทั่วประเทศ. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., 2540ก. อัดสำเนา.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535.

กรุงเทพฯ : ฟีนี พับบลิชซิ่ง, 2535.))

..... แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544). กรุงเทพฯ : อรรถผลการพิมพ์, 2540.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544). กรุงเทพฯ : เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2539.

โคจิ โนสุ. บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลา.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2530.

อัดสำเนา.)

- จันทร์ภาณี สงวนนาม. คุณลักษณะบางประการของผู้บริหาร บรรยากาศของโรงเรียน และความพึงพอใจในงานที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียนประถมศึกษา. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.
- จิรวัดณ์ นาคพนม. ความคิดของพระธรรมทูตสายที่ 2 ที่มีต่อการปฏิบัติงานเผยแผ่พุทธศาสนา. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539. อัดสำเนา.
- จรัส ก้นทะวงษ์. ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแผ่ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาวเขา : ศึกษาเฉพาะกรณีชาวกะเหรี่ยงบ้านผาเต๊ะ ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2531. อัดสำเนา.
- ฉลองชัย แยมสระโส. พุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, ม.ป.ป.
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. เทคนิคการสื่อความหมายที่ทรงประสิทธิภาพ. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริม กรุงเทพฯ, 2537.
- ชำเลื่อง วุฒิจันทร์. การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2526.
- ไชยยศ เรืองสุวรรณ. เทคโนโลยีการศึกษาทฤษฎีและการวิจัย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2533.
- ทรงพล ภูมิพัฒน์. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, 2538.
- ธนิศ คิมสุข. การศึกษาความเข้าใจ การปฏิบัติ และการเผยแผ่ในหลักธรรมของพระที่บวชในพุทธศาสนา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520. อัดสำเนา.
- นพดล เจนอักษร. การศึกษาวิธีสอนของพระพุทธเจ้า. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2526. อัดสำเนา.
- นิยม สุวรรณะ. ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการติดต่อสื่อสารกับมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดราชบุรี. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2541. อัดสำเนา.
- ปิ่นนัคดา นพพานวัน. การศึกษากระบวนการสื่อสารเพื่อเผยแผ่ธรรมะทางสถาบันสงฆ์ไทย. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532. อัดสำเนา.
- ประจวบ แสนกลาง. บทบาทพระสงฆ์ฝ่ายวิปัสสนาธุระที่มีต่อสังคมอีสานเหนือ : ศึกษาเฉพาะกรณีสายพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต พ.ศ. 2436 - 2529. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2531. อัดสำเนา.

- ประทีป ปานนิล. ทัศนคติของพระนิสิตต่อพุทธจักรในเชิงการเมือง : ศึกษาเฉพาะ
องค์การคณะสงฆ์การเผยแผ่ธรรมะและพิธีกรรม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ :
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533. อัดสำเนา.
- ประวิตร ทับเที่ยง. การศึกษาทัศนคติของเจ้าอาวาสที่มีต่องานการศึกษานอกโรงเรียนใน
ภาคคณะสงฆ์ 13. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.
- ประสิทธิ์ สาระสันต์. พฤติกรรมการบริหารที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จทางการบริหารของ
ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ วท.ศ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ, 2542. อัดสำเนา.
- ปรีดา จันทร์แจ่มศรี. ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับคริสต์ศาสนาใน
สังคมไทยสมัยปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีการเผยแผ่ของวัดชลประทานรังสฤษฎ์
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และ โบสถ์คริสต์จักรแสงสว่าง เขตธนบุรี กรุงเทพฯ
มหานคร. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536. อัดสำเนา.
- เพ็ญญู กิจระการ และคนอื่น ๆ. ศึกษาการพัฒนาแนวทางการเผยแผ่ศีลธรรม. มหาสารคาม :
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539. อัดสำเนา.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2530.
- พระญาณวโรดม. พระพุทธศาสนากับเวลา 10 นาที. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2537.
- พระเทพบัณฑิต (ศรีจันทร์ ปญฺญโรโต). หลักการเผยแผ่. ร้อยเอ็ด : ม.ป.ท., 2540.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). ความสำคัญของพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.
 กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2534.
- _____. สถานการณ์พุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2536.
- พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตตฺวณฺโณ). วิธีบำเพ็ญสมาธิเบื้องต้นและบทสวดมนต์เพื่อจิตตกาวนา.
 กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). ประวัติชีวิตการทำงานหลักธรรม. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2537.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหามกุฏ
 ราชวิทยาลัย, 2538ข.
- _____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มหามกุฏ
 ราชวิทยาลัย, 2538ค.
- _____. เมืองไทยจะวิกฤตถ้าคนไทยมีศรัทธาวิปริต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
 พุทธธรรม, 2538ค.

- พระปัญญาพิธานทะ. ประวัติชีวิตการทำงานและหลักธรรม. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2536.
- พระมหาจิตติภัทร อจลธัมโม (จันทร์คุ้ม). การศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2537.
- พระมหาปรีชาพล ตียนันท์. การศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ในการใช้หลักพุทธธรรมในคำปรึกษาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตแก่ศาสนิกชนในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์ที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535. อัดสำเนา.
- พระมหาไพรัช ปัญญาพล โส (ขุนพรหม). วิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536. อัดสำเนา.
- พระมหาสิทธิรา สมหวัง. ศึกษาเปรียบเทียบการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นของพระสงฆ์และฆราวาสเพื่อการเผยแผ่ศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดศรีโสภณ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์พระคริสตธรรมเบซเอล ตำบลแม่สาย อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536. อัดสำเนา.
- พระเมธีธรรมภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). การปกครองคณะสงฆ์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : พุทธธรรม, 2539.
- _____ . ระเบียนการปกครองคณะสงฆ์ไทย. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2533.
- “พระราชกฤษฎีกาการแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2535,” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 45 หน้า 45-52 ; 9 เมษายน 2535.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตญาโน). พุทธวิธีเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540.
- “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505,” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 79 ตอนที่ 115. 31 ธันวาคม 2505.
- “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535,” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 109 ตอนที่ 16. 4 มีนาคม 2535.
- พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2518.
- พระโสภณ คณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโน). นักศึกษาสงสัย. กรุงเทพฯ : กิตติวรรณ, 2522.
- พิสิฐ เจริญสุข. คู่มือการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : การศาสนา, 2539.
- มานพ พลไพรินทร์. คู่มือการบริหารกิจการคณะสงฆ์. กรุงเทพฯ : ชูติมาการพิมพ์, 2534.

มานี ไชยธีรานุวัฒศิริ และคนอื่น ๆ. รายงานการวิจัยเรื่องบทบาทพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์
ศาสตร์และศิลป์ในการอบรมคุณธรรมของพระเถระภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

นครปฐม : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

ล้วน สายยศ. "เทคนิคการวัดบุคลิกภาพ," ศึกษาศาสตร์. 1(1) : 68-73 ; กันยายน 2538.

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
สุวีริยาสาส์น, 2538.

เลขาธิการนายกรัฐมนตรี, สำนัก. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายชวน หลีกภัย

นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันพฤหัสบดีที่ 20 พฤศจิกายน 2540. กรุงเทพฯ :
สำนักฯ, 2540.

วลิน อินทสระ. พุทธวิธีในการสอน. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2538.

วัดหนองป่าพง. ทำวัตรสวดมนต์แปล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, 2538.

วิชาการ, กรม. แนวพระราชดำริแก่รัชกาล. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, 2528.

วิเชียร เกตุสิงห์. "คำเฉลี่ยกับการแปลความหมายเรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้," วารสาร
ข่าวสารการวิจัยการศึกษา. 18(3) : 8-11 ; กุมภาพันธ์-มีนาคม 2538.

วินิจ เกตุขำ. มนุษย์สัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์, 2535.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. คำสั่งที่ สน 81/2538 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการศาสนาจังหวัด, ลงวันที่ 19
มกราคม 2538.

_____ . แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540-2544).

กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, 2540.

ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด, สำนักงาน. นโยบายและมาตรการการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และ
วัฒนธรรม จังหวัดร้อยเอ็ด ปีงบประมาณ 2542. 2540. อัดสำเนา.

_____ คำสั่งที่ 33/2542 เรื่อง การมอบหมายให้ปฏิบัติงานและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ
ของข้าราชการในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด, ลงวันที่ 21 มิถุนายน 2542.

ศึกษาธิการแห่งประเทศไทย, สมาคม. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับการพัฒนา
ระบบการบริหารการศึกษาของไทย. กรุงเทพฯ : ธนพร, 2541.

สมจิตร เรื่องวิสัย. ปัญหาการบริหารงานส่งเสริมการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมของ
ศึกษาธิการอำเภอ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2540. อัดสำเนา.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. คู่มือวิทยากรอบรมพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส.

กรุงเทพฯ : อาทรการพิมพ์, 2540.

- สิริ เปรมจิตต์. พระพุทธศาสนาประเทศไทย. กรุงเทพฯ : บารุงนุกุลกิจ, 2522.
- สายธาร อินทวดี. บทบาทของมหาเถรสมาคมในการแก้ปัญหาคณะสงฆ์ไทย (พ.ศ.2445-2530).
 ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533.
 อัดสำเนา.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มหามกุฏ
 ราชวิทยาลัย, 2541.
- เสนาะ ตีเยาว์. การสื่อสารในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ ; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 2537.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. "ทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา," เอกสารประกอบการสอน.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.
- _____. พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2521.
- สร้อยตระกูล (ตวยานนท์) อรรถมานะ. พฤติกรรมองค์กร : ทฤษฎีและการประยุกต์.
 กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- แสง จันทร์งาม. วิธีสอนของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540.
- โสภา ขปิลมันน์. "บุคลิกภาพ : ความสำคัญและการพัฒนาในยุค โลกาภิวัตน์," ราชบัณฑิตยสถาน.
 22(1) : 57-84 ; ตุลาคม-ธันวาคม 2539.
- อารี พันธุ์มี. จิตวิทยาการเรียนการสอน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทต้นอ้อ จำกัด, 2538.
- อรวรรณ ปิณฑน์โอวาท. การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
 2537.
- Belkin, Gary S. and Ruth H. Skydecl. Foundations of Psychology. Dodton : Houghton Mifflin,
 1979.
- Best, John W. Research in Education. fourth edition. Englewood Cliffs. New Jersey :
 Prentice-Hall, 1981.
- Gordon, Judith R. A Diagnostic Approach to Organizational Behavior. 3rd ed. Boston : Allyn
 and Bacon, 1991.
- Hergenhahn, B.R. An Introduction to Theories of Personality. 3rd ed. Englewood Cliffs, N.J. :
 Prentice-Hall, 1990.
- Hoy, Wayne K. and Cecil, G. Miskel. Educational Administration : Theory, Research, and
 Practice. 3rd ed. New Yprk : Random House, 1987.
- Khantipalo Bhikkhu. What is Buddhism. Bangkok Thailand Siva Phorn, 1965.

- Krejcie, Robert V. and Daryle, W. Morgan. "Determining Sample Size for Research Activities," Educational and Psychological Measurement. 30(8) : 608 ; May, 1970.
- Luthans, Fred. Organizational Behavior. 5th ed. New York : McGraw-Hill, 1989.
- Manich, Jumsai M.L. Understanding Thai Buddhism. Bangkok, 2nd ed. Chalermnit Press, 1973.
- Pervin, Lawrence A. Personality : Theory, Assessment and Research. 3rd ed. New York : John Wiley, 1980.
- Rahula, Walpola Sri. What the Buddha Taught. Third edition. Bangkok Thailand : Kurasapha Ladpras, 1995.
- Robbins, Stephen P. Essentials of Organizational Behavior. 5th ed. New Jersey : Prentice-Hall, Inc., 1997.
- Schermerham, John R., Jr. James, G. Hunt and Richard, N. Osborn. Managing Organizational Behavior. 4th ed. New York : John Wiley & Sons, 1991.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
หนังสือขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ
หนังสือขอความร่วมมือเพื่อการวิจัย

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๓ กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

ที่ ทม ๑๐๑๒/๕๖๖๖

๗๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

นมัสการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นายดำรง พลโกชน์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศแสงศักดิ์ และ รองศาสตราจารย์ภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอนมัสการพระคุณเจ้า เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามการศึกษาการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นายดำรง พลโกชน์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๗๒๖, ๕๖๔๔

โทรสาร. ๒๕๘-๔๑๑๕

ที่ ทม ๑๐๑๒/๕๖๖๒

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๓ กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

๗๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นายดำรง พลโภชน์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญานิพนธ์ เรื่อง “การศึกษาการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนาศแสงศักดิ์ และ รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญ ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสอบถามการศึกษาการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นายดำรง พลโภชน์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๗๒๖, ๕๖๔๔

โทรสาร. ๒๕๘-๔๑๑๕

ที่ ทม ๑๐๑๒/๗๑๗

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท ๒๓ กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความร่วมมือเพื่อการวิจัย

เรียน ศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม และรายชื่อวัดในสังกัด

เนื่องด้วย นายดำรง พลโกชน์ นิสิตระดับปริญญาโท วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำปริญญาโท เรื่อง “การศึกษาการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศน สว่างศักดิ์ และ รองศาสตราจารย์นิภา ศรีไพโรจน์ เป็นคณะกรรมการควบคุมการทำปริญญาโท ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอใช้สถานที่ และขออนุญาตให้เจ้าอาวาสวัด จำนวน ๒๕๑ วัด ในสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดร้อยเอ็ด ตอบแบบสอบถามการศึกษาการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด ในระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่าน ได้โปรดพิจารณาให้ นายดำรง พลโกชน์ ได้เก็บข้อมูลในการทำปริญญาโท และจะกรณามีหนังสือแจ้งไปยังวัดในสังกัดจะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. ๖๖๔-๑๐๐๐ ต่อ ๕๗๒๖, ๕๖๔๔

โทรสาร. ๒๕๘-๔๑๑๕

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาการใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปวิเคราะห์หาวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาที่เหมาะสม รวมทั้งปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ และจะเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงการบริหารงานการศาสนาของจังหวัดต่อไป

แบบสอบถามนี้แบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามลักษณะด้านชีวสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการเผยแพร่พุทธศาสนา และปัญหาอุปสรรคในการเผยแพร่พุทธศาสนา

ตอนที่ 1

แบบสอบถามลักษณะด้านชีวสังคม บุคลิกภาพ และรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

ก. แบบสอบถามลักษณะด้านชีวสังคม

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย / ลงใน () ที่ตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. วุฒิการศึกษาทางโลก
 - () จบชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
 - () จบชั้นมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า
2. วุฒิการศึกษาทางธรรม
 - () ไม่มีวุฒิกการศึกษาทางธรรม
 - () มีวุฒิกการศึกษาทางธรรม
3. ประสบการณ์ในการดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส
 - () ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสต่ำกว่า 10 ปี
 - () ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป

4. ระดับสมณศักดิ์

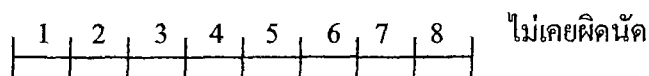
- () ต่ำกว่าพระครูชั้นตรีลงมา
() ตั้งแต่พระครูชั้นตรีขึ้นไป

ข. แบบสอบถามเกี่ยวกับบุคลิกภาพของเจ้าอาวาส

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ต้องการทราบถึงบุคลิกภาพของท่าน ขอให้ท่านพิจารณาความหมายของคำทั้ง 7 คู่ แล้วขีด X ทับตัวเลขที่ตรงกับบุคลิกภาพของท่านเพียงระดับเดียวในแต่ละข้อต่อไปนี้ กรุณาทำทุกข้อ

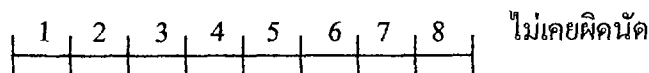
ตัวอย่าง

1. ไม่ตรงเวลา

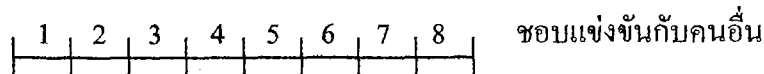

จากตัวอย่าง ถ้าท่านขีดเครื่องหมาย X ทับเลข 1 แสดงว่าท่านเป็นบุคคลที่ไม่ค่อยตรงเวลามากที่สุด ซึ่งแสดงว่าท่านมาช้าในทุกครั้งที่มีการนัดหมาย แต่ถ้าท่านขีดเครื่องหมาย X ทับเลข 8 แสดงว่าท่านเป็นบุคคลที่ตรงเวลามากที่สุด ไม่เคยผิดนัดเลย

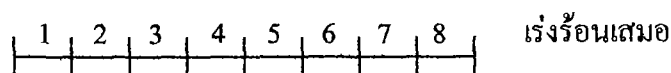
1. ไม่ตรงเวลา

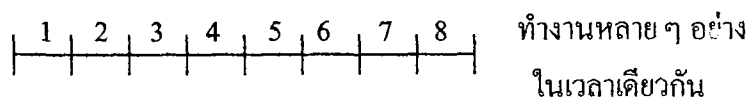
2. ไม่ชอบแข่งขันกับใคร

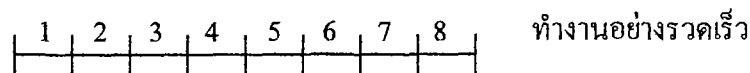
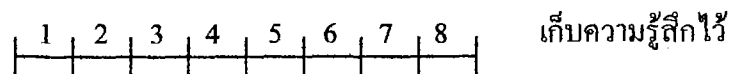
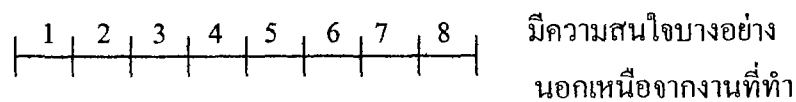
3. ไม่รีบร้อน

4. ทำงานทีละอย่าง

5. ทำงานช้าๆ

6. แสดงออกทันที
เมื่อมีความรู้สึก7. มีความสนใจหลากหลาย
นอกเหนือจากงานที่ทำ

ก. แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการติดต่อสื่อสาร

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้ต้องการทราบถึงรูปแบบการติดต่อสื่อสารของท่าน ขอให้ท่านพิจารณา
ตอบคำถามโดยทำเครื่องหมาย X ทับตัวเลขที่ท่านคิดว่าตรงกับระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับ
รูปแบบการติดต่อสื่อสารของท่านที่ตรงความเป็นจริงมากที่สุด
ตัวเลขแต่ละข้อมีความหมายดังนี้

- 0 หมายถึง ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรมเลย
- 1 หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมน้อย
- 3 หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมตรงตามความเป็นจริง
- 4 หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมตรงตามความเป็นจริงมาก
- 5 หมายถึง มีการปฏิบัติกิจกรรมตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

1. ทำหนังสือเผยแพร่หลักธรรมคำสอนพุทธศาสนาแก่ประชาชน	0	1	2	3	4	5
2. ทำป้ายคำสอนติดตามสถานที่ต่าง ๆ ภายในบริเวณวัด	0	1	2	3	4	5
3. ร่วมประชุมทำวัตรกับประชาชนในเทศกาลพรรษา	0	1	2	3	4	5
4. ออกไปพบปะพูดคุยกับประชาชนในชุมชน	0	1	2	3	4	5
5. ร่วมประชุมทำวัตรกับประชาชนในวันธรรมสวนะ	0	1	2	3	4	5
6. รับฟังและให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาต่าง ๆ แก่ประชาชน	0	1	2	3	4	5
7. เสนออบรมประชาชนในโอกาสต่าง ๆ	0	1	2	3	4	5
8. สนทนาพูดคุยกับประชาชนในโอกาสต่าง ๆ	0	1	2	3	4	5
9. จัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา	0	1	2	3	4	5
10. ให้คำแนะนำแก่ประชาชนในโอกาสต่าง ๆ	0	1	2	3	4	5
11. ปาฐกถาธรรมหรือบรรยายธรรมในโอกาสต่าง ๆ	0	1	2	3	4	5
12. ใช้หอกระจายข่าวหรือเสียงตามสายแจ้งข่าวแก่ประชาชน	0	1	2	3	4	5
13. จัดบวชชีพราหมณ์ในโอกาสต่าง ๆ	0	1	2	3	4	5
14. ไปร่วมประชุมกับประชาชนในโอกาสต่าง ๆ	0	1	2	3	4	5
15. จัดอบรมการปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชน	0	1	2	3	4	5

ตอนที่ 2

การใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาสในจังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย / ลงในช่องว่างทางขวามือของแบบสอบถามแต่ละข้อให้ตรงกับ
ที่ท่านได้ปฏิบัติจริง ในการใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาด้วยการสอนศีลธรรมให้แก่
ประชาชนว่าในแต่ละวิธีที่ท่านได้ปฏิบัติอยู่ในระดับใด

ข้อที่	การใช้วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
1	การเทศน์ธรรมาสน์เดี่ยว
2	การเทศน์ 2 ธรรมาสน์
3	การเทศน์ 3 ธรรมาสน์
4	การปาฐกถาธรรม
5	การปาฐกถาด้านวิชาการ
6	การปาฐกถาด้านความรู้ทั่วไป
7	การอภิปรายธรรม
8	การบรรยายธรรม
9	การฝึกสติ 10
10	การฝึกอสุภะ 10
11	การฝึกอนุสติ 10
12	การฝึกอัปปมัญญา 4 (พรหมวิหาร 4)
13	การฝึกอรุณรูป 4
14	การฝึกอาหารปฏิบัติกุศลสัญญา
15	การฝึกจตุธาตุววัฏฐาน (พิจารณาธาตุ 4)
16	การสนทนาหัวข้อธรรม
17	การสนทนาปราศรัยทั่ว ๆ ไป
18	การถามและการตอบธรรม
19	การซักถามเพื่อสอบอารมณ์และเสนอแนะ
20	การแยกประเด็นคำถามแล้วตอบทีละประเด็น
21	การแก้ปัญหาไว้รอโอกาสอันควรแล้วจึงตอบ

ข้อที่	การใช้วิธีการเผยแพร่พุทธศาสนาของเจ้าอาวาส ในจังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ				
		น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
22	การแนะนำในเรื่องธรรมและการปฏิบัติ
23	การแนะนำในเรื่องทั่ว ๆ ไป
24	การแนะนำโดยเปรียบเทียบให้เห็นในสิ่งต่าง ๆ
25	การแนะนำเป็นรายบุคคล
26	การแนะนำเป็นหมู่คณะ
27	การแนะนำโดยใช้วิธีสัจ 4 แก้ไขปัญหา
28	การแนะนำโดยยกตัวอย่างใกล้ตัวให้เห็นจริง
29	การใช้รูปภาพอธิบายธรรม
30	การทำป้ายประกาศเผยแพร่ธรรม
31	การใช้อุปกรณ์ของจริง
32	การให้ฟังเทศธรรม
33	การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์
34	การใช้หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน
35	การใช้ที่ประชุมประจำหมู่บ้าน
36	การเชิญวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ
37	การเผยแพร่ในโอกาสที่มีพิธีกรรมทางศาสนาหรือ วัฒนธรรมไทย
38	การเดินทางไปเผยแพร่ศีลธรรมในชุมชน
39	การเป็นวิทยากรแสดงธรรมในโอกาสต่าง ๆ
40	การจัดให้มีพิธีในวันสำคัญทางพุทธศาสนา
41	การสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษา
42	การร่วมประชุมสัมมนา
43	การฝึกประกอบพิธีทางศาสนา
44	การบวชสามเณรหรือบวชชีพราหมณ์
45	การประกอบประเพณีต่าง ๆ
46	การประกอบพิธีปฏิบัติญาณตนเป็นพุทธมามกะ

ตอนที่ 3

โปรดแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับวิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาและปัญหาอุปสรรคที่ท่านเห็นว่าสำคัญและจำเป็น

1. วิธีการเผยแผ่พุทธศาสนาแบบอื่น ๆ (นอกจาก 6 วิธี) ที่ท่านใช้มีอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

2. ปัญหาและอุปสรรคในการเผยแผ่พุทธศาสนามีอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

3. ท่านมีข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พุทธศาสนาอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ก
รายนามวัดที่จัดเก็บข้อมูล

รายนามวัดที่จัดเก็บข้อมูลในจังหวัดร้อยเอ็ด

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
	(1) อ.เมยวดี	
001	วัดราษฎร์สามัคคี	หมู่ 8 ต.เมยวดี อ.เมยวดี จ.ร้อยเอ็ด 45250
002	วัดหนองเคียนชุมพร	หมู่ 3 ต.ชุมพร อ.เมยวดี จ.ร้อยเอ็ด 45250
003	วัดสว่างอรุณ บ้านหนองเคียน	หมู่ 3 ต.ชุมพร อ.เมยวดี จ.ร้อยเอ็ด 45250
004	วัดประสิทธิไพฑาราม บ้านห้วยทราย	หมู่ 5 ต.ชุมพร อ.เมยวดี จ.ร้อยเอ็ด 45250
	(2) อ.อาจสามารถ	
005	วัดป่ายางโง๊ะ	หมู่ 11 ต.อาจสามารถ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
006	วัดเสมาท่าค้อ	หมู่ 4 ต.บ้านแจ้ง อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
007	วัดศรีสว่าง	หมู่ 4 ต.หนองม อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
008	วัดอุบลบรรพิตย์	หมู่ 1 ต.อาจสามารถ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
009	วัดคงเจ้าปู่มหัคคีลีตาราม	หมู่ 5 ต.อาจสามารถ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
010	วัดสระจันทร์	หมู่ 5 ต.อาจสามารถ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
011	วัดกลางขี้เหล็ก	หมู่ 4 ต.ขี้เหล็ก อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
012	วัดศิริชัยมงคล	หมู่ 2 ต.ขี้เหล็ก อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
013	วัดเหล่าอารีย์	หมู่ 6 ต.ขี้เหล็ก อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
014	วัดปัจจิม	หมู่ 1 ต.บ้านคู่อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
015	วัดคุ้มคองเมืองจอก	หมู่ 5 ต.บ้านคู่อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
016	วัดอัมพวัน	หมู่ 11 ต.บ้านคู่อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
017	วัดบึงแคน	หมู่ 3 ต.โหรา อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
018	วัดท่ายางชุมน้ำเงิน	หมู่ 1 ต.โหรา อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
019	วัดเรืองศรี	หมู่ 11 ต.หนองหมื่นถ่าน อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
020	วัดป่าโนนธานี	หมู่ 11 ต.หนองหมื่นถ่าน อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
021	วัดสว่างนิคม	หมู่ 7 ต.หนองหมื่นถ่าน อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
022	วัดสว่างบ้านเหล่า	หมู่ 7 ต.โนนเมือง อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
023	วัดป่าวังเขียม	หมู่ 9 ต.หนองขาม อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด 45160
	(3) อ.หนองพอก	
024	วัดแสงอรุณผดุงสันต์	หมู่ 10 ต.รอบเมือง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
025	วัดศรีสว่าง	หมู่ 3 ต.รอบเมือง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
026	วัดอัมพวัน	หมู่ 5 ต.กกโพธิ์ อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
027	วัดหนองโฆงบูรพาราม	หมู่ 2 ต.รอบเมือง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
028	วัดสวาสดีแสงจันทร์	หมู่ 4 ต.รอบเมือง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
029	วัดแสงอรุณ	หมู่ 6 ต.ภูเขาทอง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
030	วัดโพธิ์ศรีชัยมงคล	หมู่ 9 ต.หนองปูนใหญ่ อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
031	วัดศีลเจริญ	หมู่ 6 ต.โคกสว่าง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
032	วัดสุวรรณาราม	หมู่ 3 ต.โคกสว่าง อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
033	วัดโคลานิศาสตร์	หมู่ 9 ต.กกโพธิ์ อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
034	วัดคานกอยรอยพระบาท (4) อ.พนมไพร/หนองฮี	หมู่ 8 ต.บึงงาม อ.หนองพอก จ.ร้อยเอ็ด 45210
035	วัดศรีเจริญ	หมู่ 11 ต.คูก้อ กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
036	วัดบ้านสำโรง	หมู่ 8 ต.คำไฮ อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
037	วัดป่าโพธิ์	หมู่ - ต.สระแก้ว อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
038	วัดสว่างแสงจันทร์	หมู่ 2 ต.วาริสวัสดิ์ อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
039	วัดไทรทอง	หมู่ 10 ต.เด่นราษฎร์ กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
040	วัดคูก้อ	หมู่ 1 ต.คูก้อ กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
041	วัดวาริเกษม	หมู่ 2 ต.คูก้อ กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
042	วัดสี่สุก	หมู่ 2 ต.คูก้อ กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
043	วัดโนนสะอาด	หมู่ 9 ต.คูก้อ กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
044	วัดสว่างอารมณ์	หมู่ 9 ต.โพธิ์ใหญ่ อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
045	วัดท่าวาริ	หมู่ 17 ต.พนมไพร อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
046	วัดแจ้งมุจลินทร์	หมู่ 6 ต.ค้อใหญ่ อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
047	วัดทุ่งรังษี	หมู่ 8 ต.หนองทัพไทย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
048	วัดโสธาราม	หมู่ 6 ต.หนองทัพไทย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
049	วัดหนองบัวน้อย	หมู่ 10 ต.หนองทัพไทย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
050	วัดหนองหิน	หมู่ 2 ต.ชานูวรรณ อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
051	วัดบึงฮี	หมู่ 1 ต.แสนสุข อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
052	วัดโพธิ์ศรี	หมู่ 7 ต.แสนสุข อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
053	วัดสุจิตตาราม	หมู่ 3 ต.แสนสุข อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
054	วัดเจริญราษฎร์	หมู่ 4 ต.โคกสว่าง อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
055	วัดสระแคน	หมู่ 7 ต.โคกสว่าง อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
056	วัดสุวรรณาราม	หมู่ 2 ต.หนองฮี กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
057	วัดสระโพธิ์	หมู่ 11 ต.หนองฮี กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
058	วัดคงเขื่อนหาวิหาร	หมู่ 16 ต.หนองฮี กิ่ง อ.หนองฮี จ.ร้อยเอ็ด 45140
059	วัดหนองศรีทอง	หมู่ 6 ต.โพธิ์ชัย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
060	วัดคอนบ่อ	หมู่ 8 ต.โพธิ์ชัย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
061	วัดหนองสมบุรณ์	หมู่ 4 ต.โพธิ์ชัย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
062	วัดหนองเหล็ก (5) อ.เมืองสรวง	หมู่ 3 ต.โพธิ์ชัย อ.พนมไพร จ.ร้อยเอ็ด 45140
063	วัดป่าศรีดอนกลาง	หมู่ 8 ต.หนองหิน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด 45220
064	วัดไตรมิตรธรรมมาราม	หมู่ 7 ต.หนองหิน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด 45220
065	วัดกกกุงวราราม	หมู่ 1 ต.กกกุง อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด 45220
066	วัดบ้านข่อย	หมู่ 2 ต.หนองหิน อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด 45220
067	วัดท่าสว่าง (6) อ.โพนทราย	หมู่ 1 ต.หนองผือ อ.เมืองสรวง จ.ร้อยเอ็ด 45220
068	วัดปลับพลาชัย	หมู่ 8 ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด 45240
069	วัดบ้านปลาชุม	หมู่ 1 ต.ท่าหาดยาว อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด 45240
070	วัดศรีโพนทราย (7) อ.โพธิ์ชัย	หมู่ 14 ต.โพนทราย อ.โพนทราย จ.ร้อยเอ็ด 45240
071	วัดโนนสะอาด	หมู่ 8 ต.อัครค้ำ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
072	วัดอัครคาราม	หมู่ 5 ต.อัครค้ำ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
073	วัดนาเลา	หมู่ 10 ต.อัครค้ำ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
074	วัดโพธาราม	หมู่ 5 ต.หนองตะไก้ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
075	วัดป่าเมตตธรรม	หมู่ 4 ต.คอนโอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
076	วัดศรีเกษ	หมู่ 10 ต.เชียงใหม่ อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
077	วัดป่าสันติวิริยาราม	หมู่ 2 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
078	วัดสว่างโพธิ์คำ	หมู่ 4 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
079	วัดถ้ำสินชัย	หมู่ 1 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
080	วัดพุทธตำราญวิริยาราม (8) อ.เกษตรวิสัย	หมู่ 6 ต.คำพอง อ.โพธิ์ชัย จ.ร้อยเอ็ด 45230
081	วัดโพธิ์โพธิ์	หมู่ 7 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
082	วัดบ้านหนองแวง	หมู่ 3 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
083	วัดวังใหญ่	หมู่ 3 ต.โนนสว่าง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
084	วัดกลาง	หมู่ 12 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
085	วัดป่าสันติธรรม	หมู่ 8 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
086	วัดป่ายาง	หมู่ 4 ต.เกษตรวิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
087	วัดบ้านคอนแดง	หมู่ 8 ต.สิงห์โคก อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
088	วัดหัวหนองแวง	หมู่ 1 ต.หนองแวง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
089	วัดเหล่ากลาง	หมู่ 2 ต.สิงห์โคก อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
090	วัดสรวงสรรค์	หมู่ 13 ต.หนองแวง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
091	วัดบูรพาภู่น้อย	หมู่ 3 ต.กู่กาสิงห์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
092	วัดสว่างทุ่งรังสี	หมู่ 3 ต.ดงครั่งน้อย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
093	วัดบ้านแสนลีน้อย	หมู่ 5 ต.ดงครั่งน้อย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
094	วัดตำโรง	หมู่ 7 ต.ดงครั่งน้อย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
095	วัดไทรทอง	หมู่ 3 ต.ก่าแพง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
096	วัดบ้านโนนสะอาด	หมู่ 9 ต.เหล่าหลวง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
097	วัดเหล่าเสือ	หมู่ 7 ต.เหล่าหลวง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
098	วัดจอมศรีวราราม (9) อ.ศรีสมเด็จ	หมู่ 5 ต.เหล่าหลวง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด 45150
099	วัดนุมาะเขือสามัคคี	หมู่ 12 ต.ศรีสมเด็จ อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
100	วัดบ้านโคกร้าง	หมู่ 9 ต.สวนจิก อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
101	วัดบ้านหนองแวง	หมู่ 14 ต.สวนจิก อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
102	วัดป่าเม้าเหนือ	หมู่ 2 ต.เมืองเป็ล้อย อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
103	วัดโนนสมบุญ	หมู่ 2 ต.โพธิ์สัย อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
104	วัดอโศกนาราม	หมู่ 7 ต.โพธิ์สัย อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
105	วัดบ้านโสกเชือก	หมู่ 7 ต.โพธิ์สัย อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
106	วัดบ้านโนนเหลี่ยม	หมู่ 4 ต.บ้านบาก อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
107	วัดบ้านหนองขุมดิน (10) อ.สุวรรณภูมิ	หมู่ 12 ต.หนองแวงควง อ.ศรีสมเด็จ จ.ร้อยเอ็ด 45280
108	วัดคอนชาดุดทอง	หมู่ 15 ต.สระคู อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
109	วัดขี้คเค้าพัฒนา	หมู่ 12 ต.หินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
110	วัดทุ่งสามัคคี	หมู่ 11 ต.หินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
111	วัดโนนยาง	หมู่ 10 ต.ข้างเขือก อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
112	วัดสามัคคีธรรม	หมู่ 6 ต.ทุ่งศรีเมือง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
113	วัดบ้านยางเครือ	หมู่ 2 ต.เมืองทุ่ง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
114	วัดบ้านโคกใหญ่	หมู่ 9 ต.คอกไม้ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
115	วัดไค้	หมู่ 5 ต.สระคู อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
116	วัดกลาง	หมู่ 1 ต.สระคู อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
117	วัดเจริญราษฎร์	หมู่ 3 ต.สระคู อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
118	วัดบ้านหม้อ (อุคมศิลป์)	หมู่ 7 ต.สระคู อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
119	วัดสุทธาวาส	หมู่ 5 ต.หินกอง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
120	วัดชัยอำนาจ	หมู่ 7 ต.นาใหญ่ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
121	วัดป่าชัยมงคล	หมู่ 8 ต.หัวโนน อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
122	วัดดงเมืองเก่า	หมู่ 7 ต.เมืองทุ่ง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
123	วัดบ้านหนองสิม	หมู่ 5 ต.เมืองทุ่ง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
124	วัดปลาข้าว	หมู่ 3 ต.จำปาขัน อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
125	วัดบ้านหญ้าหนอง	หมู่ 8 ต.จำปาขัน อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
126	วัดธาตุคาณธร	หมู่ 10 ต.จำปาขัน อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
127	วัดกลางมีงมกค	หมู่ 7 ต.บ่อพันขัน อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
128	วัดเวฬุวันวาราม	หมู่ - ต.บ่อพันขัน อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
129	วัดบ้านจาน	หมู่ 5 ต.ทุ่งหลวง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
130	วัดบ้านตาหยวก	หมู่ 2 ต.ทุ่งหลวง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
131	วัดบ้านไร่	หมู่ 2 ต.คอกไม้ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45130
	(11) อ.ปทุมรัตต์	
132	วัดสุวรรณาราม	หมู่ 2 ต.บัวแดง อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
133	วัดป่าคูวาราม	หมู่ 3 ต.บัวแดง อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
134	วัดโพธิกราม	หมู่ 6 ต.โพนสูง อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
135	วัดท่าม่วง	หมู่ 3 ต.โพนสูง อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
136	วัดป่าอุทยาน	หมู่ 9 ต.หนองแคน อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
137	วัดสระบัว	หมู่ 1 ต.สระบัว อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
138	วัดสะแบง	หมู่ 2 ต.สระบัว อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
139	วัดเขาวง	หมู่ 8 ต.สระบัว อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
140	วัดบูรณะเขต	หมู่ 5 ต.คอกกล้า อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
141	วัดสะอาดศรีจันทร์	หมู่ 6 ต.คอกกล้า อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
142	วัดสีตาราม	หมู่ 3 ต.คอกกล้า อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
143	วัดพิลา	หมู่ 3 ต.ชีเหล็ก อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
144	วัดโพนทอง	หมู่ 5 ต.ชีเหล็ก อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
145	วัดอินทาราม	หมู่ 8 ต.โนนสง่า อ.ปทุมรัตต์ จ.ร้อยเอ็ด 45190
	(12) อ.จตุรพักตรพิมาน	
146	วัดบ้านงูเหลือม	หมู่ 5 ต.ดงแดง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
147	วัดสุทัศน์	หมู่ 1 ต.หัวช้าง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
148	วัดสุทัศน์	หมู่ 2 ต.หัวช้าง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
149	วัดศากรพัฒนาราม	หมู่ 6 ต.น้ำใส อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
150	วัดไตรภูมิ	หมู่ 1 ต.ดงแดง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
151	วัดบ้านเขวา	หมู่ 3 ต.ดงแดง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
152	วัดโคกมอ	หมู่ 6 ต.ป่าตั้ง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
153	วัดเหล่าสวนมอน	หมู่ 4 ต.ป่าสังข์ อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
154	วัดคอนแคน	หมู่ 2 ต.ป่าสังข์ อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
155	วัดสระแก้วมหานิล	หมู่ 1 ต.คางกลาง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
156	วัดโนนสะอาด	หมู่ 3 ต.ศรีโคตร อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
157	วัดโพธิ์ศรีบุญเรือง	หมู่ 3 ต.อีง่อง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
158	วัดศรีสว่าง	หมู่ 4 ต.อีง่อง อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
159	วัดศุภันธาวาส	หมู่ 6 ต.คู่น้อย อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
160	วัดจันโคศรี	หมู่ 3 ต.คู่น้อย อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
161	วัดสว่างการมณ	หมู่ 1 ต.หนองผือ อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
162	วัดหนองคู	หมู่ 3 ต.เมืองหงส์ อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
163	วัดสระจันทร์	หมู่ 5 ต.เมืองหงส์ อ.จตุรฯ จ.ร้อยเอ็ด 45180
	(13) อ.โพนทอง	
164	วัดคอนหวาย	หมู่ 10 ต.แวง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
165	วัดสุขสมบูรณ์	หมู่ 11 ต.คำนาดี อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
166	วัดป่าบ้านราษฎร์ดำเนิน	หมู่ 3 ต.คำนาดี อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
167	วัดสว่างพจนาราม	หมู่ 10 ต.นาอุดม อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
168	วัดศรีอุดมคณาราม	หมู่ 2 ต.นาอุดม อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
169	วัดศรีวิไลยคณาราม	หมู่ 8 ต.สว่าง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
170	วัดป่าพุทธอโศการาม	หมู่ 9 ต.โนนชัยศรี อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
171	วัดโพธิ์ร้อยต้น	หมู่ 1 ต.โพธิ์ทอง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
172	วัดศรีบุญเรือง	หมู่ 12 ต.โพธิ์ทอง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
173	วัดโยคภิรมย์	หมู่ 11 ต.หนองใหญ่ อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
174	วัดสะอาดอารมณ	หมู่ 7 ต.หนองใหญ่ อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
175	วัดใหม่บึงทอง	หมู่ 9 ต.หนองใหญ่ อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
176	วัดโพธิ์ชัยศรี	หมู่ 2 ต.หนองใหญ่ อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
177	วัดสว่างอรุณ	หมู่ 10 ต.หนองใหญ่ อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
178	วัดชัยพุกขาราม	หมู่ 3 ต.สระนกแก้ว อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
179	วัดสุทธิปรากฏประชา	หมู่ 2 ต.สระนกแก้ว อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
180	วัดบ้านโนนตาล	หมู่ 7 ต.โคกกกม่วง อ.โพนทอง จ.ร้อยเอ็ด 45110
	(14) อ.เสลภูมิ	
181	วัดมิ่งเมือง	หมู่ - ต.กลาง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
182	วัดป่าศรีสระพังทอง	หมู่ 3 ต.นาแซง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
183	วัดบ้านหนองเรือ	หมู่ 5 ต.วังทองหลาง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
184	วัดป่าขวิทยุเมือง	หมู่ 8 ต.ขวิทยุเมือง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
185	วัดสามัคคี	หมู่ 7 ต.นาเมือง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
186	วัดป่าประชาชนกุล	หมู่ 12 ต.เมืองไพร อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
187	วัดสระทอง	หมู่ 4 ต.นาเลิง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
188	วัดศรีวนาราม	หมู่ 5 ต.ขวาว อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
189	วัดศรีทองนพคุณ	หมู่ 4 ต.กลาง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
190	วัดโพธิ์ศรีทอง	หมู่ 2 ต.โพธิ์ทอง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
191	วัดทุ่งสว่างโนนโพธิ์	หมู่ 1 ต.นางาม อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
192	วัดโพธิ์ศรีสว่างท่าไคร้	หมู่ 1 ต.กลาง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
193	วัดจันทรังษี	หมู่ 5 ต.เหล่าน้อย อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
194	วัดป่าสักคาราม	หมู่ 2 ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
195	วัดโพธิ์ศรีวนาราม	หมู่ 2 ต.หนองหลวง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
196	วัดเลิงท่าสว่าง	หมู่ 6 ต.นางาม อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
197	วัดท่าม่วง	หมู่ 2 ต.ท่าม่วง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
198	วัดโพธาราม	หมู่ 5 ต.ขวาว อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
199	วัดคอนประดิษฐาราม	หมู่ 9 ต.เมืองไพร อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
200	วัดโพธิ์ศรีวนาราม	หมู่ 6 ต.เหล่าน้อย อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
201	วัดโพธิ์กลางคณาราม	หมู่ 3 ต.เมืองไพร อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
202	วัดขันติวิภาส	หมู่ 12 ต.นางาม อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
203	วัดบูรพาเสลภูมิ	หมู่ 5 ต.กลาง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
204	วัดเหนือเสลภูมิ	หมู่ 3 ต.กลาง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
205	วัดจันทริมังคการาม	หมู่ 1 ต.บึงเกลือ อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
206	วัดจันทราวาส	หมู่ 13 ต.ภูเงิน อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
207	วัดโพธิ์ศรีทอง	หมู่ 1 ต.นาเลิง อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
208	วัดโกศรัถิ์ญาราม	หมู่ 7 ต.บึงเกลือ อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
209	วัดสันติวิเวก	หมู่ 8 ต.เมืองไพร อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
210	วัดธรรมประดิษฐาราม	หมู่ 1 ต.ขวาว อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
211	วัดป่าธรรมาราม (15) อ.ธวัช/เขียงขวิทยุ/ทุ่งเขาหลวง	หมู่ 4 ต.นางาม อ.เสลภูมิ จ.ร้อยเอ็ด 45120
212	วัดป่าคอนแก้ว	หมู่ 14 ต.มะฮี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
213	วัดบ้านนาคำ	หมู่ 10 ต.อุ่มเม้า อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
214	วัดบ้านตรีคาม	หมู่ 5 ต.อุ่มเม้า อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
215	วัดหนองประคู้	หมู่ 9 ต.ชงธานี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
216	วัดอุดม	หมู่ 4 ต.หนองไม้ อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
217	วัดสังขนิवास	หมู่ 10 ต.บึงนคร อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
218	วัดละมัยบำรุง	หมู่ 5 ต.บึงนคร อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
219	วัดมะขามใต้	หมู่ 3 ต.บึงนคร อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
220	วัดนิคมคณานุรักษ์	หมู่ 5 ต.นิเวศน์ อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
221	วัดบ้านเหล่าแถม	หมู่ 3 ต.นิเวศน์ อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
222	วัดยางคู่	หมู่ 6 ต.มะฮี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
223	วัดไพบูลย์	หมู่ 1 ต.ไพศาล อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
224	วัดบ้านเขาวุ้ง	หมู่ 2 ต.เขาวุ้ง อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
225	วัดบูรพาเมืองน้อย	หมู่ 1 ต.เมืองน้อย อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
226	วัดมงคลนิเวศน์	หมู่ 5 ต.ธวัชบุรี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
227	วัดปลื้มผลิวาราม	หมู่ 3 ต.ธวัชบุรี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
228	วัดสุวรรณวิหาร	หมู่ - ต.ธวัชบุรี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
229	วัดป่าทรงธรรม	หมู่ - ต.ธงธานี อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด 45170
230	วัดคอนเกลือ	หมู่ 10 ต.บึงงาม กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
231	วัดคู้คงคา	หมู่ 3 ต.บึงงาม กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
232	วัดศรีธาราม	หมู่ 5 ต.เหล่า กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
234	วัดสามัคคีศรีธาราม	หมู่ 5 ต.เหล่า กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
235	วัดห้วยสนุก	หมู่ 1 ต.เหล่า กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
236	วัดป่าโนนสวรรค์	หมู่ 1 ต.เทอดไทย กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
237	วัดอินทราราม	หมู่ 5 ต.เทอดไทย กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
238	วัดท่าสะแบง	หมู่ 4 ต.มะบ้า กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
239	วัดโสภณวิหาร	หมู่ 3 ต.มะบ้า กิ่ง อ.ทุ่งเขาหลวง จ.ร้อยเอ็ด 45170
240	วัดอัมพวัน	หมู่ 10 ต.บ้านเชียง กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
241	วัดเหนือ	หมู่ 9 ต.พระเจ้า กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
242	วัดจอมศรี	หมู่ 6 ต.พระเจ้า กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
243	วัดแสงประทีป	หมู่ 3 ต.หมูนัน กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
244	วัดศรีวราเขต	หมู่ 9 ต.หมูนัน กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
245	วัดโพธิ์กลาง	หมู่ 3 ต.เขียงขวัญ กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
246	วัดศรีรัตนาราม	หมู่ 6 ต.เขียงขวัญ กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
247	วัดพลับพลาชัย	หมู่ 1 ต.พลับพลา กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170
248	วัดคอนวิเวก	หมู่ 4 ต.พระธาตุ กิ่ง อ.เขียงขวัญ จ.ร้อยเอ็ด 45170

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
	(16) อ.เมืองร้อยเอ็ด	
249	วัดบ้านนา	หมู่ 5 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
250	วัดเกษมทรัพย์พัฒนาราม	หมู่ 6 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
251	วัดโนนงาม	หมู่ 15 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
252	วัดหนองบัว	หมู่ - ต.โนนตาล อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
253	วัดศรีพัฒนาราม	หมู่ 2 ต.แคนใหญ่ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
254	วัดนิเทศสุนทราราม	หมู่ 9 ต.หนองแก้ว อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
255	วัดขอนแก่นเหนือ	หมู่ 3 ต.ขอนแก่น อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
256	วัดคุ้มวนาราม	หมู่ - ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
257	วัดแคนใต้	หมู่ 8 ต.ขอนแก่น อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
258	วัดนิมิตคณาราม	หมู่ 5 ต.แคนใหญ่ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
259	วัดโคกสูง	หมู่ 6 ต.คงลาน อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
260	วัดชลธารอุดม	หมู่ 1 ต.สะอาดสมบูรณ์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
261	วัดโชคชัยโนนขวาง	หมู่ 5 ต.นาโพธิ์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
262	วัดคงลาน	หมู่ 8 ต.คงลาน อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
263	วัดโนนสูง	หมู่ 7 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
264	วัดบ้านเปลือย	หมู่ 9 ต.รอบเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
265	วัดบูรพาภิราม	หมู่ - ต.ในเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
266	วัดประจักษ์ธรรม	หมู่ 4 ต.แคนใหญ่ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
267	วัดประสาทรธรรมทาน	หมู่ 11 ต.ป่าก่อ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
268	วัดประสานศรัทธา	หมู่ 17 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
269	วัดป่าศรีไพบวัน	หมู่ 11 ต.รอบเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
270	วัดบ้านเปลือยนอก	หมู่ 16 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
271	วัดโพธิ์รังษุขคี	หมู่ 16 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
272	วัดโพธิ์เหนือศรีสวัสดิ์	หมู่ 10 ต.หนองแวง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
273	วัดมงคลประสิทธิ์	หมู่ 4 ต.นาโพธิ์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
274	วัดศรีสุพรรณกัลยาอ่างทอง	หมู่ 6 ต.หนองแวง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
275	วัดศรีไพรวาส	หมู่ 9 ต.สะอาดสมบูรณ์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
276	วัดสุรชัย	หมู่ 13 ต.เหนือเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
277	วัดหนองผือ	หมู่ 13 ต.สะอาดสมบูรณ์ อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
278	วัดหัวหนอง	หมู่ 10 ต.สีแก้ว อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
279	วัดไตรนิคม	หมู่ 8 ต.เมืองทอง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
280	วัดธรรมวนาราม	หมู่ 4 ต.คงลาน อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000

ที่	อำเภอ/วัด	ที่ตั้ง
281	วัดบ้านเหล่าเรือสามัคคี	หมู่ 16 ต.รอบเมือง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
282	วัดอินทร์อุทิศ	หมู่ 6 ต.โนนตาล อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
283	วัดมงคลศิลาอาสน์	หมู่ 9 ต.โนนรัง อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
284	วัดหนองพุก	หมู่ 4 ต.ขอนแก่น อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
285	วัดราษฎร์รังษณัคคี (17) อ.จันท	หมู่ 9 ต.หนองแก้ว อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด 45000
286	วัดสี่มารราษฎร์นาราม	หมู่ - ต.ม่วงลาด อ.จันท จ.ร้อยเอ็ด 45270
287	วัดป่าจำปาหลา	หมู่ 7 ต.จันท อ.จันท จ.ร้อยเอ็ด 45270
288	วัดบ้านหาด	หมู่ 9 ต.ผักแว่น อ.จันท จ.ร้อยเอ็ด 45270
289	วัดป่าจืดวิริยานาราม	หมู่ 3 ต.จันท อ.จันท จ.ร้อยเอ็ด 45270
290	วัดวารีสวาท	หมู่ 9 ต.คงสิงห์ อ.จันท จ.ร้อยเอ็ด 45270
291	วัดป่าพระศรีศากยประชาราษฎร์	หมู่ 8 ต.คินคำ อ.จันท จ.ร้อยเอ็ด 45270

รวม 291 วัด 17 อำเภอ 3 กิ่งอำเภอ

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายดำรงค์ พลโกชน์
 เกิด วันที่ 6 เดือน มกราคม พุทธศักราช 2497
 สถานที่เกิด อำเภอราชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 675 หมู่ 3 ถนนพระราม 2 ซอย 4
 แขวงจอมทอง เขตจอมทอง กรุงเทพฯ 10150
 ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน หัวหน้ากลุ่มแผนงานและติดตามประเมินผล
 สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสมุทรสาคร
 อำเภอเมืองสมุทรสาคร
 จังหวัดสมุทรสาคร 74000
 ปฏิบัติราชการ ณ ศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปการศึกษา
 กระทรวงศึกษาธิการ 10300

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2513 มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนเสถภูมิพิทยาคม
 พ.ศ. 2516 ป.กศ. จากวิทยาลัยครูมหาสารคาม
 พ.ศ. 2519 พ.ม. (ประ โยคครูพิเศษมัธยม) ศึกษาด้วยตนเอง
 พ.ศ. 2527 ค.บ. (การบริหารโรงเรียน) จากวิทยาลัยครูบุรีรัมย์
 พ.ศ. 2530 น.บ. (นิติศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง
 พ.ศ. 2544 กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ